

محامي
MUHÂMÎ

1920'lerde Türkiye'de ve Fransa'da Avukatlık

Henri Robert

Yayına Hazırlayan:

Av. Tugay AYDIN

محامی

MUHÂMÎ

“1920’lerde Türkiye’de ve Fransa’da Avukatlık”

Henri Robert

Çevirenler:

Av. Ali Haydar ÖZKENT ve Av. Suphi Nuri İLERİ

Yayına Hazırlayan:

Av. Tugay AYDIN

ANKARA - 2026

MUHÂMÎ

“1920’lerde Türkiye’de ve Fransa’da Avukatlık”

Baskı Yılı

2026

ISBN

978-625-7539-58-6

Türkiye Adalet Akademisi Adına Sahibi

Metin YILDIRIM/ Akademi Başkanı

Editör

Adnan DÖNDERALP / Hâkim

Dizgi ve Grafik Tasarım

Hüseyin ÖZTÜRK / Büro Memuru-Grafiker

Türkiye Adalet Akademisi

Ahlâtlıbel Mahallesi İncek Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı
Çankaya/ANKARA

Tel : (0 312) 489 81 80

Fax : (0 312) 489 81 01

Web : www.yayin.taa.gov.tr

Baskı : Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu İş Yurdu Müdürlüğü
Matbaası, İstanbul Yolu 13. Km. Ergazi, ŞAŞMAZ/ANKARA

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	1
TAKDİM.....	3
İSTANBUL BAROSU'NUN 1 NUMARALI YAYINI: <i>MUHÂMÎ</i>	5
Kitabın Nitelikleri	8
Henri Robert ve L'Avocat.....	10
Ali Haydar Özkent	12
Suphi Nuri İleri	12
MUHÂMÎ	14
BİR İKİ SÖZ	15
TÜRKİYE'DE MUHÂMİLİK	17
MÜTALAAT-I UMÛMÎYE, SADR-I İSLAMDA VEKALET	18
TANZİMATTAN EVVELKİ TELAKKÎ	19
TANZİMATTAN SONRA.....	24
MEKTEB-İ HUKUK.....	26
DAVA VEKİLLERİ CEMİYETİ NİZAMNÂMESİ.....	27
İLK LEVHAMIZ	29
HAİN BİR İRADE-İ SENİYYE, BARONUN SAFAHÂTI, MÜCADELÂTI	30
MEŞRUTİYETTEN SONRA.....	32
YİNE MÜCADELÂT	34
ASRİ MUHÂMÎ	40
MEŞAKKAT VE SAADET	43
MUHÂMÎ (L'AVOCAT).....	45

MUKADDİME	46
ADLİYEDE	46
BİDÂYET MAHKEMESİ	49
MÜDAFAA	52
ESKİ ZAMANIN VE BUGÜNÜN MUHÂMİLERİ	56
ADLİ HİTABETİN TEKAMÜLÜ	60
MUHÂMİNİN HAYATI	62
MÜLAZIM MUHÂMİ	68
MUHÂMİNİN VAZİFESİ	73
MÜLAZIM MUHÂMİNİN MESAİSİ: “PATRON” – MUHÂMİLER KONFERANSI	76
KADIN MUHÂMİLER	80
SİYASİ MUHÂMİLER	82
ÜCRET-İ VEKALET	90
HÂKİM	93
BİR İKİ SİMA	97
DİZİN	100
EKLER	104
KAYNAKÇA	110

SUNUŞ

Türkiye Adalet Akademisi, en temel görevlerinden olan meslek öncesi ve meslek içi eğitimler aracılığıyla hâkim-savcı yardımcıları ile hâkim ve savcılarının bilgi, deneyim ve yetkinliklerini geliştirmede önemli bir rol üstlenmekte; aynı zamanda hukuk ve adalet alanındaki bilgi ihtiyacını karşılamak amacıyla hem akademik hem de uygulamaya yönelik çeşitli yayın faaliyetleri yürütmektedir.

Bu doğrultuda; uluslararası indekslerde taranan hakemli bilimsel dergiler, sosyal ve kültürel içerikli yayınlar ile meslek öncesi ve meslek içi eğitime yönelik kaynaklar başta olmak üzere, hukuk literatürüne katkı sağlayan nitelikli eserler yayımlamaktadır.

Türkiye Adalet Akademisi olarak, Cumhuriyetimizin 100. yılını, hukuk mirasımızı gelecek nesillere aktararak taçlandırmak amacıyla “Hukuk Tarihi Serisi”ni yayın hayatına kazandırmış bulunuyoruz.

Bu seriyle; Türk hukuk tarihinin kilometre taşı niteliğindeki eserlerini hâkim ve savcı yardımcılarına tanıtmayı, hukuki mirasımıza dair bilinç ve farkındalık oluşturmayı ve geleceğin adalet temsilcilerini tarihsel birikimle tanıştırmayı amaçlıyoruz.

Seri kapsamında, Paris Barosu eski başkanlarından ünlü avukat Henri Robert’in 1923 yılında Fransızca kaleme aldığı “L’Avocat” adlı eserini, 102 yıl sonra yeniden okurlara sunmanın gururunu yaşıyoruz.

Avukat Ali Haydar Özkent ve Avukat Suphi Nuri İleri tarafından 1924 yılında “Muhâmî” adıyla Türkçeye kazandırılan bu kıymetli eseri, hukuk mirasımızın önemli bir parçası olarak günümüz hukukçularıyla ve gelecek nesillerle buluşturuyoruz.

İstanbul Barosu’nun ilk yayını olma özelliğini taşıyan ve ilk 40 sayfası, Avukat Ali Haydar Özkent’in “Türkiye’de Muhâmîlik” başlıklı kapsamlı makalesinden oluşan bu değerli çalışmayı hukukçuların istifadesine sunmaktan memnuniyet duyuyoruz.

Tarihin süzgecinden geçerek günümüze ulaşan bu kıymetli eseri sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyuyor, keyifli okumalar diliyoruz.

Bekir ALTUN

Türkiye Adalet Akademisi Başkanı

TAKDİM

Alfabe değiştirmiş bir milletin mensupları olarak pek çok yazılı eserimizi okuyamamakla; dildeki tabii değişmeler yahut iradi müdahaleler sebebiyle de okuduğumuzu kolayca anlayamamakla karşı karşıyayız. Bu engelleri aşmak için dünkü alfabemizle yazılıp basılmış eserlerimizi bugünkü alfabemize aktarmak bize kolaylık sağlayacaktır. Umumi olarak kültürümüzde, hususi olarak hukuk düşüncemizde büyük bir kopukluğa yol açan bu durumun zararlarını gidermek için alfabe engeli yüzünden “kullanımdan” çıkmış bu eserleri, yararlanılabilecek bir tarzda dolaşıma tekrar sokmak gereklidir. Böylece kopan zincirin halkaları yeniden birbirine ulanacak, kültür bütünlüğünün kurulması yönünde adımlar atılmış olacak; adeta bir “onarma” faaliyeti gerçekleşecektir.

Ceza hukuku alanında yeni çıkan Muallim Mehmed Aziz Beyin “Mufasssal Nazariyyât-ı Ceza” (Kostantiniyye 1306/1899), Seydişehirli Mahmud Esad Efendinin “Şerh-i Kanun-ı Ceza” (İstanbul 1302/1885), Yanyalı Bitikçi Ali Rıza ve Vasilaki Orfanidis’in “Hikmet-i Ceza” (1303/1885), Adliye Müsteşarı Kenan [Ömer ÖNER] Beyin kaleminden çıkan “Tekerrür-i Cürm” (İstanbul, 1335/1918 ve 1340/1924) kitabı bu yolda birer “onarma” faaliyeti olarak görülmelidir. Bunlar ve ayrıca bu dizide yayımlanacak kitaplar, bugünkü hukukçulara, birdenbire zuhur etmiş veya salt “alınmış” bir hukukun taşıyıcıları olmadıklarını, arkalarında önemli bir üretim, değerlendirilmesi gereken bir birikim bulunduğunu gösterecektir. Böylece ülke hukukçularının ayakları daha sağlamca yere basacak, kendilerini daha güvenli, donanımlı, birikimli hissedecek, yeni yorumlar yapmada daha cesur bir tavır içinde olacaklardır.

Av. Tugay Aydın’ın not ve açıklamalarla işleyip yayıma hazırladığı elinizdeki çalışması da anılan eserlere başka bir çığırda katılan bir örnektir. Salt “İçindekiler”e bakmak bile bize nasıl ilgi çekici bir kitap karşısında bulunduğumuzu fark ettirecektir. Kitap, avukatlık meslek tarihi bakımından değerlidir. Herhangi bir mesleği icra edenler onun tarihini, hangi evrelerden geçip geldiğini bilirlerse, o meslek, daha anlamlı ve değerli olur. Meslek mensuplarının yaptıkları işe saygıları artar; bu hal, dışa da yansır, hizmet alanların o mesleğe ve icracılarına bakışları değişir.

Av. Ali Haydar Özkent ve Av. Suphi Nuri İleri'nin çevirdiği Henri Robert'in yazdığı Muhâmi "1920'lerde Türkiye'de ve Fransa'da Avukatlık" adlı eser 1340/1924de İstanbul'da "İstanbul Barosu neşriyatından: 1" başlığı altında basılmıştı. Paris Barosu başkanlığı yapmış bir avukatça yazılan çeviri esere, Av. Özkent, "Türkiyede Muhâmilik" adıyla uzunca bir giriş yazmıştır. Şimdi aradan 101 sene geçtikten sonra bu eser, yeniden hukukçuların, tarihçilerin ve bilhassa avukatların değerlendirmesine mazhar olacaktır. Okuyucu Fransa ve Türkiye'deki avukatlığın gelişmesini takip etme ve karşılaştırma fırsatı bulacaklardır. Türk hukuk yazınında bu konudaki eserlerin azlığı göz önüne alınırsa, onun önemi takdir edilecektir.

İstanbul Üniversitesinde 2014 yılından beri, Rektörlüğe bağlı olarak faaliyet gösteren Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezinin vazifelerinden biri, yeni eserlerle birlikte, raflarda kalan eski bazı el yazması veya basma eserleri gün ışığına çıkarıp hukukçuların hizmetine sunmaktır. Bu hususta Adalet Akademisini de istekli, heyecanlı görmek bize ayrıca güç vermiştir. Bu vesileyle Adalet Akademisine ve başkanı Bekir ALTUN'a, bu eserlerin basımına gösterdikleri yakın ilgiden ötürü müteşekkirim. Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi ile Adalet Akademisinin işbirliğinde daha güzel eserlerin okuyucuya sunulacağına inanıyorum.

Prof. Dr. Fethi GEDİKLİ

İÜ Hukuk Fakültesi Dekanı,

Hukuk Tarihi Anabilim Dalı Başkanı,

Sadri Maksudi Arsal Hukuk Tarihi Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü

İSTANBUL BAROSU’NUN 1 NUMARALI YAYINI: *MUHÂMÎ*

5 Nisan 1878’de kurulan İstanbul Barosu’nun yüzüncü kuruluş yıldönümünün yaklaştığı yıllarda, İstanbul Barosu Yönetim Kurulu’nun 04.09.1975 tarihli toplantısında “Yüzüncü Yıl Kutlama Komitesi”nin kurulmasına karar verilmiş ve bu komite tarafından İstanbul Barosu’nun “tarihçesinin” yazılması için Av. Osman Kuntman görevlendirilmiştir. Kuntman, 1988’de İstanbul Barosu tarihine ilişkin yayınladığı araştırmasında, bu görevi değişik sebepler yüzünden tamamlayamadığını belirtmiştir.¹ Her ne kadar İstanbul Barosu’nun tarihinin yazımı gerçekleşememiş olsa da Kuntman belirli aralıklarla çalışmalarına devam etmeye çalışmıştır. Bu çalışmalarının bir uzantısı olarak 2016 yılında eski avukat sicil dosyalarının bir kısmının bulunduğu Staj Eğitim Merkezi binasında haftalık toplantılar yapmaktaydık. O dönem stajyer avukat olarak bu çalışmaların içinde bulunuyor, eski yazılı avukat sicil dosyalarını okuyarak gerekli notları alıyordum. Bu toplantılardan birinde Kuntman, Ali Haydar Özkent’in 1940’ta yayımlanan *Avukatın Kitabı* adlı eserinden ve bu eserin öneminden bahsetti. Bu eserin iş hayatımız boyunca yolumuzu aydınlatacak mesleki kaideler içerdiğini, ayrıca kitabın yazarının gerçek bir avukat olabilmek isteyenler için örnek bir üstad olduğunu söyledi. Kitabı temin edip okuduktan sonra avukatlık tarihi hakkında başka kitaplar aramaya başladım. Farkettim ki ülkemizde Hukuk Tarihi alanında kadılık/hâkimlik ve bu mesleklerin tarihi konusunda pek çok kitap bulunmasına rağmen avukatlık tarihiyle ilgili çalışmalar yok denecek kadar azdı.

İstanbul Barosu 2011 yılında Ali Haydar Özkent’in Fransızcadan çevirdiği, *Baro (Sanat ve Vazife)* adlı kitabın ikinci baskısını yapmıştı.² Acaba Ali Haydar Özkent avukatlık hakkında bu kitaplardan başka bir eser daha bırakmış olabilir miydi? Bu merak üzerine nadir eserleri sanal ortamda araştırmacılara sunan kütüphanelerin internet sitelerinde katalog taraması yaptım ve 1924’te eski harflerle basılan *Muhâmi*’yi buldum. Ayrıca Av. Ahmet İyimaya’nın 1993’te yayımlanan bir makalesinde de bu kitaba ve baro tarihi için önemine değinildiğini gördüm.³ Yine Av. Faruk Erem ve Av.

¹ Osman Kuntman, ‘Türkiye’de Avukatlık Mesleği’nin, İstanbul Barosu’nun Tarihçesi ve Yabancıların Kurduğu Baro, İstanbul, 1988, s. 2.

² Paris Barosu eski başkanlarından Fernand Payen’e (1872-1946) ait bu eser 1934’te Paris’te basılmış, 1935’te ise Ali Haydar Özkent tarafından çevirilerek ilk Türkçe baskısı yapılmıştır.

³ “İstanbul Barosu’nun 1 sıra numarasında yayımladığı Paris Barosu Başkanı H. Repéré [Robert] ait MUHÂMÎ/AVUKAT adlı eseri S. Nuri ile beraber çeviren ve eserin mukaddimesinde 34 sahifelik ‘Türkiye’de Muhâmilik’ adlı uzun yazıyı yazan Ali Haydar Özkent’tir. Onun 1940 yılında yayımladığı 838 sayfalık AVUKATIN KİTABI adlı değerli eserini her avukatın okuyup kavraması ‘meslekle ve savunma sanatı ile doğrudan ilgi’ bakımından çok zorunludur.” Ahmet İyimaya, Ankara Barosu’nun Kuruluş Tarihi Üzerine Bir Araştırma, *Ankara Barosu Dergisi*, c. 1993/1, Ocak 1993, s. 55-79.

Atila Sav tarafından hazırlanarak “Sayın Avukat Ali Haydar Özkent’in anısına” ithaf edilen *Meslek Bibliyografyası* adlı derlemeye bu eser de girmişti.⁴ Eserin bunlar gibi birkaç yayında bahsi geçiyordu fakat yeni bir baskısı yoktu ve içeriğini incelediğimde bunu günümüz alfabesine ve güncel hukuk belleğimize kazandırmanın, harcanacak emeğe değecek bir iş olacağına karar verdim.

Ali Haydar Özkent ve Suphi Nuri İleri’nin çevirisini yaptığı kitap, Paris Barosu eski başkanlarından Henri Robert tarafından *L’Avocat* adıyla kaleme alınarak 1923’te Paris’te basılmıştır. Türkçe çevirisi ise İstanbul Barosu tarafından 1924’te *Muhâmi* adıyla basılmıştır. 131 sayfa olan kitabın ilk kırk sayfasında Ali Haydar Özkent’in yazdığı “Türkiye’de Muhâmilik” başlıklı bir makale vardır.⁵ Makale ülkemizde avukatlığın ve İstanbul Barosu’nun tarihine, kuruluş ve gelişim evrelerine değinmektedir. Ali Haydar Özkent, Türkiye’de avukatlığın Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrasındaki durumunu incelemiş ve kendi döneminin kıdemli avukatlarından, mesleğin ülkemizdeki geçmişine ilişkin aldığı bilgilere, önemli olaylar, metinler ve mevzuata da değinmiştir. Bu makaleden sonra da *L’Avocat*’ın çevirisi başlamaktadır. Eser, çevirenler tarafından İstanbul Barosu’na hediye edilmiştir. Kitap hem Türkiye’nin hem de Fransa’nın avukatlık tarihine dair olduğu için adının yanına içeriğini yansıtacak bir ekleme yaptık ve “*Muhâmi, 1920’lerde Türkiye’de ve Fransa’da Avukatlık*” adıyla yayına hazırladık. Bu şekilde, eserin ilk baskısından 101 yıl sonra ikinci baskısı yapılmaktadır.

Kitap yeni harflere aktarılırken izlediğimiz yola kısaca değinmek gerekiyor. Baskıda nadir olarak görülen anlatım bozuklukları, noktalama yanlışlıkları, harf eksiklikleri ve kelime hataları düzeltilmiştir. Eski yazım kuralına göre Brusa, nerdüban, za’if, za’f gibi yazılan kelimeler günümüzde kullanıldığı şekliyle Bursa, merdiven, zayıf, zaaf olarak yazılmıştır. Bunlar gibi sınırlı sayıdaki birkaç kelime dışında orijinal metinde değişiklik yapılmamış ve yeni alfabeyle aktarma yaparken metnin özgünlüğünün korunmasına dikkat edilmiştir. Eski kelime ve tamlamaların imlasında Osmanlı Türkçesi Sözlüğünden⁶ ve Kubbealtı Lugatinden faydalanılmıştır. Hicri ya da rumi olarak verilmiş olan tarihler köşeli parantez içinde miladi tarihle gösterilmiştir ve bunlar miladi tarihe çevrilirken Türk Tarih Kurumunun internet sitesinde bulunan Tarih Çevirme Kılavuzu kullanılmıştır.⁷ Ayrıca eserde bahsi geçen tarihsel kişiliklerin doğum-ölüm yılları dipnotta ya da köşeli parantezle metin içinde gösterilmiştir.

⁴ Faruk Erem ve Atila Sav, *Meslek Bibliyografyası*, Nam Matbaası, Ankara, 1970, s. 11.

⁵ Bu kısım, *Türkiye’de Avukatlık* adıyla müstakil kitap olarak Hukuk İlmini Yayma Kurumu tarafından Ankara Hapishane Matbaası’nda 1938’de basılmıştır. Ayrıca 1940’ta *Avukatın Kitabı* adlı eserin 45-177. sayfaları arasında “Türk Avukatlığının ve Barolarının Tarihi” başlığı altında bazı değişiklikler, birçok eklemeler ve güncellemelerle beraber yayımlanmıştır.

⁶ Osman Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011.

⁷ (<https://ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu>).

Çevirenler, Fransızca kelimelerin bazılarını Latin harfleriyle bazılarını Arap harfleriyle yazmışlar fakat Fransızca kişi isimlerini yazarken okunuşuyla ve Arap harfleriyle yazmışlardır. Bu durum karışıklık doğurduğu ve bahsedilen kişinin kim olduğu çoğu zaman anlaşılamadığı için Fransızca eseri inceledik ve dile getirilen isimleri Fransızca aslına uygun olarak yazdık.

Çeviri kitapta hiç dipnot yoktur ve bu kitapta bulunan dipnotların tamamı bizim tarafımızdan eklenmiştir. Avukatlık mesleğinin uzun bir geçmişi olan Fransa’da Avrupa tarihine mal olmuş birçok avukat yetişmiştir ve Henri Robert bu kişilerden sık sık bahsetmektedir. Bu kişiler hakkında dipnotlarda tanıtıcı kısa bilgiler verdik.

Son olarak belirtmek gerekir ki muhâmi “محامي”, Arapça kökten gelen, dilimize yerleşmiş bir kelimedir ve himaye eden, koruyan, koruyucu gibi anlamlara gelmektedir. Erkek avukatlar için “muhâmi”, kadın avukatlar için “muhâmiye”, avukatlık karşılığı olarak ise “muhâmat” kelimesi kullanılır.⁸ Bazı Arap ülkelerinde halen avukat kelimesi yerine kullanılan muhâmi kelimesi, ülkemizde Osmanlı’nın son dönemlerinden 1926’ya kadar kullanılmıştır. 1926’da 708 sayılı kanunun birinci maddesiyle Muhâmat Kanunundaki “muhâmat” kelimeleri “avukatlık”, “muhâmi” kelimeleri de “avukat” olarak değiştirilmiştir. İstanbul Barosu’nun da bir dönemki adı Dersaadet Muhâmilere Cemiyeti, *İstanbul Barosu Mecmuası*’ndan önce çıkan derginin adı da *Muhâmat Mecmuası*’dır.

Çalışmamı tamamladığım tarihten bu yana geçen yaklaşık dokuz sene zarfında çeşitli sebeplerle bu eserin basımı gerçekleşmemiştir.⁹ Bugün bu eserin basılabilmesini, hocalarım İÜHF Dekanı Prof. Dr. Fethi Gedikli ve İÜHF Dekan Vekili Dr. Ali Âdem Yörük’ün ilgi ve yardımlarına borçluyum. Yine basıma kadar geçen bu süreçte yardımlarını gördüğüm İstanbul Barosu İdari İşler Müdürü Gönül Özcanlar’a, İstanbul Barosu Hukuk Tarihi Araştırmaları Merkezi Başkanı Av. Ömür Dedeoğlu’na ve eserin basımına onay veren İstanbul Barosu Başkanı Prof. Dr. İbrahim Özden Kaboğlu ile İstanbul Barosu Yönetim Kuruluna¹⁰; Ali Haydar Özkent’in bazı evrak ve fotoğraflarını bizimle paylaşan torunları Haydar Metin Özkent ve Şule Çelikten’e teşekkürlerimi sunarım. Bu eserin basılabilmesi için elinden geleni yapan fakat basıldığını göremeden vefat eden üstadım Av. Osman Kuntman’ı rahmetle anarım.

Tugay AYDIN
Çengelköy, 10 Ocak 2025

⁸ Sir James W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, 1890, İstanbul. Tıpkıbasım, Çağrı Yayınları, 4. baskı, İstanbul 2011, s. 1756.

⁹ Tugay Aydın, “İstanbul Barosu’nun Yayınlanan İlk Eseri Muhâmi ve Yeniden Yayınlanamaması”, S. 35, Ocak-Mart 2022, *Hukuk Defterleri*, s. 60-62.

¹⁰ İstanbul Barosu Başkanlığı’nın 31.12.2024 tarih ve E-92872780-659 [104401 Gündem]-33356 sayılı kararıyla eserin basımına onay verilmiştir.

Kitabın Nitelikleri

Ulusal Toplu Katalog’da tarama yaptığımızda kitabın birçok kütüphanede bulunduğu görülmektedir. *Muhâmi*’nin Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi’nde bulunan nüshası ciltli olmadığı için orijinal kapağı korunabilmiştir.¹¹ Kapakta “İstanbul Barosu neşriyatından: 1” yazmaktadır. Bu bilgiye dayanarak kitabın İstanbul Barosu’nun 1 numaralı yayını olduğunu söyleyebiliriz. Ali Haydar Özkent de 1935’te kitaptan “baronun çıkardığı kitapların birinci sayısını tutan bu eser” olarak bahsetmiş ve eserin İstanbul Barosu’nun yayımladığı ilk kitap olduğunu doğrulamıştır.¹² *Muhâmat Mecmuası*’nda “Arkadaşlarımıza, kârilerimize, Muhâmat’ın yeni bir hizmeti” başlığıyla kitabın basımı şöyle müjdelenmiştir:¹³

“Kârilerimiz, bugünkü nüshamızda yeni bir eserin tahrir ve tercümesine başlanmış olduğunu görecektir. Bu eser sâbık Paris Barosu Reisi Henri Rober’in *Avocat* nâmıyla neşretmiş olduğu küçük kitabın tercümesidir. Bu ve bunun gibi eserleri kimler yazdılar? Müelliflerinin şahsiyetleri nedir? Bu noktalar hakkında eserin başına Ali Haydar Bey arkadaşımız tarafından ‘Bir, İki Söz’ sernâmesiyle yazılmış olan mukaddimede kâfi derecede izahat mevcut olduğundan tekrarından sarf-ı nazar olunmuştur.

Eseri Ali Haydar Bey ile Suphi Nuri Bey müştereken tercüme ederek baromuza hediye etmişlerdir. Bizde muhâmilik hakkında şimdiye kadar böyle toplu bir eser yoktu. Meslek hakkında yanlış telakkilerin bu kadar revaç bulmasına izahat ve neşriyattaki müsamahanın en büyük âmili olduğuna hiç şüphe yoktur. Öyle zannediyoruz ki İstanbul Barosu bu eseri tercüme ve neşretmekle, şimdiye kadar yaptığı hizmetlerin hepsinden pek çok büyük bir hizmet ifâ etmiş oluyor.

Eserin aslı küçük sahife ile ve ince hurufât ile 131 sahifedir. Ali Haydar Bey baş tarafa ‘Türkiye’de Muhâmilik’ diye bir kısım ilave etmiştir ki bunun da tahminen yirmi, yirmi beş sahife olması muhtemeldir. Şu halde eser tahminen 150 sahife kadar bir şey olacaktır.

Eserin başına, muhâmilîğin bizdeki telakkisi, vaziyeti, tarihçesi hakkında böyle bir girizgâha lüzum-ı şedid vardı. Tâki eser, yalnız Avrupa’daki telakkiyâtı aksettiren bir risale mahiyetinde kalsın.

¹¹ Kütüphanede 0117929 demirbaş ve 9728 SÖ yer numarasıyla kayıtlıdır. Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde bulunan nüsha ciltli olduğu için kapaktaki 1 numarası görülememektedir. Fiziksel özellikleri 21x12 cm ve 131 sayfa olan kitap, sonradan ciltlenmiştir. Kitaptaki başlıklar rika, geri kalan metin ise nesih yazı stilindedir.

¹² Fernand Payen, *Baro – Sanat ve Vazife*, çev. Ali Haydar Özkent, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1935.

¹³ Muhâmat Mecmuası, 1 Mart 1340, Numara 73-29, s. 889.

Bugün 32 küçük sahifelik bir forma çıkmıştır. Kitabın aslı gibi, cepte kolaylıkla taşınacak, istenildiği zaman okunacak bir hacimde olmasına gayret edilmiştir. Şu halde *Muhâmat*'ın bundan sonraki nüshalarını muhafaza edenler, birkaç nüsha sonunda eserin tamamına malik olacaklardır. Tercüme hitama erdikten sonra güzel bir de kap ilave edilecektir.

Muhâmat'ı okuyanlar ale'l-ekser meslekdaşlar veya müntesibîn-i hukuk oldukları için, hâricin de meslek hakkındaki yanlış telakkilerini izâle maksadıyla ayrıca bin beş yüz nüsha daha basılacak ve gayet ucuz fiyatla satılacaktır.

Maksat, mesleğin teâlisine hizmettir. Bu ise etraflı tedkikâta vâbestedir. Ali Haydar Bey tek başına bu büyük işi başaramayacağını kemal-i samimiyet ile itiraf ediyor. Binaenaleyh Türkiye'de tarihçemize ve sâireye dair arkadaşlar tarafından gönderilecek tarihi, müdellel izahatı kitabın sonuna forma olarak neşredeceğiz. Gayret bizden muvaffakiyet Allah'tan."

Buradan anlaşılacağı üzere *Muhâmi*, mecmuaya ek olarak yayımlanmış ve 1 Mart 1924'ten itibaren parça parça basılarak tamamlanmıştır. Eserin basımından üç yıl sonrasında *İstanbul Barosu Mecmuası*'nın Eylül 1927 sayısının "meslekî neşriyat" başlığı altında ise kitaptan şöyle bahsedilmektedir:¹⁴

"İstanbul Barosu Neşriyatından: 1, MUHÂMÎ, Muharrirleri: Ali Haydar ve Suphi Nuri Beyler: Paris Barosu'nun sâbık reisi meşhur Henri Rober[t] tarafından telif edilmiş olan Avocat isimindeki eseri Avukat Ali Haydar ve Suphi Nuri Beyler Türkçe'ye tercüme ve hakk-ı telif ve neşrini İstanbul Barosu'na terk etmişlerdi. 1340 senesinde, uzman avukatlar için kabul edilmiş olan *Muhâmi* nâmı altında neşredilen ve İstanbul Barosu neşriyatının 1 numerosunu teşkil eden bu eserde memleketimizde avukatlığın suret-i teşekkülüne ve tarihçesine ve Muhâmat Kanunu hakkındaki teşebbüsâta ait mufassal ve kıymetdâr bir mukaddime de mevcuttur. Baronun bu suretle başladığı neşriyat vadisine pek de devam edilememiş, yalnız 2 numero ile Muhâmat ve eski Dava Vekilleri Kanunlarıyla Baro Nizamnâmesi tab ettirilmiştir.¹⁵ İnşallah ileride baro neşriyatına yeniden keremi verilmesi me'mûldür. Mâhâzâ *Muhâmi* ne

¹⁴ *İstanbul Barosu Mecmuası*, Eylül 1927, sene 1, sayı 9, s. 547-548.

¹⁵ İstanbul Barosu'nun 2 numaralı yayını olarak 1925'te basılan bu eserin künye bilgileri şöyledir: *Muhâmat Kanunu*, 93 Tarihli Dava Vekilleri Nizamnâmesinin Mer'î Maddeleri, *İstanbul Barosu Nizamnâme-i Dâbilisi*, *Muhâmat Kanununun Suver-i Tatbikiyesini Mübeyyin Talimat*, Teşebbüs Matbaası, İstanbul, 1341.

Fransa’da ne de memleketimizde yeniliğini kaybetmemiş güzide bir eserdir. Tâlip olanlar baro kitâbetinden alabilirler.”

Ali Haydar Özkent ve Suphi Nuri İleri tarafından çevirilen eser, 1924 yılında İstanbul Teşebbüs Matbaası’nda basılmıştır.¹⁶ Özgün adı *L’Avocat* olan eserin yazarının “sâbık baro reisi Henri Robert” olduğu belirtilmektedir.

Henri Robert¹⁷ ve L’Avocat

Fransız avukat ve tarihçi Henri Robert 4 Eylül 1863’te Paris’te doğmuştur. 1885 yılında Paris Barosuna kaydolan Henri Robert ceza davalarında yaptığı savunmaları sebebiyle hızla ünlenmiştir. Etkili bir hatip olması sebebiyle kendi kuşağının en iyi ağır ceza avukatlarından biri olarak kabul edilmiş ve “tüm barolarda üstadların üstadı”¹⁸ olarak tanınmıştır. 1913 yılında Paris Barosu başkanı seçilmiş 1919 yılına kadar bu görevini sürdürmüştür. I. Dünya Savaşı’ndan sonra sivil davalara ağırlık vermiş ve Fransa tarihi üzerine ünlü eserlerini yazmaya başlamıştır. 15 Kasım 1923’te Fransız Akademisi’ne üye seçilmiştir. 12 Mayıs 1936’da ölmüştür.

Çoğunluğu tarih konulu olan eserlerinin bazıları şunlardır: *Camille Desmoulins, Catherine de Médicis, Cinq-Mars, Fouquet, Henri VIII, Marie-Antoinette, Marie Stuart, L’Art de parler en Public, L’Avocat, Le duc d’Enghien, Les Grands Procès de L’Histoire*.

1923’te Paris’te yayımlanan ve 130 sayfa olan *L’Avocat*, önsöz kısmı hariç 14 başlıktan oluşmaktadır. Önsözden sonraki sayfada Henri Robert, eserini eski Paris Barosu başkanlarından olan üstadı Émile Durier’e (1828-1890) ithaf etmiştir.¹⁹ Kitaptaki başlıklar sırasıyla şöyledir: 1) Au Palais, 2) A La Première Chambre, 3) La Plaidorie, 4) Avocats D’Autrefois Et Avocats D’Aujourd’Hui, 5) L’Évolution De L’Éloquence Judiciaire, 6) La Vie De L’Avocat, 7) L’Avocat Stagiaire, 8) Le Role De L’Avocat, 9) Les Travaux D’un Stagiaire, 10) Les Femmes Avocates, 11) Les Avocats Politiques, 12) Les Honoraires, 13) Les Magistrat, 14) Quelquels “Portraits” D’Avocats.

Henri Robert avukatın iş hayatını gerek adliyede gerek bürosunda ne gibi sorunlarla karşılaşabileceğini, avukatlık mesleğinin önemini ve gelişim evrelerini hem kendi döneminin şartlarında hem de geçmiş zamanlardan örnekler vererek incelemiştir. Stajyerlere ve genç avukatlara meslek hayatlarında yardımcı

¹⁶ Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ve Erzurum Atatürk Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde bulunan baskıların yayın bilgilerinde çevirmenler “Ali Haydar Yorulmaz ve Suphi Nuri İleri” olarak belirtilmiş olup bu bir hata sonucu olmalıdır.

¹⁷ Académie Française, “Les Immortels: Henri Robert”, erişim: 23 Ağustos 2023, <http://www.academie-francaise.fr/les-immortels/henri-robert>.

¹⁸ Maître des maîtres de tous les barreaux.

¹⁹ A la mémoire du bâtonnier Durier, mon patron, qui protégea mes débuts, hommage reconnaissant.

olabilecek tavsiyeler ve ögütlerde bulunmuştur. Konuları objektife yakın bir tarzda değerlendirmiştir. Örneğin stajyer avukatların iş yükünün o dönemde de çok fazla olduğunu fakat stajyerlerin de yanında çalıştıkları avukatın şöhretinden faydalanmak suretiye emeklerinin karşılığını aldıklarını söylemektedir.

İrdelediği konularda kendi döneminden ve geçmiş dönemlerden birçok yazar, aydın, siyasetçiden alıntılar yaparak eserini zenginleştirmiştir. Kadınların da avukatlık mesleğinde erkekler kadar etkin bir konum edinebilmesini isteyen Robert, onların yavaş yavaş baroda önemli görevlere getirilmelerinden mutluluk duyarak bir gün baro başkanı da olabilmelerini umut etmektedir. Bu durum, kadınların meslek hayatındaki etkinliğinin yüz yıl öncesinin Fransa'sında bile erkeklerle eşit seviyede olmadığı göstermektedir.

Siyasete atılma hevesinin herkesten çok avukatlarda olduğunu söyleyen Robert, mesleğinin doğası gereği sözel yetenekleri yüksek olan, özgür düşünebilen avukatların, siyasi partiler için biçilmiş kaftan olduğunu söylemektedir. Bu düşüncesini Fransız siyaset dünyasından birçok örnekler vererek somutlaştırır. Siyasetin avukatlığa engel olmadığını, aksine mesleği daha ileriye taşıdığını söyler; çünkü siyasete giren bir avukatın savunacağı dava bundan böyle memleket davası olacaktır.

Vekalet ücretinin sarfedilen mesai, hizmetin derecesi, müşterinin durumu, avukatın meslekteki kıdemine göre değişiklik gösterebileceğini, ayrıca avukatların bu konuda mahkemeler dahil hiçbir otoritenin müdahalesini kabul edemeyeceklerini söyler. Bu tür sınırlamalara kalkışıldığı vakit avukatların tek vücut olarak ortaya koydukları kararlı tavırları sonucu otoritenin geri adım attığını tarihten örnekleyerek ispatlar.

Hâkimlerin sayısının arttığını fakat niteliğinin düştüğünü, hâkim maaşlarının belediye çöpçüsünden bile daha az olduğunu, hâkimlik mesleğine talebin çok düşük olduğunu ve yeterli kabiliyeti olan hiçbir gencin hâkim olmak istemediğini söyler. Hâkimle avukatı kardeş olarak kabul eden Robert, adaletin yerine getirilmesinde tarafların birbirine yardımcı olmaları gerektiğini belirtir. Böylece avukatlıkla ilgili güncel ve tarihi birçok konuyu gözler önüne seren Henri Robert son olarak, kitabı okuyanların, hiçbir dava veya müdafaa sebebiyle adliye gelme sıkıntısına maruz kalmamalarını dileyerek eserine son verir.

Ali Haydar Özkent²⁰

Ali Haydar Özkent 1887’de Konya’da doğmuştur. Babası Konyalı Hacı Hasan Efendi’dir. İlk ve orta tahsilini Konya’da yapmış, 1907 yılında Konya İdadisi’nden mezun olmuştur. Daha sonra İstanbul’da Mekteb-i Hukuk’a kaydolmuş ve 13 Ağustos 1911’de “aliyyülâlâ” derece ile mezun olmuştur. 1912’de Maliye Nezâreti dava vekilliğine tayin edilmiştir. Birinci Dünya Savaşında orduda görev alarak doğu cephesinde savaşmıştır. Malazgirt’te Ruslarla yaşanan bir çatışmada esir düşerek Sibirya’ya sürülmüş ve dört sene Krasnoyarsk şehrinde bulunan esir kampında yaşamıştır. 1917 Devrimi sonrası Rusya’da meydana gelen karışıklıklardan faydalanarak kamptan kaçmış ve 1918’de İstanbul’a dönmüştür. Bu tarihten sonra mesleki çalışmalarını yapmaya başlamıştır.

İstanbul Barosu İnzibat Meclisi azalığı, İstanbul Barosu Umûmî Kâtipliği, Avukatlık Haysiyet Divanı üyeliği gibi görevlerde bulunan Özkent’in baro sicil numarası 411’dir. Tespit edebildiğimiz 7 kitap yayını ve 72 makale yayını olan yazarın, yeni Medeni Kanuna ve mesleğe dair görüş ve açıklamaları dikkate değerdir.²¹ Ali Haydar Özkent’in, Türkiye’de modern avukat tipinin gelişmesinde büyük katkıları ve özel bir yeri vardır.²² Ayrıca İstanbul Barosu’nda bulunan bir salona birkaç yıl önce Ali Haydar Özkent’in adı verilmiştir.

Ali Haydar Özkent, 22 Şubat 1961’de İstanbul’da ölmüştür. Dönemin baro dergisindeki ölüm haberinde “Üstadın, mesleğimiz hakkındaki çalışmalarını, kıymetli eserlerini ve bilhassa müstesna bir kıymeti ve ehemmiyeti hâiz *Avukatın Kitabı*’nı burada takdir ve şükranla kaydederiz” açıklamasıyla çalışmalarına teşekkür edilmiştir.²³

Suphi Nuri İleri

Suphi Nuri İleri 1887’de Gelibolu’da doğmuştur. Babası Giritli Helvacıoğlu Nuri Bey’dir. Mekteb-i Hukuktan ve Paris Ulum-ı Siyasiye Mektebinden ve Paris Hukuk Fakültesinden mezun “İktisat Hukuk doktoru”dur. Medine’de, Kanal Seferinde, Filistin ve Suriye’de bulunarak I. Dünya Savaşı’na katılmıştır. Mütarekeden sonra, kardeşleri Celal Nuri ve Sedat Nuri ile beraber İleri Gazetesini çıkarmaya başlamıştır. Lozan Konferansında gazeteci olarak bulunan Suphi

²⁰ Ali Haydar Özkent’in biyografisi için, bkz: Tugay Aydın, “Avukat Ali Haydar Özkent”, *Güncel Hukuk*, sayı 171, Mayıs-Haziran 2018, s. 62-65. Ali Haydar Özkent’in özgeçmişi hazırlanırken İstanbul Barosu arşivinde bulunan 411 numaralı sicil dosyasından faydalanılmıştır.

²¹ Ali Haydar Özkent’in, *Muhâmat Mecmuası*’nın 1 Kasım 1921 tarih ve 1-45 sayılı nüshasından itibaren 8 sayı halinde “Mecelle’nin Tâdili Münasebetiyle” başlıklı yazıları çıkmıştır.

²² Haluk İnanıcı, 21. *Yüzyılda Avukatlık ve Baro*, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 7, 168.

²³ *İstanbul Barosu Dergisi*, cilt XXXV, sayı 1-2, Ocak-Şubat 1961, s. 68.

Nuri İleri, daha sonraki yıllarda Yarın Mecmuası, Müstakil Gazetesi, Son Telgraf Gazetesini çıkarmıştır. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde Muammer Raşit Sevig'e vekaleten üç sene kadar Devletler Hususi Hukuku dersini okutan Suphi Nuri İleri, Yüksek Ticaret Mektebinde Medeni Hukuk, Devletler Umumi Hukuku ve Devletler Hususi Hukuku derslerini vermiştir. Aynı kurumda en son Siyasi Tarih profesörlüğünü üzerine almıştır.²⁴

İstanbul Barosu sicil numarası 1264 olan Suphi Nuri İleri'nin²⁵ baro sicil dosyası İstanbul Barosu arşivinde bulunamamıştır. Çoğunluğu sosyalizm konusunda, yayımlanmış birçok eseri bulunan İleri, daha çok gazeteci kişiliğiyle ön plana çıkmıştır. 1945'te İstanbul'da ölmüştür.²⁶ Çok yönlü bir aydın olan İleri'nin, *İktisadi Yürüyüş* dergisinde çıkan ölüm haberinde kendisinden şöyle bahsedilmiştir: “Profesörün en meçhul kalan tarafı, hikaye ve romancılığıdır. Halbuki kendisinin en çok zevk duyduğu saha ise bu idi, hatta merhum ile yaptığımız son konuşmaların birinde kendisi ‘öldüğüm zaman beni bir Prof, bir avukat diye değil bir romancı ve bir hikayeci diye anırlar...’ demişti”.

²⁴ “Acı Bir Kayıp: Suphi Nuri İleri'yi Kaybettik”, *İktisadi Yürüyüş*, Cilt 6, Sayı 144, 25 Aralık 1945, s. 14.

²⁵ *İstanbul Barosu 1941-1942 Levhası*, s. 145.

²⁶ *Cumhuriyet*, “Suphi Nuri İleri Vefat Etti”, (06 Aralık 1945), s. 1.

MUHÂMÎ

İstanbul Barosu Neşriyatından: 1

Müellifi: Sâbık Baro Reisi Henri Robert

Mütercimleri: Ali Haydar ve Suphi Nuri

İstanbul – Teşebbüs Matbaası

1340 [1924]

BİR İKİ SÖZ

Fransa'nın büyük adamları toplandılar, aralarında vazifeyi taksim ederek bugünkü Fransa'yı yazıyorlar. Şimdiye kadar şunlar çıktı: Siyaset, köylü, rahip, burjuva, maliyeci, iş adamı, muharrir, diplomat, hekim, muhâmi, sanatkar, amele... ilh.

Bu eserler o kadar sevimli ki... Yumuşak, zarif bir kap, cebe sığacak kıtada bir tab. Hemen herkes meyline göre bunlardan birer tane edinerek vapurda, trende, boş zamanlarında okuyor.

Bu eserleri yazanlar bugünkü Fransa'nın mütehayyiz şahsiyetleridir, hemen cümlesi de Fransa Akademisi'nde azadırlar. Derin bir ihata ve nüfuz-ı nazarla yazılmış olan bu güzel esercikleri okuyanlar, eser medeniyet-i hâziranın hangi şubesine ait ise o kısım hakkında kâfi malumat elde ederler.

Gönül isterdi ki böyle feyizli teşebbüsler bizde de görülsün. Lakin işte görüyoruz ki olmuyor, olamıyor. Hazine-i irfanımız pek boştur. Billhassa hukuk külliyyatımız pek fakirdir. Şurada Baronun, o da bin meşakkatle çıkarmakta olduğu aylık *Muhâmat Mecmuası*²⁷ olmasa, memleketimizde bir muhâmiler ailesi, bir hukuk hayatı var mıdır? Bunu bile ispat edemeyeceğiz.

Biz bu boşluğu daima takdir ettiğimiz için Fransa külliyyatından, sâbık baro reisi Henri Robert'in *Avocat* nâm eserini Suphi Nuri beyefendi arkadaşımızla beraber "*Muhâmi*" ismiyle tercümeye başladık. Naçiz eseri, İstanbul Barosu'na hediye ediyoruz.²⁸

Kitaba "*Muhâmi*" ismini mahsus intihab ettik. Çünkü bizde şimdiye kadar "avocat" mukabili olarak kullanılan dava vekili, yirminci asırda avukatın delalet ettiği manayı ifadeden çok âcizdir. Dava vekili, huzur-ı mahkemede ikame edilmiş veya edilecek davalarda bir hakkı müdafaa edenlerin adıdır. Halbuki bizim vazifemiz yalnız bundan ibaret midir? İdari, hukuki, herhangi bir mesele hakkında sorulan şeylere cevap vermek, adi veya hükmi şahıslar nâmına mektuplar, mukavelenâmeler, ihtarnâmeler yazmak ve göndermek... Bunlar hep bizim yaptığımız ve yapacağımız işlerdir.

Daha sonra, muhâmi kelimesinde derin bir incelik, şümüllü bir şefkat ve himaye mündemiçtir. Tasavvur ediniz ki birisinin malına veya ırzına tecavüz vuku

²⁷ Baro tarafından, *İstanbul Barosu Mecmuası*'ndan önce çıkartılan aylık hukuk dergisidir.

²⁸ "Paris Barosu'nun sâbık reisi meşhur Henri Rober tarafından telif edilmiş olan *Avocat* ismindeki eseri Avukat Ali Haydar ve Suphi Nuri Beyler Türkçe'ye tercüme ve hakk-ı telif ve neşrini İstanbul Barosu'na terk etmişlerdi." (İstanbul Barosu Mecmuası, Eylül 1927, sene 1, sy. 9, s. 547-548.)

bulmuş. Bu adamın ilk defa koşup gelerek derdini döneceği, yarasına merhem isteyeceği, âğuş-ı şefkat ve himayesine sığınacağı adam şüphesiz ki muhâmidir. Sanki muhâmi büyük, ilahi bir kuş, kanundan kuvvet ve cesaret alan, kanatlarını adalet isteyen biçarelere açmış bir timsaldir; hakkını isteyen, hakkına tecavüz edilen herkes, bu kanatların zir-i himayesine iltica ederek teşne bulunduğu adalete kavuşmak ister.

İşte şümüllü vazifelerinden mâadâ bu derin himaye manasını dahi ihtiva ettiği için muhâmi tabirini tercih ettik. Zaten yine aynı mülâhazalara mebnîdir ki mecmuamızın adı *Muhâmat*'tır ve baronun hazırladığı kanunun ünvanı da Muhâmiler Kanunudur.²⁹

Bizde hiç tanınmayan, doğrusunu söyleyelim, pek yanlış tanınan bir meslek varsa, o da meslek-i muhâmatdır. Bunu yanlış bilenler yalnız avam halk değildir. Havastan geçinenlerimiz de mesleğin şümül ve ulviyetinden haberdar değildirler. Daha garibi, biz muhâmiler de mesleğimizin ihata ve kutsiyetini layıkıyla takdir edemiyoruz. Zaten bizi, bu eserciği tercüme sevk eden de bu umûmi sû-i tefehhüm değil midir?

Tercüme bizi hiç de yormadı. Bunu seve seve yapıyoruz. Bilhassa âcizin şu işi meydana çıkarırken duyduğu zevki şimdiye kadar hiçbir şey kendisine vermemiştir. Çalışırken içine meslek aşkımı, bizi tatlı tatlı ısıtan meslek ateşini karıştırıyorum, bu mukaddes ateş!

Şu kitapçığı okuyanlar, muhâmiler hakkındaki yanlış zanlarını tashih ederlerse bizim için ne mutlu!

Ali Haydar [Özkent]

²⁹ 03.04.1924 tarihli ve 460 sayılı Muhâmat Kanunu.

TÜRKİYE'DE MUHÂMİLİK

Ali Haydar Özkent

MÜTALAAT-I UMÛMÎYE, SADR-I İSLAMDA VEKALET

Mesleğimizin bugünkü telakkisi herhalde yüzümüzü ağartacak mahiyette değildir. Bunun birçok sebepleri var. Bu mukaddimede bunları biraz tahlil etmek istiyoruz. Şu eserin, bilhassa memleketimiz için daha müfid olabilmesi, umûm dünyada ve o meyanda Fransa’daki vaziyeti yanında mesleğin Türkiye’deki telakkisi, biraz tarihçesi, İstanbul Barosu’nun istihale devreleri hakkında küçük çizgilerle şöyle böyle bir taslağını yapmaya lüzum gösteriyor.

Küçük çizgilerle diyorum. Çünkü vekaletin tasdir-i İslamdan itibaren bugüne kadar geçirdiği safahâtı yazmak şanlı ve şerefli bir iş olmakla beraber, ne kadar müşküldür! Mevzûun azameti beni korkutuyor. Bir taraftan bu korku, diğer taraftan vasıtasızlık, bugün bu işi başarmaya müsait değildir.

Eskiden beri vekaletin mevcudiyetine hiç şüphe yoktur. Sanat-ı muhâmatın başlangıcı, dinimizin tâ ana hatlarına kadar gidiyor. Tarihin derinliklerine kadar sokulursak görürüz ki vekalet fıkıh ile yani Hazret-i Peygamberin zamanıyla başlar. Vekalet, vekil bi’l-husûme bahisleri hakkında imamlarımız ne kadar uğraşmışlar... Tarihen müsbettir ki Hazret-i Ali müddeî veya müddeâaleyh sıfatıyla hâkime müracaat edeceği zaman kendisi kadı huzuruna çıkmaz Âkil nâm zatı vekil intihab ederdi.³⁰ Çünkü Âkil gayet zeki ve hazırcevaptı. Hattâ hikaye olunur ki Hazret-i Ali bir gün yanında bir keçi olduğu halde Âkil’e rast gelmiş ve letâiften olmak üzere; “Üçümüzden biri ahmaktır!” demiş. Âkil de, “Ben ve keçi âkiliz.” diye cevap vermiştir.

Pirimiz, üstadımız Hazret-i Âkil, cümlelerin itikadını kazanmış bir zattı. Buna en büyük delil Hazret-i Ali’nin kendisini tevkil etmesidir. O zaman vekalet hakkındaki telakkinin pek yüksek olduğunu görüyoruz. Fazilet, ilmi ve ahlaki düstur imiş. Bugün de hep o gayeye doğru koşmuyor muyuz?

Şu halde İslamda ilk muhâminin Âkil olduğunu kabule mecburuz. İkinci olarak Hazret-i Ali, Abdullah bin Cafer’i tevkil etmiştir.³¹ Buna da sebep ya Âkil’in ihtiyarlanmış olmasından dolayı zihnine zaaf tarî olmuş olması veyahut sinnine hürmeten Ali’nin kendisini yormak istememesidir.

Görülüyor ki şerefli mesleğimizin büyüklüğü, yalnız takip ettiği adalet gayesinin ulviyetiyle değil, belki dünyada mevcut mesleklerin en kıdemlisi olmak itibarıyla bir kat daha tecelli ediyor. Kıdem... Bilhassa avukatlıkta ne kadar mühim bir şey! Büyüklere hürmet etmek, ellerini öpmek, fikirlerinden her zaman müstefid olduğumuz kıdemli ağabeylerimize “hocam, üstadım” diye hitap

³⁰ Âkil bin Ebu Talib (579-680). Hz. Muhammed’in amcası Ebu Talib’in oğlu ve Hz. Ali’nin abisidir.

³¹ Abdullah bin Cafer. Hz. Ali’nin damadı ve yeğenidir, 700 yılında ölmüştür. Yazara göre Hz. Ali’nin ilk vekili ağabeyi, ikinci vekili de yeğenidir.

etmek. Ne büyük bir vazife, ne tatlı bir şey... Zaten hayatın bin türlü dertleri arasında mesleğin böyle manevi zevkleri de olmasa bir lokma ekmek için kaçımız hamallar gibi mütemadiyen didişir ve uğraşırız?

Avrupa barolarında bir usûl var. En kıdemli muhâmi ufak bir ceza-yı intibahiye uğrarsa, levhanın en sonuna kaydolunur. Biz de böyle şeylere güleriz. Fakat avukatlık demek bugün belki halk için ve belki bir kısım rüfekâ için temin-i maişete vasıta olarak telakki edilse bile gayemiz hakkı müdafaa, nâ-hakka galebe için hâkim, muhâmi, cümlemizin o mukaddes ateşten nasibimizi alarak cemiyetin nizam ve intizamını temin değil midir?

Medeni dünyada her şeyin tarihçesine pek ziyade ehemmiyet veriliyor. Mesela kanun-ı cezayı alırsanız, müellifi esasa girmezden evvel bir mukaddime yapar ve orada kanun-ı cezadan evvel hangi kanun veya usûl câri idi? Bu kanunu kimler, hangi tarihte hazırlamışlar? Ne gibi istihaleler geçirmiş? Bunları yirmi otuz sahifede telhis eder. Orada her şey öyle... Biz ise bir dersin otuz kırk sene evvelki mâzisinden haberdar değiliz. Mesleğimizin tarihçesini bilmek ne kadar mühim bir şeydir! Bu büyük vazifeyi elbette günün birinde yapacak bir sâhib-i azm ü irade yahut ilmi bir heyet çıkar. Biz işin kolay tarafından başlayacağız.

TANZİMATTAN EVVELKİ TELAKKİ

Bizim muhâmi dediğimize münevver kısmı dava vekili, avukat; ekseriyet-i halk ise abukat, müzevvir diyor.³² Anadolu'nun içerilerine giderseniz damgamızın “müzevvir” olduğunu görürsünüz. İnsan kendi kendisine soruyor; bu neden böyle olmuş? Neden halk bize müzevvir diyor? Acaba memleketimizde işe müzevvirlikle mi başladık? Yoksa bu büsbütün bir iftira mıdır? Haksızlık az çok bizim tarafta ise ıslahı neye mütevakıftır? Halk nasıl olursa muhâmilere emin olur? Hepsinden daha ziyadesi, nasıl olursak vicdanımız müsterih olur?

Filhakika bugün memlekette muhâmilerin şarlatan, gürültücü, haklıyı haksızı müdafaa eder hırgür ehli telakki edilmesi ve bilhassa Anadolu içlerinde avukatlık ile tezvirciliğin aynı manayı ifade etmesi, hakaret makamında “avukatlık etme be!” denilmesi tarihten miras gibi geliyor.

Geçenlerde taşradan gelen bir hâkim arkadaşımız anlatıyordu. Bir köylü, müddeâaleyh olarak mahkemeye davet edilmiş, mahkeme sormuş:

– Seni dava eden adama borcun var mı?

³² Müzevvir: Yalancı, sahtekar, yalandan senet ve sâire uyduran, dolandırıcı, tezvîrâtla dolap çeviren, tezvîrâtçı, muzır bir adamdır. (Şemseddin Sâmî, *Kâmus-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet, 1317).

Müddeâaleyh olan şu cevabı vermiş:

- Cevap vermem, tezvir tutacağım!

Hâkim merak ederek demiş ki:

- Ne demek tezvir tutacağım? Borcun varsa sen bileceksin, evvelâ sen söyle de sonra vekilin müdafaa etsin.

Şimdi bakınız son cevaba:

- Efendim, bir şey söylemeyeceğim, madem ki bu adam beni dava etti, ben de bir tezvir tutup kendisini senelerce uğraştıracağım.

Bu hâlet-i ruhiye, avam halkın imanından, vicdanından geliyor. Bundaki kabahat bugünden ziyade düne aittir. Yani bizim en eski meslek arkadaşlarımız isteyerek, belki de istemeyerek böyle bir çığır açmışlar ve halka vekil demek, asıllı asılsız işler alır, bir meseleyi istediği kadar uzatır, bağırır çağırır bir herze vekil hissini vermişler.

Muhâmi Mardinî Muhtar beyefendinin, *Muhâmat*’ın 4 numaralı nüshasındaki mütalaalarına nazaran bizde mehâkim-i şer’iyye teşkil edilmekle beraber vekalet de hatve be-hatve ilerlemiştir.³³ Fakat bizim ilk arkadaşlarımız öyle okumuş, yazmış muayyen bir tahsil ikmal etmiş kimseler değil, belki mahkeme mübaşirleri, o zamanın ıstılahıyla söylersek muhızrlardır. Bunları, hâkimü’ş-şer’ tayin ediyor. Hattâ bugünkü usûlde vekaletnâmeye de hâcet yok, hâkimin “falan işe falan vekil oldu” diye zabt-ı davaya derc keyfiyet etmesi kâfi imiş. Hem o zamanın muhızrları, yani vekilleri “kendilerinden havf ve hazer olunan, haşyetâver, mevki-i mümtaz sahibi bulunan, âyan-ı memleketten müstahak-ı şeref ve hürmet olan vücûh-ı beldeden” imişler.

Mehâkim-i şer’iyye bizde mehâkim-i nizâmiyeden çok evvel mevcut olduğu ve bu mehâkimde muhızrların mevcudiyeti de gayr-ı kâbil-i inkar bulunduğu cihetle bu mütalaanın isabeti, ispat ve tevsik edilmiş olmamakla beraber, daire-i imkandır.

Bugünün en kıdemli muhâmilerinden bulunan ve kırk beş elli seneden beri icra-yı vekalet eden Artin Toptaş Efendi’ye³⁴ göre bu mütalaa vârid değildir. Çünkü:

“Muhızrlar, evvelce kavas ve mübaşir ve el-yevm hademe nâmı verilen zevât olup ve vazifeleri bugünkü gibi evrak tebliğine ve mahkeme kapılarında

³³ Mardinî İbrahimpaşazâde Ahmet Muhtar Bey’in bu yazısı *Muhâmat Mecması*’nın 1 Şubat 1338 (M. 1922) tarih ve 48-4 numaralı nüshasının 111-114. sayfaları arasında yayımlanmış olan “Memleketimizde Dava Vekaleti, Avukatlık, Muhâmilik” başlıklı yazıdır.

³⁴ Artin Toptaş Efendi, İstanbul Barosu’nun bugün yürürlükte olan sicil sıralamasına göre 27 sicil numaralı avukatıdır. Alıntı yapılan yazısı *Muhâmat Mecmuası*’nın 1 Nisan 1338 (M. 1922) tarih ve 50-6 numaralı nüshasının 176-180. sayfaları arasında yayımlanmış olan “Memleketimizde Dava Vekaleti, Avukatlık ve Muhâmilik” başlıklı yazıdır.

sesleri çıktığı kadar bağırarak tarafeyni mahkemeye çağırmaya münhasır olmayıp şimdiki icra memuru, müddeiumûmî ve polis memuru vazifesiyle mükelleftiler. Zira o zaman tarafeynin mahkemeye ihzârı için celpnâme ve davetiye tanzimi âdet olmayıp muhızrlar, müddeâaleyhi hanesinde, dükkanında ve memuriyet mahallinde ve bir işe giderken sokakta bi't-tevkif mahkemeye getirirlerdi ve şeriatın kestiği parmak acımaz olduğu cihetle mahkemeye gitmekten imtina eden zevâtı yaka paça yakalar ve tav'an-kerhen mahkemeye teslim ederlerdi. İlamât-ı sâdıranın tenfizi kadılarına ait olduğundan hapis gibi muamele-i zecriye-i sâire dahi muhızrlar delaletiyle icra olunurdu.” (*Muhâmat* numara 6).

Yine mûmâileyhin ifadesine göre, mülga şeyhülislam kapısında vaktiyle “Muhallefât-ı Umûmiye Kassamlığı” nâmında olan mahkeme nezdinde Hasan Efendi nâmında bir muhızırbaşı varmış. Bu zat hemen hemen mezkûr mahkemenin umûr ve hususâtını baş efendi ile tedvir eder ve kassam efendi ise solda sıfır kalırmış. Ashâb-ı mesâlih tarafından mahkemeye gitmeden evvel doğrudan doğruya mûmâileyhe müracaat ve Fatih Camii Şerifi kurbundaki konağında mesele arz olunmuş.

Şu izahat, meşhudâta istinad ettiği için sıhhati kabul edilmek lazımdır. Mâmâfih Muhtar beyefendinin nokta-i nazarı da bir taraftan kabul edilebilir. Çünkü mahkeme muhızrlarının herhalde bugünkünden büsbütün ayrı istişari, icrai salahiyeti hâiz olduklarında cümlemizce ittifak var. Zaten bir vekil, mutlaka tarafeynden birisini teşkil edip huzur-ı mahkemede bulunmaz ki... Bazen, belki de ekseriya, Başmuhızr Hasan Efendi'nin yaptığı gibi yazıhanesinde aldığı, alacağı işler hakkında rey-i hukukisini verir, tarafeyni sulh eder. İşte bir taraftan bu hal, diğer taraftan muhızrların salahiyet-i icraieleri, bilhassa vekalet henüz meslek-i mahsus olarak taayyün etmediği bir devrede, o yolda bir telakkiye müsait olabilir. Kaldı ki mahkeme muhızrları tarafından eminleri olduğundan kadılarca mütevellisi olmayan vakıf davalarında mütevellî; vasisi olmayan sabi, mecnun, mâtuhun davalarında vasi tayin edildikleri son zamanlara kadar câri usûlden idi. Mütevellî ve vasi ise bir davada tarafeynden mâdud olduklarından muhızrların bu kabîl hususâtta vekil vazifesini gördüklerine şüphe yoktur. Bundan mâadâ şer'iyye mahkemelerinde bu suretle vekalet eden muhızrların isminin “menab” olarak tescil edildiğini 1000 tarihinden evvel verilmiş olan ilamlarda görüyoruz.³⁵

İstanbul Hukuk Mektebi'nin³⁶ tesisinden evvelki zamanlarda dava vekaletinin Anadolu'nun Niğde ve İncesu ve civarı bakkallarından başladığı, iflas eden ve masa

³⁵ Hicri 1000 yılı, miladi 1591/1592 yılına ve 12. Osmanlı padişahı Sultan III. Murat dönemine denk gelmektedir.

³⁶ İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nin temeli olan Mekteb-i Hukuk.

muamelatı dolayısıyla isticvaba, ıstilahât-ı hukukiyeye, mahkeme teşkilatına alışan tüccar ile mahkumîn-i cezaiyeye intikal ettiği, bugün inkar kabul etmez bir hakikat olsa gerektir.

Malum olduğu üzere, Tanzimat-ı Hayriyeden³⁷ sonra res’en veya tercümeten neşredilen kanunlar henüz mevcut değilken, medeni bütün malumatımız ahkâm-ı şer’iye ile hallediliyordu. Ahkâm-ı şer’iye ise kanun şeklinde tanzim ve tedvin edilmemiş olduğu için istinbât-ı ahkâm, bir hayli kitab-ı fıkhiye ve fetavâyı tedkik ve tettebbua muhtaç idi. Bugün bile, gerek Mecelle’nin sâkir bulunduğu hususâtta ve gerek nikâh, talak, irs, vasiyet ilh... gibi mesâilde aynı müşkülât yok mudur?

Şimdi bundan elli, yüz sene evvel bir davacı tasavvur ediniz ki bu kitaplardan bi’t-tabi ahkâm çıkarıp da kendisinin haklı veya haksız olduğunu zaten bilemiyor. Davasını hâkimü’ş-şer’ görecek. O hâkimü’ş-şer’ ki haklıyı haksızdan ayıracak ve kestiği parmak acımayacak bir zattır. Bundan başka “vekalet” nâmıyla takarrur etmiş bir meslek-i mahsus da yok. Yani bir hükm-i şer’inin falan kelimesinin şundan veya bundan müştak olmasına göre lisani, teamüli tahliller yaparak kanaat-i vicdaniye üzerine tesir yapacak yahut kadıyı tenvir edecek uzuvlar mevcut değil. Hâkim iki tarafı dinleyecek, icap ederse bir şeyler soracak, sarîh bir nakil varsa ona, yoksa kıyasa müsteniden hükmünü verecek.

İşte bir cihetten bu hal, diğer cihetten teşkil-i tarafeyn için mutlaka mahkemede hazır bulunmaya mecburiyet, sırf mahkemede isbat-ı vücut edip kararı almak için bir vekil tayini icap ediyordu.

Artin Toptaş Efendi’ye göre vekiller ekseriya Karamanlı, Niğdeli mahalle bakkalları idi.³⁸ Zira bu bakkallar mahallelerinde mütemekkin kadı veya başkâtip gibi mahkeme erkânını ahz ü itâ münasebetiyle bildiklerinden ashâb-ı deâvi, işleri için bunları tercih ederlerdi. Anadolu’nun bu kısım ahalisi nizâ ve davadan ziyadesiyle hoşlanırlar, müvekkillerinden aldıkları ücret de dükkanlarındaki ahz ü itâdan ziyade faydalı olduğundan dükkanlarını kalfa ve çıraklarına terkederek mahkemede vekalet ve takib-i dava hususâtını deruhte ve cepleri kağıtlarla dolu olduğu halde mahkeme divanhanelerinde dolaşarak kendilerine avukat süsü verirlerdi. Bunların o zamanki isimleri de “ayak kavafı” veya “kağıt kavafı” imiş. Mumâileyhin 6 numaralı *Muhâmat*’taki makalesinden bazı kısımları aynen nakledelim:

“Bu zevât Anadolu ahalisinden idiler. Lisan-ı mâderzadları Türkçe idi. Binâenaleyh oldukça tekellüm ederlerdi. Fakat Türkçe okumak ve

³⁷ Tanzimat Fermanı.

³⁸ Buradaki Karaman tabirinden günümüzdeki Karaman (Lârende) ili anlaşılmalıdır. Karaman, tarihsel anlamda Kayseri, Nevşehir, Niğde, Aksaray, Karaman ve Konya’yı kapsayan; Karamanoğlu Beyliği sınırlarına denk gelen geniş bir bölgenin adıdır.

yazmaktan mahrum ve cahil olduklarından müvekkillerine ne diyeceklerini bilmezlerdi. Mahkemeden aldıklarını müvekkillerine satarlardı. Lakin cehaletleri iktizası ekseriya doğru bir şeyi de yanlış anladıklarından veya anlattıklarından netice-i davada karar, dediklerinin bütün bütüne aksi çıkardı. İşte bundan dolayı o tarihlerde bunların adı yalancı ve müzevvir idi...”

Tedkikât-ı mahsusamız maatteessüf bu mütalaayı teyid etmektedir. Şu halde Tanzimat-ı Hayriyeden pek çok evvel eski cedlerimizin muhızlılar olduğunu ve sonra vekalet vazifesinin müzevirlere, ayak kavaflarına, sokak tellallarına, mahalle bakkallarına geçtiğini kabul etmek elim olsa da zaruridir. Bu bakkallar ve kavaflar sırf temin-i menfaat kaygısıyla hareket ettikleri için aldıkları bir davayı olduğu gibi mahkemeye sevk etmeyerek bir takım dolambaçlı yollardan yürüyeceklerine şüphe yoktur. Ücret-i vekalet nâmiyle halktan para almak güç olduğundan bi't-tabi filana veya falana vereceğim diye müvekkillerinden para çektikleri de herhalde vukuât-ı câriyeden olsa gerektir.

Tanzimattan evvel bizde vekaletin bu vaziyette olduğu bir tahlil-i tarihi ile de meydana çıkar. Şöyle ki, Meşrutiyetten evvel bilhassa Anadolu'da müslüman hemen hiçbir vekile tesadüf edilemezdi. Gayrimüslim vekillerden ekserisi de okur-yazar takımdan değildi.

Sonra, “halkın lisanı, hakkın lisanı” diye eski bir söz var. Eğer halk o zamanın vekillerine müzevvir diyordu ise elbette bunun, velev mübalağalı olsa da bir fikr-i hakikati ihtiva ettiğine şüphe yoktur. Bu da olsa olsa bu yolda bir tarihçe ile ancak tefsir edilebilir.

Bugün Türkiye’de en eski avukat olduğuna şüphe bulunmayan Miltiyadi Karavokiros Efendi³⁹ (mûmâileyh İstanbul’a Temmuz 1871 tarihinde, yani 53 sene evvel gelmiş ve o zamandan beri mütemadi mesaisiyle mesleğin canlı tarihi ismini almış 81 yaşında ihtiyar bir muhâmidir) tuhaf bir hikaye anlattı. Şöyle ki o zaman dava vekili bulunan Hasan Fehmi Efendi (Hasan Fehmi Paşa merhum) 1293 Meclis-i Mebusânına mebus intihab edilmiş.⁴⁰ Bir kıyamet, bir dedikodu... Öyle ya;

³⁹ Yunanistanlı Avukat Miltiade Caravokyros, hukuk eğitimini Atina’da almıştır. Atina’da avukatlık ve hâkim yardımcılığı yapmıştır. 1876 tarihli “Barreau De Constantinople” levhasında kaydı vardır. (*Status de la Societe du Barreau de Constantinople*, İstanbul, 1876, s. 26.) Karavokiros’un 1843 doğumlu olduğunu ve bu kitap yazıldığında hayatta olup Türkiye’nin en kıdemli avukatı olduğunu Özkent’ten öğreniyoruz. Ayrıca Karavokiros’un *Lûgat-ı Kavânin-i Osmâniye* adında 1894 basımı bir eseri de vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Âdem Yörük, “İlk Hukuk Lügatlerimiz (1870-1928)”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, sayı 2, 2006 Güz, s. 122-124.

⁴⁰ Hasan Fehmi Paşa (1836-1910). Birinci Mebusan Meclisine İstanbul Mebusu olarak seçilmiş, meclisin ikinci döneminde meclis başkanı olmuştur. Ticaret mahkemesi hâkimliği ve avukatlık yapmış, 1880’de Nafia Nâzırı, 1884’te Adliye Nâzırı olmuş; Aydın, Selanik ve Halep valisi olarak da

hiç bir müzevir, ayak tellalı mebus olur mu? Müşârinileyh aynı meclise reis intihab edilince, itirazât büsbütün yükselmiş ve her tarafta, memleket yalancılar elinde kaldı, ayak kavafları başımıza reis oldu diye bir gürültüdür kopmuş.

Şu izahata göre mâzimizin yüz ağartacak mahiyette olmadığını ve bugünkü telakkinin o zamandan mevrus bulunduğunu kabul etmek zaruri oluyor.

Benim böyle açıktan açığa acı şeyleri yazmama, geçmiş kirli çamaşırları ortaya dökmeme belki itiraz edenler bulunur, fakat kendi kendimizi aldatacak vaziyette değiliz. Hem bundan ne çıkar? Hatır için vakâ-i tarihiyeyi tağyir etmek hakkı kimsede yoktur. Biz burada aklımızın erdiği, vesikaların yardım edebildiği kadar tarihçemizi yazmaya uğraşıyoruz. Cehaletin bütün manasıyla hükümrân olduğu; mektep yapmak, tâlim ve terbiyeli asker yetiştirmek isteyenlerin öldürüldüğü bir devirde vekaletin bir meslek-i mahsus olarak telakkisine ve müntesiplerinin yirminci asrın anladığı manada fedakar, kahraman, namuskar, hak ve hukukun zaferine kâni bir ilim adamı olmalarına imkan yoktur.

TANZİMATTAN SONRA

Muhâmilik hakkındaki tedkikâta devam edildiği sırada Gülhane Hatt-ı Hümayununu (Tanzimat-ı Hayriye) hatırlamamak kâbil değildir. Bütün yeniliklerin memlekette vaz’-ı esas merasimini icra eden bu vakâ-i tarihiye, meslek-i muhâmat hakkında da ilk, yeni, dürüst, asri bir adımın atılmasını icap eylemiştir. Hatt-ı hümayunun tarihi olan 26 Şaban 1255 ve Islahat Fermanının tarihi olan Cemâziyelâhir 1272 tarihleri, bizde vekalet hakkında yeni yeni uyanmaya başlayan medeni cereyanların eski kavaflık, ayak tellallığı, müzevirlik zihniyetlerinden ayrıldığı bir dönüm noktasıdır.⁴¹

Hatt-ı hümayunda şöyle deniyordu:

“...bundan böyle Devlet-i Aliyye ve memâlik-i mahrûsemizin hüsn-i idaresi zımnında bazı kavânîn-i cedide vaz’ ve tesisi lazım ve mühim görünerek işbu kavânîn-i mukteziyenin mevâdd-ı esasiyesi dahi emniyet-i can ve mahfuziyet-i ırz ve namus ve mal ve tayin-i vergi ve asâkir-i mukteziyenin sûret-i celb ve müddet-i istihdamı kaziyelerinden ibarettir...

...ve Meclis-i Ahkâm-ı Adliye azası dahi lüzumu mertebe teksir olunmalıdır...

görev yapmıştır. Ayrıca Şûrâ-yı Devlet’e iki dönem başkanlık yapmıştır. Mekteb-i Hukuk’ta Ticaret Kanunu, Ticaret Hukuku, Devletler Hukuku dersleri vermiştir. Devletler hukuku alanında yazdığı *Telhis-i Hukuk-ı Düvel* adlı kitabı 1883’te İstanbul’da basılmıştır.

⁴¹ Tanzimat Fermanı’nın ilan tarihi 3 Kasım 1839, Islahat Fermanı’nın ilan tarihi 18 Şubat 1856’dır. Yazar, fermanların konuyla ilgili gördüğü bazı kısımlarını eserine almıştır.

...ve kavânîn-i şer'îyyeye muhalif hareket edenlerin kabahat-i sabitelerine göre tedibât-ı layıklarının hiç rütbeye ve hatır ve gönüle bakılmayarak icrası zımında mahsusen ceza kanunnâmesi dahi tanzim ettirilsin ve keyfiyât-ı meşrûha usûl-i atıkayı bütün bütün tağyir ve teceddüd demek olacağından...”

Islahat Fermanı dahi ez-cümle mevzûumuza müteallik şu fıkraları ihtiva ediyordu:

“...ve mücâzat ve ticaret kanunlariyle muhtelif divanlarda icra olunacak usûl ve nizamât ve murâfaat mümkün mertebe süratle ikmal olunarak zabt ü tedvin kılınması. ...ve hapishanelerde bile cânib-i saltanat-ı seniyyeden vaz‘ kılınan nizamât-ı inzibatiyyeye muvafık olan muamelattan mâadâ hiçbir gûnâ mücâzat-ı cismaniye ve eziyet ve işkenceye müşâbih kâffe-i muamele dahi kâmilten lağv ve ıbtal kılınması... lazımdır.”

İşbu hatt-ı ferman-ı hümayunlar mucibince Mecelle Komisyonu 18 Zilhicce 285 ve 10 Mart 285 [22 Mart 1869] tarihli mazbatasıyla, Kanun-ı Medenimizin muhtelif kitaplarını muhtelif tarihlerde tanzim ediyor ve ondan mukaddem veya muahhar olmak üzere âtîdeki esaslı kanunlar neşrolunuyor:

Arazi Kanunnâmesi, Mehâkim-i Nizâmiye Hakkında Nizamnâme, Ticaret-i Beriyye ve Bahriye Kanunnâmeleri, Ceza Kanunnâmesi, Usûl-i Muhakemat-ı Ticariye, Hukukiye ve Ceza Kanunları ilh...

Bu kanunları kim tatbik edecek? Kim okutacak?

Henüz o tarihlerde Mekteb-i Hukuk yoktu. Devlet-i Aliyye-i Osmâniye Salnâmesinin 1292 [1875] senesine ait nüshasında “Mekteb-i Sultânî’ye merbutdürüs-ı aliyye” için açılan sınıf-ı mahsusta Mecelle, Roma İdare ve Mehâkim Tarihi ve Mantık okutulduğu görülüyor.⁴²

1293 [1876] salnâmesinde (Mekteb-i Sultânî’ye merbut mekâtib-i aliyye-i hususiye: Hukuk Mektebi) nâmiyla açılan sütunda; Fıkıh, Roma Hukuku, Kanun-ı Ticaret, Mecelle, Roma İdare ve Mehâkim Tarihi derslerini okuyoruz.⁴³

Bu salnâmenin bundan sonraki senelere ait nüshalarında aynı derslerden mâadâ; Fürû-i Fıkıh, Usûl-i Fıkıh, Roma Hukuku, Hukuk-ı Cezaiye ve Usûl-i Muhakeme,

⁴² Dürüs-ı Aliyye: Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye muallimi mahrec mevâlisinden Rauf Efendi, Hukuk muallimi Mösyö Dolis, Roma İdare ve Mehâkim Tarihi muallimi Mösyö Goled (mecidi dördüncü), İlmi Mantık muallimi Perar. (*Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye*, def’a 30, 1292, s. 134.).

⁴³ Mekâtib-i Aliyye-i Hususiye: Hukuk Mektebi: Fıkıh muallimi Ahmed Efendi (devriye mevâlisi), Roma Hukuku muallimi Mösyö Devais, Kanun-ı Ticaret muallimi Nikolaki Efendi (şâniye), Mecelle-i Ahkâm-ı Adliye muallimi Rauf Efendi (mahrec mevâlisi), Roma İdare ve Mehâkim Tarihi muallimi Mösyö Goled (mecidi dördüncü). (*Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye*, def’a 31, 1293, s. 137.).

Usûl-i Hukukiye-i Roma, Hukuk-ı Ticaret, Hukuk-i Cezaiye ve Usûl-i Muhakeme-i Medeniye, Hukuk-i Siyasiye, Mukaddemât-ı İlmi Hukuk ve İlmi Servet-i Mîlel dersleri var.

Bundan başka adliye dairesinde dahi bir dersane açılarak hukuka müteallik dürûsun tedris edildiği muhakkaktır. Keza tâ eski zamanlardan beri Adliye Nezâretinde bir komisyon marifetiyle dava vekaleti silkine girecekler için sathî bir imtihan usûlü vaz edilmiş ve Mecelle, Ticaret-i Beriyye ve Bahriye ve Ceza Kanunlarından ve Usûl-i Muhakemedan sualler tertip edilerek muvaffak olanlara dava vekaleti izinnâmesi (ruhsatnâme) verilmiş olduğunu anlıyoruz. Lakin bu mekteplerden ilk defa kim neşet etmiş ve Tanzimat-ı Hayriyeden sonra bizde muhâmilerin birinci numarasını kazanma şerefi kime nasip olmuştur? Bu cihetler hakkında kâfi derecede malumat yoktur. Karavokiros Efendi’den öğrendiğime göre bu şeref Hasan Fehmi ve Mehmed Reşid Efendi merhumlara isabet ediyor. Mahkeme-i Temyiz reis-i evvel-i esbakı Osman Beyefendi⁴⁴ üstadımızdan öğrendiğime göre 1290 [1874] tarihinde Galatasaray’da tesis olunan ilk hukuk mektebinden çıkan mezunlar içinde en evvel dava vekaletine sülûk eden, Artin Toptaş Efendi’dir. Tarihçemizin bu karanlık noktasını gerek vesâike ve gerek hatırat müsteniden aydınlatmayı eski-yeni bilcümle rûfekâdan ehemmiyet-i mahsusa ile rica ederim.

MEKTEB-İ HUKUK

Menbâ-ı irfanımız olduğu kadar mehd-i zuhurumuz bulunduğu şüphe olmayan Mekteb-i Hukukun *Hukuk Fakültesi Mecmuası*’nın 11 numaralı nüshasındaki vesâikten anlaşıldığı veçhile 1296 senesi Haziran’ının 5. gününe müsâdif 1297 sene-i hicrisi Receb-i şerifinin dokuzuncu perşembe günü resmi küşad icra olunuyor.⁴⁵

Bu mektep iki gayeyi istihdaf ediyordu: Birisi hâkim, diğeri dava vekili yetiştirmek... Mektebin mevzûumuzla pek ziyade alakası olan nizamnâmesinden bir iki maddesini nakledelim:

Madde 32: Mektepten mezuniyet şahâdetnâmesini hâmil olan talebe Mehâkim-i Nizâmiyede lâakal bir sene aza mülazemetinde istihdam olunduktan sonra Dersaadet ve vilayât mehâkim-i ibtidaiyesi azalığında bulunmaya kesb-i liyakat edecekler ve hidemât-ı adliyede bi’l-tedric

⁴⁴ Osman Halim Bey (1852-1927). Uzun yıllar hâkimlik yaptıktan sonra 1919’da avukatlığa başlayan Temyiz Mahkemesi eski başkanıdır. Ayrıntılı bilgi için *İstanbul Barosu Mecmuası* Nisan 1927, sene 1, sayı 4, sayfa 245-246’daki ölüm ilanına bakınız.

⁴⁵ Mekteb-i Hukuk’un resmi açılış tarihi olarak 17 Haziran 1880 veriliyor.

terakkiyâta nâil olacaklardır.

Madde 33: Mezuniyet şahâdetnâmesi olan talebeden dava vekaletinde bulunmak isteyenler, sâmiinden olarak mehâkim-i nizâmîyede ale't-tevâli bir sene devam eyledikleri halde vekalet ruhsatnâmesine müstahak olacaklardır.

Madde 35: Mektepten neşet etmiş olmadıkça hiç kimseye dava vekaleti için ruhsatnâme verilmeyecektir.

DAVA VEKİLLERİ CEMİYETİ NİZAMNÂMESİ

Bizde muhâmatı bir meslek olarak ilk defa tespit eden, müntesiplerini zapturapt altına alan nizamnâme 16 Zilhicce sene 1292 [13 Ocak 1876] tarihli Dersaadet Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnâmesidir.

Büsbütün yenileştigimizi, kanunları, kanun müesseselerini ilm-i hukukun telkinâtına ve asri ihtiyacâta tevfiik edeceğimizi iddia ettiğimiz bir zamanda bir Adliye Vekili çıkıyor, vekalet serbesttir, hukuk ve ticaret davalarında herkes dilediğini tevkil edebiliyor diyor.⁴⁶ Yirminci asrın rub'-ı sânisinde görülen bu irtica ile bundan tam yarım asır evvel, o beğenmediğimiz, eskilikle itham ettiğimiz büyüklerin cesaret-i medeniyelerini, meslek hakkındaki hassas, titiz ve hukuk-i umûmiye ile alakadar düşüncelerini mukayese ederek ağlamak mı, gülmek mi lazım geldiğini meslektaşlarımızın idrakine terk ettim. İnsan öyle zannediyor ki biz hukuk sahasında, medeni teşkilat ve telakkiyât sahasında o zamandan beri hiç değişmeden ve mütemadiyen geri geri gittik.

Mekteb-i Hukuk Nizamnâmesinin sâlifü'z-zikr 35. maddesi re'sen veya teyiden mektepten neşet etmeyenlerin dava vekili olamayacaklarını tasrih ediyor. Bundan eski olan Dava Vekilleri Nizamnâmesi ise cemiyet (baro) teşkilini emreliyor.

Teşkilat hayatımızda birinci safta bir âmil olduğuna şüphe olmayan bu nizamnâmenin esaslı noktalarını ber-vech-i âti hulasa edelim:

- 1- Bu nizamnâme mucibince dava vekili olmak isteyenlerin evvelâ Mekteb-i Hukuktan mezun olması veyahüt hariçte tahsil-i ilm-i hukuk etmiş olup da Mekteb-i Hukuk nezdinde isbat-ı malumat ile yedinde bulunacak rüüs veyahüt şahâdetnâmeyi tasdik ettirmiş bulunması, sâniyen yirmi bir yaşına balığ olmuş olması, sâlisen memuriyet-i devlette bulunmaması, râbian mahkum olmaması, hâmisen izhar-ı iflas etmemiş veyahüt iade-i itibar etmiş olması meşruttur.

⁴⁶ Bahsi geçen Adliye Vekili, Ahmed Rifat Çalık olmalıdır.

- 2- Bu evsâfî hâiz olanlar ayrıca Adliye Nezâretinden ruhsatnâme almaya mecburdurlar.
- 3- Dava vekillerinin umûr ve hususâtına bakmak ve Adliye Nezâreti tarafından icra olunacak tebligat-ı resmîyeye vasıta ittihaz kılınmak üzere bir cemiyet-i dâime (baro) tesis edilecektir.
- 4- İcrâ-yı vekalet mezun vekillerin bir cetveli yapılacaktır.
- 5- Heyet-i dâimenin vazifesi Adliye Nezâretinden dava vekillerinin malumatı hakkında ittihaz olunacak kararların tebliği, sâniyen vekiller nâmına lazım gelen mevâddın nezâret-i müşârünileyhâya bâ-mazbata ifadesi, sâlisen dava vekillerine mahsus nizamâtın tamami-i icrası, râbian dava vekilleri beyninde sınıf ve sıfatlarına dair tahaddüs eden ihtilafâtın sulhen tesviyesi ve mümkün olamadığı takdirde netâyicinin beyanı, hâmisen dava vekillerinin ücret ve mesârifi hakkında olan tarifieden dolayı müşkülât ve ihtilafât zuhurunda izahat itası, sâdisen fukarâdan olan ashâb-ı deâvinin cemiyete müracaatlarında meccânen tedkik-i davalarıyla lazım gelen muamelat-ı kanuniyenin teshil ve irâesi, sâbian dava vekaleti mesleğine dâhil olmak isteyenlerin tecdid-i kayıtları için be-her sene Adliye Nezâretine bir defter itası hususlarından ibarettir.
- 6- İcrâ-yı muhâmattan men kararları ittihazı ile Adliye Nezâretine irsale heyet-i dâime mezundur.
- 7- Nizamnâmenin neşrinden evvel vekalet etmekte bulunanlar, imtihan edilerek ruhsatnâme alacaklardır.
- 8- İşbu nizamnâme yalnız Dersaadet’e mahsustur.

Nizamnâmenin her şeyden evvel meslek-i muhâmâtı hür, müstakil bir meslek olarak kabul ve tesis ettiği memnuniyetle görülüyor. O zamana kadar kendilerine vekil süsü veren ve fakat mesleğin yüz karası olan ayak takımı yavaş yavaş ortadan çekiliyor. Adliyede, vekillerde, mahkemelerde bir gayret var. Bu umûmî zapturaptın faydası pek az zaman zarfında meşhud oluyor. Öyle ya, bir kere herkes vekil olamıyor, olmak için muayyen tahsil ve imtihan lazım. Sonra cetvel var, bir kabahat işleyip o cetvelden çıkarılmak var. Daha sonra muhâmililer ailesinin meslek, aile işlerini daima murâkabe eden bir heyet-i dâime mevcut. Hulasa avukatlık bu nizamnâme mucibince hekimlik, hâkimlik gibi hukuk-ı umûmiye ile alakadar görüldüğü için Adliye Nezâreti işi pek sıkı tutuyor ve yirminci asırda muhâmiden ne anlaşılırsa o zaman da, yani yarım asır evvel de aynı şey anlaşılıyor. Hattâ Dersaadet dava vekillerindeki bu zapturapt o kadar faydalı neticeler veriyor ki bunun taşralarda da tatbikine ehemmiyet veriliyor.

Bugünkü adliyeden daha hür ve daha dür-endiş olduğuna şüphe olmayan o zamanki zihniyetin canlı ve şanlı bir hüccetini, tebriken buraya derci vecâib-i meslekiyeden addediyorum:

“...Mukaddemleri dava vekaleti silkine dâhil olmak isteyenlerin şerâit-i kabullerini ve bunların vazifeleriyle deruhte edecekleri mesâlihte *müvekkillerinin hukuk ve menfaatlerine göre hareket etmelerini* temin edecek usûlü mutazammın bir nizam tesis olunduğu halde o vakit vilayetlerde, dava vekilleri tekessür etmemesinden dolayı nizam-ı mezkûr Dersaadet’e hasrolunmuş ise de bu esbâb-ı mucibesi el-yevm mevcut olmayıp taşralarda dahi bunun tamimiyle her istek eden adamın dava vekaletine girişmesinden hasıl olan mazarratın ref’i ehem olmakla, nizam-ı mebhûsün-anh ahkâmının vilayâtta dahi mevki-i icraya vaz’ı *lüzumuna* bi’l-istizan irade-i aliyye taalluk eylemiş olduğundan ber-minval-i muharrer nizam-ı mezkûr ahkâmının oraca dahi mevki-i icraya vaz’ıyla nizamnâmemiz kırk ikinci maddesinde muharrer olan safahât ve malumatı hâiz olup dava vekilliği silkinde bulunmaya talip olanların üçüncü maddesinde muharrer olduğu veçhile verecekleri lâyhaların tedkikiyle icra-yı imtihanları için...” (7 Receb 1296) [27 Haziran 1879].

İLK LEVHAMIZ

Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnâmesinin tarihinden 1296 [1880] tarihine kadar cereyan eden muamelat hakkında kati malumat yoktur. Bu üç dört sene içerisinde Dava Vekilleri Cemiyeti teşekkül etmiş midir? Etmiş ise ilk levhada kaç muhâmi ismi vardı? Yoksa bu devre, hazırlıkta bulunmakla mı geçmiştir? Buralarını tayin etmek müşkül oluyor.⁴⁷ Fakat elimizde 1296 [1880] tarihli bir levha vardır ki, aksi sabit oluncaya kadar İstanbul Barosu’nun ilk levhası olarak kabule mecburuz.⁴⁸ Bu levhada muharrer muhâmilerin miktarı, ekserisi gayrimüslim olmak üzere 105’tir. Heyet-i dâime de ber-vech-i âtî zevâtan teşekkül etmiştir:

- Reis-i Evvel: Rossolato Efendi
- Reis-i Sâni: Haçeryan Nazaret Efendi

⁴⁷ 1876 tarihli Nizamnâmeden iki sene sonra 5 Nisan 1878’de İstanbul dava vekilleri toplanarak Baroyu kurmuş, ilk levhayı da düzenlemişlerdir ve ilk levhada 63 avukat vardır.

⁴⁸ Ali Haydar Özkent, ilk levhayı daha sonra bulmuş ve 1940’ta *Avukatın Kitabı*’nın 82. sayfasında yayınlamıştır. İstanbul Barosu’nun ilk levhası 19 Temmuz 1878 tarihli levhadır. Yazarın en eskisi olarak kabul etmek zorunda kaldığı levha, ilkinden iki sene sonra düzenlenmiş olan “ikinci levha” olmalıdır. İlk levha hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Tugay Aydın, “İstanbul Barosu’nun İlk Genel Kurul Toplantısı, İlk Levhası ve Kostaki Sardenski’nin Nutku (5 Nisan 1878)”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, sayı 30, 2020 Güz, s. 113-128.

- Aza: Melekyan Karekin Efendi
- Aza: Edvar İd Efendi [Edvard Ede]
- Aza: Mehmed Ali Efendi
- Aza: Narlıyan Manuk Efendi

Anlaşıldığına göre o tarihlerde ecnebi vekiller de baromuz heyet-i dâimesine dâhil olabiliyorlarmış. Hattâ gerek o tarihlerde gerek daha evvel ecnebi fakültelerinden mezun bir hayli gayrimüslim vekilin Konsolato [Konsolosluk] Mehâkiminde hattâ bizim mahkemelerimizde vekalet ettikleri tarihen müsbettir.

Bu tarihten sonra, tarihçemiz hakkında malumat alacak menbâların yine kurduğunu görüyoruz. Dosyalar, kararlar mevcut olmadığı için yine bir mazlumiyet hükümran oluyor. 1302 [1886] tarihli diğer bir levhaya göre heyet-i dâime şu zevâtan mürekkeptir.

- Reis-i Sâni: Mehmed Reşid Efendi (Reis-i Evvel yok)
- Aza: Boşnakyan Agop Efendi
- Aza: Şeyh Hasan Tahsin Efendi
- Aza: Filipomen Dimitrokoplo Efendi
- Aza: Mardirosyan Kiğork Efendi
- Sandık Emîni: Miltiyadi Karavokiros Efendi

Yalnız Haziran 324 [1908] tarihinde Manyasizâde Refik Bey⁴⁹ merhumun riyâset-i sâniyesinde ber-vech-i âtî mevâddın müzakere ve kabul edildiğine dair bir zabıtnâme var:

- a) Heyet-i umûmiyeyi içtimâa davetle bütçe için mezuniyet almak.
- b) Bir adet sicil-i ahlak defteri tanzim olunmak.
- c) Bir heyet-i müşâvere-i hukukiye teşkil etmek.
- d) İnhisarın istidardıyla nizamnâme-i dâhilinin tasdikini talep eylemek.
- e) Adliyedeki odanın tanzimi için bir tedbir düşünmek.

HAİN BİR İRADE-İ SENİYYE, BARONUN SAFAHÂTI, MÜCADELÂTI

İşbu mukarrerâtın (d) fıkrasında görüldüğü veçhile, dava vekilleri hakkında mevcut nizamât ve evâmir inhisardır terânesiyle kısmen amelden ıskat edilmiş

⁴⁹ Manyasizâde Refik Bey (1853-1909). Meşhur avukatlardan olan Refik Bey, Mithat Paşa’nın ve Namık Kemal’in avukatlığını da yapmıştır. Adliye Nâzırı olarak görev yapmış, ayrıca Mekteb-i Hukuk ve Mekteb-i Mülkiye’de dersler vermiştir. İstanbul Barosu’nun eski başkanlarından.

bulunuyor ve baro, “inhisarın istirdâdı” tabiriyle eski usûl ve teamülün iadesi için mücadelede bulunuyor. Biz bu mücadeleye bugün de devam ediyoruz. Çok tatlı bir mücadele... Kuvve-i mukâvemetimizi belîğ bir surette ispat ettiği için bizim defter-i mesaimizin matlub tarafına yazılabiliyor. Fakat...

Mücadelenin esasını, evvel ve ahir şu nokta teşkil ediyor: Dava vekaletinin umûr-ı cezaiyeden mâadâ deâvide inhisarının ilgasıyla bunun deâvi-i hukukiyede mecburi olmayıp ihtiyârî olması ve dava vekillerine verilmiş ve verilecek ruhsatnâmelerin ashâb-ı mesâlih nazarında nezâretin tavsiyenâmesi makamında addolunması hakkında 4 Eylül 302 tarihli [16 Eylül 1886] buyuruldu ile mübellağ irade-i seniyye, Dava Vekilleri Nizamnâmesinin ahkâm-ı sarihesini tâdil eylemiş add ve itibar kılınmaktadır.

İşte o tarihten bugüne kadar hep aynı nokta-i nazar ihtilafı, aynı cidal ve aynı keşmekeş... Baromuz bir zamanlar, el-yevm Galata'da borsa binası ittisalinde Çalyan Hanı nâmıyla mâruf olan binanın bulunduğu mahallin yanındaki Yıldız Hanında imiş. Şifahî bir surette icra ettiğim tahkikâtta tahassul eden netâyice göre içtimâ-ı umûmiler, Galata'da şimdiki Bizans Lokantası üzerinde Artin Ağanın Lokantasında akdolunmuş. 1309 [1893/1894] tarihlerinde adliyenin üst katında merdiven başında camekanlı bir oda baro ittihaz olunmuş. O tarihlerde baronun vücuduyla ademi müsavi gibi bir şey... 324 [1908/1909] tarihine kadar heyet-i umûmiyenin, Divanyolu'nda kâin o zamanlar “Ârifin Kıraathanesi” nâmıyla mâruf cesim kiraathanede toplandığı anlaşıyor. Hattâ bu içtimâlardan birisinde muvakkat riyâsete Reşid Efendi merhum intihab edilmiş.

Bugün adliye dairesindeki iki büyük oda ve bir medhalden ibaret, salonlu, zengin kütüphaneli baromuz, tefrişât ve tezyinâtıyla, nezâfetiyle, değil adliye binasının, hattâ İstanbul'da mevcut müesseselerin en güzeli, en dilberidir.⁵⁰ Hemen her gün mütemadiyen işleyen bu dairenin sakıfı altında, bugüne kadar mevcut ve mukayyed 924 muhâminin maneviyatı var.⁵¹ Belki biraz daha sonra yan taraflardaki odalar alınacak veyahut günün birinde mevcut paramızla, kim bilir belki umûmî bir gayret

⁵⁰ Fossati Kardeşler tarafından 1846-1863 yılları arasında “Dârülfünûn” binası olarak inşa edilen bu bina Cumhuriyet döneminde İstanbul Adliyesi olarak hizmet vermiştir. O dönemlerde İstanbul Barosu bu adliyenin içinde yer almıştır ve müstakil bir binası yoktur. Yazarın bu sözlerinden 9 sene sonra baronun neşriyat encümeni reisi Av. Necati Yalım tarihe şu notu düşecektir: “3 Kânunuevvel 933 [3 Aralık 1933] Pazar günü akşamı İstanbul Adliye Sarayı bütün daireleriyle, eski ve yeni bütün dosyalarıyla, defterleriyle... Bu meyanda biz İstanbul avukatlarının yuvası ‘Baro’ da, sevinçli günlerimizi içinde kutladığımız, yaşlı günlerimizde içinde dertleştiğimiz, o biricik meslek ocağı da, kütüphanesile, kıymetli kitaplarla, mecmuamızın bütün koleksiyonları, hepsi, hepsi... Yandı!” Ayrıntılı bilgi için bkz. *İstanbul Barosu Mecmuası*, sy.84-1, Sene 7, I. Kanun 1933, s. 449-456.

⁵¹ İstanbul Barosu'nun 1924 yılı levhasındaki en son sicil numarası 959'dur. (Tugay Aydın, “1924 Yılı İstanbul Barosu Levhası”, *İstanbul Barosu Dergisi*, Eylül-Ekim 2016, Cilt 90, Sayı 2016/5, s. 224).

veya yapılacak büyük bir teberru ile hususi bir “Mahfil-i Muhâmin” tesis edilecektir. Allah’tan temenni edelim ki bu günler gecikmesin. Her gün adliyenin 96 basamak merdivenini bilmem kaç defa zorlayan, kalemlerde en ufak bir iş için didişen bizlerin bu günü görmekten mütevellid zevkimiz, dünyanın bütün zevklerinden daha büyük, daha cavidânî olsa gerektir. Tasavvur ediniz ki şimdiki heyet-i umûmiye salonumuz kifâyet etmiyor, daha büyük bir içtimâgâh temin edilsin, her lisandan en son günlerde çıkan eserleri de muhtevi olmak şartıyla daha zengin bir kütüphane... Hâkim, muhâmi, her gün yüzlerce erbâb-ı fazl ü irfan tedkikât ve tettebbuât ile meşgul. Beri tarafta günün mühim mesâil-i hukukiyesine dair müteaddid musahabeler veriliyor. Hulasa öyle bir dârülmesai ki müntesipleri arı gibi işliyor... Bu sayede baro merkez-i ilim ve irfan olmuş; hükümet, millet, tıpkı Garpta olduğu gibi, müşkül mesâil-i hukukiyeyi barodan soruyor, kanun lâihaları hakkında fikrini alıyor.

Bu ne büyük mazhariyet, ne büyük şereftir! Dünyada duyulan zevk ve saadetlerin en temizi bu değil midir?

Tahkikât-ı mevsûkaya göre, bugün İstanbul’dan mâadâ Ankara, İzmir, Bursa ve Samsun’da dahi barolar mevcuttur. Temenni edelim ki Türk ülkesinin en ufak bir kazâsında bile genç bir baro vücut bulsun.

MEŞRUTİYETTEN SONRA

Muhâmilğin bir meslek-i mahsus olduğu ve binâenaleyh hukuk-ı umûmiye nâmına bir hayli kuyûd ve şurûta tâbi tutulacağı artık ilan-ı Meşrutiyetten sonra bütün kuvvetiyle yer yapıyor.⁵² Baronun yardımıyla Adliye Nezâreti doksan altı maddelik bir Muhâmiler Kanunu Lâyihası tanzim ediyor; 3 Eylül 325 [16 Eylül 1909] tarihli bir kanun-ı muvakkatle, ecnebi mekâtib-i hukukiyeden mezun olanların, mekâtib-i hukukiyeden mezun olmayıp ve fakat üç seneden beri iffet ve istikamet dairesinde ve müstemirren Dersaadet’te icra-yı vekalet edenlerin vekaletleri hakkında bazı esaslar vaz ediliyor. 17 Şubat 330 [2 Mart 1915] tarihli kanun; mehâkim-i şer’iyyede icra-yı vekaletin Medresetü’l-Kuzât veya Dârülfünûn-ı Osmâni Hukuk Şubesi mezunları ile lâakal beş sene bilfiil kadılıkta veya müftülükte bulunup ehliyet ve kifâyet-i mücerrebeleriyle hüsn-i hizmetlerine binâen yedlerine makam-ı meşihatten vesika-i mezuniyet itası tensip olunan zevâta münhasır olduğunu emrediyor. Daha sonra 2 Nisan 335 [2 Nisan 1919] tarihli kanunla, heyet-i dâimenin muvakkaten icra-yı muhâmatı meni hakkında karar ittihaz edebileceği ve bu kararlara müddet-i muayyenesi zarfında alakadarân cânibinden itiraz olunabileceği tasrih olunuyor, Sulh Hâkimleri Kanunu, baroya mukayyed olmayanlardan icra-yı muhâmat hakkını büsbütün nez ediyor...

⁵² 23 Temmuz 1908 II. Meşrutiyetin ilanı.

Fakat bütün bunların tatbikatta senelerden beri mevcut olan keşmekeşi bertaraf etmediğini görüyoruz. Muhâmler Kanunu Lâyihası bir aralık Meclis-i Mebusâna da gönderildiği halde yine tedkikine vakit bulunmuyor. Harb-i Umûmi bi't-tabi göz açtırmıyor.⁵³ Mütarekeden sonra yeni hayatın icabâtını kabul etmek zaruretini duyan hükümet, şüphesiz yine baronun mütemadi takibât ve tazyikâtı üzerine, lâyihamızı tedkik ihtiyacını duyuyor. Adliye Nâzır-ı esbakı Kazım Beyefendi hocamızın zaman-ı nezâretinde⁵⁴ (Allah gani gani rahmet eylesin, baroyu bugün yarın diye ne kadar oyalamıştı!) mukaddemâ baroca tanzim edilip yeniden Mahkeme-i Temyiz reis-i evvel-i esbakı Muhâmi Şevki, Cinayet Mahkemesi Reis-i Esbakı (Eskişehir Temyiz Hukuk Reisi) Ömer Lütfi, Baro Reis-i Evveli Lütfi Fikri ve sâbık reis-i sânis Haralambidi [Yordanaki] ve Muhâmi Saadeddin Ferid beyefendilerden⁵⁵ (reis-i sâni-i hâzır) mürekkep komisyonca tedkik olunan lâyiha'nın bir kere daha nâmlarına gözden geçirilmesini ve mesleğin zapturapt altına alınması ve teâlisi neye mütevakıf ise mütalaasıyla tahriren beyanını Mahkeme-i Temyiz aza-yı sâbıkasından Muhâmi Hacı Rıfat, Muhâmi Hacı Esad (adliye müfettişi-i lâhıkı) beylerle âcizlerinden mürekkep bir komisyona havale etmişti. Biz bu istifsara cevap olmak üzere Muhâmler Kanunu Lâyihasının ilk şeklini, heyet-i dâimenin takdim ettiği ikinci şeklini ve sâlifü'z-zikr heyetin nokta-i nazarını mütalaa ederek *Muhâmat*'ın 11 numaralı nüshasında münderiç ve 50 maddeden mürekkep lâyiha müsveddesini arz etmiştik.⁵⁶

Yine rahmetle yad edelim müşârünileyh hocamız bizim lâyihayı; Muhâmi Necmeddin Molla⁵⁷ (Kastamonu Mebusu), Mahkeme-i Temyiz reis-i evvel-i esbakı Muhâmi Ali Rıza, sâbık baro reis-i sânis Haralambidi [Yordanaki] beyefendilerden mürekkep bir komisyona havale ettiler. Aynı zamanda Dârülfünûn Hukuk Medresesinden dahi mütalaa istediler.

Hukuk müderrislerinin projesi 24 maddeden ibaret idi. *Muhâmat*'ın 16 numaralı nüshasında aynen münderiçtir.⁵⁸ İş komisyonundan komisyona havale etmek, Napolyon'un dediği gibi, teşebbüsü öldürmek içindi. Fakat komisyonları teşkil eden zevât, ekseriyetle kendi arkadaşlarımız olduğu için yorulmadan usanmadan çalışıyor, istenilen lâyihayı çabucak husule getiriyorlardı.

⁵³ I. Dünya Savaşı (1914-1918).

⁵⁴ Bahsi geçen nâzır uzun yıllar Mekteb-i Hukuk müdürlüğü de yapmış olan Mehmed Kazım Efendi'dir.

⁵⁵ 1926-1928 arasında İstanbul Barosu başkanı olarak görev yapacaktır.

⁵⁶ Ali Haydar Bey, "Mesleğin Teâlisi Neye Mütevakıfır?" *Muhâmat*, Numara 55-11, 1 Eylül 1338.

⁵⁷ Necmeddin Molla Kocataş (1875-1949). 1896'da Mekteb-i Hukuk'tan mezun olan Necmeddin Molla, Adliye Nâzırı ve Şurâ-yı Devlet Reisi olarak da görev yapmıştır.

⁵⁸ *Muhâmat*, 10 Teşrin-i Evvel 1328, 2. Sene, Numara 16.

Nihayet son Adliye Nâzırlarından Mustafa Efendi⁵⁹ zamanında, Cinayet Mahkemesi Reisi Hulusi ve İstanbul Temyiz Mahkemesi azasından Said (Eskişehir Temyiz Mahkemesi azaları) ve Müderris Muhâmi Muslihiddin Âdil beylerle âcizlerinden mürekkep, bilmem kaçınıcı bir komisyon daha teşkil edildi. Tedkikât bitmek üzereydi ki 1 Teşrinisani 338 İnkılabı⁶⁰ üzerine faaliyete muvakkaten hitam verildi.

Mâmâfih baro, takibâtta hiçbir zaman fariğ olmamıştır. Birinci Büyük Millet Meclisi adliye encümeninden son lâyihanın (11 numaralı nüshada mevcut lâyihanın) tedkik ve mevki-i tatbiki vaz edileceğine dair vaad-i kavi alındığı halde tecdid-i intihab kararı üzerine, ümitlerimizi İkinci Büyük Millet Meclisimize rabta mecburiyet hasıl olmuştur.

Yeni eski kanun lâyihaları, âtîdeki esasları muhafaza ve tasrihte müttefiktir. Zaten muhâmiyi başka türlü telakkiye imkan yoktur:

- 1- Muhâmilik meslek-i mahsustur, binâenaleyh müderrislik ve muallimlik ve devâir-i resmiye hukuk müşavir ve vekaletlerinden mâadâ hiçbir meslekle tevhid ve telif edilemez.
- 2- Muhâmi olabilmek için hâkimlik sıfatını hâiz olmak lazımdır.
- 3- Muhâmilik ruhsatı verilebilmek için baronun müsaadesi alınacaktır.
- 4- Muhâmilik edeceklerin sû-i şöhrat ashâbından olmamaları ve mahkum bulunmamaları icap eder.
- 5- Muhâmilere, haysiyet-i meslekiye ile gayr-ı kâbil-i telif işler deruhte edemezler.
- 6- Baroca icra-yı muhâmattan muvakkaten veya müebbeden men edilmiş olanlar muhâmilik edemezler.
- 7- Baro, levhasına hâkimdir.
- 8- Lâakal on dava vekili olan mahallerde baro teşkiline müsaade olunur ve kanunun bahşettiği müsaadât, baro teşkil etmiş olan muhâmilere mahsustur. ...ilh.

YİNE MÜCADELÂT

Baro bir taraftan böyle ciddi takibâtta bulunurken, diğer taraftan baroya mukayyed olmayanların mehâkime adem-i kabulü hakkında istinaf müddeiumûmîliği marifetiyle mehâkime tebligatta bulundurmıştu. Bu tebligatın pek ziyade faydasını

⁵⁹ Suphi Nuri İleri’nin babası Mustafa Nuri Efendi (1851-1923).

⁶⁰ 1 Kasım 1922 saltanatın kaldırılması.

görmüştük. Lakin çok devam etmedi. Adliye Vekaletinden gelen 15 Mayıs 339 [15 Mayıs 1923] tarihli bir tamim, cezai ve şer'î davalarla sulh mahkemelerindeki bilcümle deâvide herkesin icra-yı muhâmat edebileceğini beyan ediyordu. Hattâ o kadar ki, şahâdetnâme, ruhsatnâme de lüzum göstermiyordu. Bu tamimin mahiyeti ile verilen cevabın istidad ettiği esasâtı göstermek üzere, tarihçemizde büyük bir kıymeti olduğuna şüphe olmayan cevabını ber-vech-i âtî aynen derç eyliyorum. Riyâset-i ûlânın imza ettiği işbu mektup, Adliye Vekil-i sâbıkı Seyyid Beyefendi⁶¹ hocamıza hitap edilmiş olup, müsveddesi taraf-ı âcizanemizden kaleme alınmıştı:

[İstanbul Barosu Reisi Lütî Fikri Bey'in Adliye Vekili Seyyid Bey'e Mektubu]

“Adliye Vekalet-i Celilesine

Türkiye’de meslek-i muhâmatın ilâsını ve muhâmilerin memâlik-i mütemeddinede olduğu gibi ilim ve faziletle mücehhez ve hasis menâfi arkasında koşmayarak her şeyden evvel haysiyet-i meslekiyenin ilâsına hadim müdafî-i hak ve fazilet olmalarını temin zımında tedâbir-i kâfiyeyi hâvi olduğu zannında bulunduğumuz Muhâmat Kanunu Lâyihasının mevki-i meriyete vaz’ı ilcâ-yı ahvâl ile bir müddet teahhur edeceğini nazar-ı itibara alan baromuz, şimdilik hiç olmazsa baroda mukayyed olmayanların mehâkime adem-i kabulü esbâbının teminine sarf-ı gayret etmiş ve uzun bir mücadeleden sonra buna da muvaffak olmuştu. Baro, bu ilk hatveden memnun ve lâyihanın bir an evvel mevki-i meriyete vaz’ı esbâbının istikmaliyle meşgul iken mehâkim-i cezaiye, şer’iyye ve sulh mehâkiminin istisnasıyla bâdema mesâil-i hukukiyede vekaletin serbest olduğuna dair selef-i âlîlerinin zaman-ı vekaletinde İstanbul mehâkimine tebliğ edilmiş 15 Mayıs 1339 [15 Mayıs 1923] tarihli bir tamime kemal-i hayretle muttali olmuş ve bunu büyük bir teessürle karşılamıştı. Çünkü bugün dünyanın hiçbir tarafında dava vekaleti keyfemâ-yeşâ icra olunur bir meslek olmayıp her yerde tabâbet gibi inzibat ve menâfi-i amme nâmına takyidat-ı mahsusaya tâbi tutulduğu ve hattâ bu takyidat bir yerde alelusûl Mekteb-i Hukuktan şahâdetnâme almış ve mülazemet müddetini ikmal etmiş ve bir baroda mukayyed bulunmuş olan bir muhâminin başka bir baro idaresine tâbi mahalde ora barosunun ruhsatı olmaksızın icra-yı vekaletle muktedir olamamasına kadar teşmil edilmiş olduğu ve

⁶¹ Seyit Bey (1873-1925). 1923’te Adliye Vekili olarak görev yapmıştır.

bizde de 292 [1876] tarihli Dava Vekilleri Nizamnâmesinden sonra tevâli ve teâkub-ı zaman ile İstanbul’da artık herkesin avukatlık edip edemeyeceği şeklinde bir mesele tahaddüs edemeyip ihtilaf ancak dava vekaleti hakkında alelusûl diplomayı hâiz olduktan mâadâ bir de baroda mukayyed olmak lazım gelip gelmeyeceğinin halline münhasır kaldığı ve bu şekil ve surette bile mesele baronun dil-hâhı ve bütün memâlik-i mütemeddinede görüldüğü veçhile halledilmek üzere bulunduğu ve hükkâm-ı kirâm baroya mensup muhâmillerle murâfaanın tesri-i adaletteki fevâid-i azîmesini idrak ederek o suretle mukarrerât ittihaz edegeldiği bir zamanda mârrü’z-zikr tamimle bu hususta kırk seneden beri atılan adımların hep boşa gitmiş olduğu ve yarım asır evvelki zamana rücu edildiğini gördüğümüzden dolayı teessürâtımız pek derin olmuştu. Baro, mârrü’z-zikr tamime cevap olarak makam-ı âlîlerine takdim etmiş olduğu 13 Haziran 1339 [1923] tarihli arıza ile nokta-i nazarını bildirmiş ve selef-i âlîlerinin bulunmadığı bir zamanda sehven yazıldığı zannında bulunduğu işbu tamimin tashihini rica eylemişti. Bunu teyiden rüfekâ-yı meslekiyenin şifahen vuku bulan müracaatları neticesi olarak ikinci ve kati bir tamimin İstanbul mehâkimine derdest-i tebliğ bulunduğunu istihbar eylediğimiz halde Büyük Millet Meclisinin müceddeden teşekkülü üzerine tebligatın teahhur etmiş olması melhuz bulunduğundan bir kere de nezd-i âlîlerinde teşebbüsâtta bulunmayı baro akdem vezâif addeylemiştir. Muhâmiler ailesi içerisinde yetişmiş olması hasebiyle meslek-i muhâmâtın ne kadar ulvi ve ne gibi şerâit-i mühimmeyi hâiz olması lazım geldiğini matlub olduğu ehemmiyetiyle takdir buyuracağına şüphemiz olmayan zat-ı âlîlerinin işbu arızamızda munderiç bulunan esbâb-ı mucibeyi lütfen mütalaadan sonra dava vekaleti hakkında kırk senelik terakki ve tekamülün yeniden devam ve inkişafına müsait başka bir tamimin icrasına müsaade buyuracaklarına ümidimiz katidir.

Adli kapütilyasyonların ilgası ve yar ve ağyarın mahkemelerimize müracaata mecbur kalması üzerine bütün enzâr-ı ecânib adliye makinemize müteveccih bulunduğu ve muhâmiler bu makinenin hükkâmdan sonra ve belki onlarla yan yana yürüyen uzuvları olduğu için mehâkimde, baroda mukayyed olduğuna dair bir vesikayı hâiz bulunmayan kimsenin vekaletine müsaade olunmasının ne dereceye kadar muvafık olacağını takdir, insaf-ı âlîlerine bırakılmıştır.

Baronun anladığına göre, muhâmat mesleğiyle az çok iştigal etmek isteyen makamlar, baronun menâfi-i umûmiye nâmına vuku bulan müracaatlarında daima bir kast-ı menfaat ve inhisar tevehhüm etmişler ve kanaatlerince bu inhisara mani olmak istemişlerdir. Dava vekaleti, sırf para kazanmak olmadığı için böyle bir inhisar vârid-i hatır olmamakla beraber mesleğin zapturapt altına alınmasını bu mesleğin sâlikleri iki noktadan dolayı istemektedirler ki bunların birincisi muhâmilik gibi intizam-ı umûmi ile ve halkın mukaddesatıyla alakadar olan bir mesleğin ulviyetini bilumûm memâlik-i mütemeddinede olduğu gibi hükümete ve halka tanıttırmak ve mesleğe gireceklerin ilmi ve ahlaki silahlarla mücehhez olmasını temin suretiyle tevzi-i adalet emr-i mühimminde uhdelere düşen vazifeyi hüsn-i ifa edebilmek; diğeri dahi her ne suretle olursa olsun bugüne kadar mesleğe girmiş olup da harekât ve sekenâtıyla haysiyet-i meslekiyeyi ihlal etmekte bulunanların tasfiyesiyle mahkemelere ve halka emniyet hisleri ilka eylemektir. Devlet ve milletin esas meseleleri meyanında bir mevki-i mühim ihrâz edeceğine şüphe olmayan şu noktaların halli, vükelâ-yı deâvinin zapturapt altında bulunmalarıyla mümkün olacağı ve baroda mukayyed olmayan vekiller hakkında hiçbir şey yapamayıp bilakis baro ailesi içinde bulunanlardan sû-i hali görülenleri mücâzat-ı intibahiye ile tecziyeye muktedir bulunduğu cihetle baro buna daima artan bir sa'y ile mütemadi çalıştığı halde sâlifü'z-zıkr tamim bütün bu teşebbüsâtı ve bugüne kadar istihsal olunan netâyici külliye mahveylemiştir.

Mevzû-ı bahs tamim, esbâb-ı mucibe olarak dava vekaleti mesleğini tanzim eden 1292 [1876] tarihli Dersaadet Dava Vekilleri Nizamnâmesinin takayyüdâtıyla gayr-ı kâbil-i telif görülecek bir surette 3 Eylül 302 [15 Eylül 1886] tarihli bir buyruldu ile mübellağ bir iradenin sudûr etmiş olmasına istinad etmektedir.

Mezkûr irade mahzâ kanunen müteşekkil İstanbul Dava Vekilleri Cemiyetinin mevcudiyetinden bi'l-istifâde vuku bulacak içtimâların menini temin etmek gibi o vakit câlis-i taht-ı Osmâni Hakanın pek malum olan marazî korkularından münbais birtakım siyasi fikir ve emellerin tatmini maksat ve gayretine ibtinâ etmişti.⁶² Esasen bir nizamnâme hükmünün bir irade ile kâbil-i fesih ve lağvolup

⁶² O tarihte Osmanlı tahtında bulunan Sultan II. Abdülhamit'e işaret ediliyor.

olamayacağı meselesinden sarf-ı nazar, o tarihten sonra mezkûr irade bir taraftan tamamen metrûkiyet ve nisvana uğramış ve diğer taraftan gayet sarîh kanunlarla hüküm ve icradan tamamen ıskat edilmiştir. Şöyle ki:

Evvelâ, 3 Eylül 325 [16 Eylül 1909] tarihinde neşredilmiş olan kanun-ı muvakkat, bir Dava Vekilleri Cemiyeti mevcut olduğunu ve dava vekilliği için müracaat edecek mekâtib-i ecnebiye mezunlarının cemiyet-i mezbûre heyet-i dâimesince müntehab bir heyet-i mümeyyize huzurunda imtihan vermesi lazım geldiğini âmir bulunduğu ve bu kanun Dava Vekilleri Nizamnâmesini teyid ve takviye eylediği halde sâlifü’z-zikr tamimde 1292 [1876] tarihli nizamnâmenin hükmü mülga olduğunu iddia etmek şâyan-ı iltifat olamasa gerektir.

Sâniyen, 11 Nisan 329 [24 Nisan 1913] tarihli Sulh Kanununun doksan beşinci maddesinde de: “Muntazaman Dava Vekilleri Cemiyetleri teşekkül eden mahallerde dava vekili ikamesi câiz olup cemiyet teşekkül etmeyen yerlerde dava vekili kabul olunmaz.” denilmektedir. İşbu madde-i kanuniye dahi Dava Vekilleri Nizamnâmesini müeyyid bulunduğu ve mehâkim-i hukukiye ve ticariyede rû’yet edilen deâvinin sulh mahkemelerindekilerle kıyas kabul etmeyecek derecede keyfiyeten ehemmiyeti musaddak olduğu halde mehâkim-i sulhiyede ruhsatnâme ve baroya kayıt arayıp da diğerlerinde rast geleni müdafî-i hukuk-i ibâd olarak kabul etmeye müsaade etmek, sarahât-ı kanuniyeye münâfi olduğundan sarf-ı nazar fikr-i adalet ve temin-i zabt noktasından ne dereceye kadar muvafık olacağının tayinini makam-ı âlîlerine terk eylerim. Vâzı-ı kanun, mehâkimde vekaleti gittikçe artan bir ihtimam-ı mahsusla bir takım kuyûd ve şurûta tâbi tuttuğu ve her yeni kanun neşrinde münasebet düşürüp bu ihtimamını gösterecek sarahâtlar vaz ettiği halde bu tekamül safhalarından ve şüunun sevâik-i zaruriyesinden bi’t-tegaful hayat-ı adlimize darbeler ettirecek teşebbüsâtın devamına zat-ı âlîlerinin müsaade etmeyeceklerine katiyen eminiz.

Sâlisen, fi 2 Nisan sene 335 [2 Nisan 1919] tarihli kanun-ı muvakkat, mevzû-ı bahs tamimde hükümden sâkıt olduğu iddia edilen Dava Vekilleri Nizamnâmesinin kırkıncı maddesine bir madde-i nizâmiye tezyil eylemiştir. Bu madde-i müzeyyele mucibince Dava Vekilleri Cemiyet-i Dâimesinin bir muhâminin muvakkaten icra-yı muhâmattan menine dair vermiş olduğu karar,

vekil-i mahkum tarafından istinaf heyet-i umûmiyesinde istinaf edilebilecek ve kesb-i katiyyet ettikten sonra derhal icra olunacaktır. Hükümden sâkıt olan bir nizamnâmeye madde-i nizâmiye ilavesi muhal olduğu cihetle Dava Vekilleri Nizamnâmesinin el-yevm hükmü câri olduğuna tezyil-i vâki en kati burhan iken vekalet-i celilelerinin tamimi, tashihi lazım bir sehivden başka bir şeye hamledilememektedir.

Râbian, fî 17 Şubat sene 330 [2 Mart 1915] tarihli kanun-ı muvakkat dahi mehâkim-i şer'iyede vekaleti Mekteb-i Hukuk veya Medresetü'l-Kuzâtta mezun olanlara hasrettiği ve mehâkimde müdafaa-i hukuk vasıtalarının yek-ahenk olması icap eylediği ve mehâkim-i nizâmiye, terakki ve teceddüdün tevliid eylediği teşkilat-ı adliye olmasına göre mehâkim-i şer'iyede kabulü zaruri olan bir kaidenin bi-tariki'l-evlâ mehâkim-i nizâmiyede tatbiki lazım geldiği şüpheden vârestedir.

Muhakemede adaletin serîan tevzii cümlece matlub olup bunun için de kanunların ıslahı, mehâkimin ıslahı ve muhâmilerin ıslahı gibi üç noktadan işe başlamak icap etmektedir. Çünkü kanunlar ve hâkimler ne kadar mükemmel olursa olsun hadisâtı o kanunlara tatbik ve huzur-ı mehâkimde hakkı müdafaa için bulunacak muhâmiler, hiçbir kayıt ve şarta tâbi olmadıkları takdirde matlub neticenin istihsal edilmesi katiyen mümkün olamaz.

Binâenaleyh ıslahat-ı adliyenin matlub neticeyi verebilmesi her şeyden evvel meslek-i muhâmatın ıslahına ve bu da vükelâ-yı deâvinin zapturapt altına alınmasına mütevakkıf bulunduğu şüphe yoktur.

Bundan kırk bu kadar sene evvel (7 Receb 1296) [27 Haziran 1879] Adliye Nezâreti dava vekaleti hakkında bir tamim ile aynen şöyle demişti:

‘...Mukaddemleri dava vekaleti silkine dâhil olmak isteyenlerin şerâit-i kabullerini ve bunların vazifeleriyle deruhte edecekleri mesâlihte müvekkillerinin hukuk ve menfaatlerine göre hareket etmelerini temin edecek usûlü mutazammın bir nizam tesis olunduğu halde o vakit vilayetlerde dava vekilleri tekessür etmemesinden dolayı nizam-ı mezkûr Dersaadet’e hasrolunmuşsa da bu esbâb-ı mucibesi el-yevm mevcut olmayıp taşralarda dahi bunun tamimiyle her istek eden adamın ve dava vekaletine girişmesinden

hasıl olan mazarratın ref’i ehem olmakla nizam-ı mebhûsün-anh ahkâmının vilayâtta dahi mevki-i icraya vaz’ına bilâ-istizan irade taalluk etmekle...’

Henüz mehâkim-i nizâmiye teşkilatı yeni başlamış olduğu ve ezmine-i ahîrenin telkin ettiği hukuk fikri yeni neşvünemâyâ başladığı bir zamanda yazılmış olan bu tamim ile 339 [1923] senesinde ve kapûlitasyonların lağvedildiği ve ilm-i hukuk telkinâtının bilâ-kayd ü şart kabul edileceği ilan olunduğu bir zamanda gönderilen tamim-i ahîr karşılaştırıldığı zaman ne kadar gerilemiş olduğumuzu görerek adliye nâmına derin bir teessür-i vicdani hissetmemek kâbil değildir.

Hükkâmın ıslahı yanında onların biraderleri olan muhâmilerin dahi zapturapt altına alınması lazım olup bu husus için hükümet ve baro mümessilleri marifetiyle bi’t-tanzim defaatle tâdilâta ve tashihâta uğrayan ve selef-i âlileri tarafından berây-ı tasdik Büyük Millet Meclisine gönderilmiş olan Muhâmat Kanunu Lâyihasında tedâbir-i kâfiye münderiç bulunduğundan mezkûr lâyihanın bir an evvel mevki-i meriyete vaz’ı hakkında müsellemler olan azm-i vekaletpenâhîlerine bütün meslektaşlar kemal-i tehlûk ile intizar etmekle beraber o zamana kadar beklemeyerek daha şiddetli bir tamim ile baro mevcut olan yerlerde mukayyed olmayanların mehâkime kabulleri hususunda tebliğine himem-i vekaletpenâhîlerine rica ile takdim-i ihtiramât eylerim efendim.

25 Eylül 339 [25 Eylül 1923]

Baro Reisi Lütfi Fikri⁶³

ASRÎ MUHÂMÎ

Bugünkü vaziyet, medeni bir kafayı memnun edecek bir halde değildir. Çünkü cezaî, şer’î işlerle sulh mahkemelerinde görülen davalardan mâadâ hususâtta herkes dilediğini tevkil edebilir. Kısa bir ifade ile söylersek, sehpa-yı adalet aksaktır. Kör topal yürüyoruz. Çünkü hala vekaletin alelade bir iş olmadığını idrak edemedik. Muhâmilik bugün bir meslek-i mahsus olmuştur. Bunun kendine göre kanunları, ananeleri var. Bu düsturlardan birincisi, muhâmiliğin hukuk-ı umûmiyeyle ve intizam-ı umûmî ile alakadar olduğudur. Tabib-i cahilden daha ziyade muhâmi-i

⁶³ Lütfi Fikri Bey (1872-1934). 1920-1925 yılları arasında İstanbul Barosu başkanlığı yapmıştır.

mâcinin icra-yı sanattan meni lazımdır.⁶⁴ Daha sonra, muhâmilik bir sanattır. Bunun için âlî bir tahsilden mâadâ çile devri, kalfalık devri, ustalık devri gibi merhale merhale tecrübeler ister.

Yirminci asrın sıfat-ı mütemâyizelerinden birisi de teşkilat asrı olmasıdır. Teşkilattan mahrum her sanat ölümüne mahkumdur. Binâenaleyh meslek-i muhâmatın da teşkilata tâbi olması lazımdır. Bu teşkilat bir taraftan azîm zahmetler mukabili olarak elde edilen zaferin hâiz olacağı hukuku ve diğer taraftan bu hukuka mukabil vezâîfi icap eder. Bir muhâminin vicdani ve mesleki vazifelerini biz şöyle hulasa edebiliriz:⁶⁵

- 1- Muhâmi, dünyanın en namuslu adamlarından birisidir.
- 2- Bu itibarla muhâmi haksız iş almaz, kanaat-i vicdaniyesi, sanatında kendisinin hâkimidir.
- 3- Muhâmi, en büyük zaferi ve temiz saadeti para kazanmakta değil, vicdanının rahatında, hemcinsine hizmette görür.
- 4- Muhâmi fedakardır; hayatını, istirahatını, menâfiini lede'l-hâce istihkar eder.
- 5- Muhâmi cesurdur. Allahından ve vicdanından başka hiçbir kuvvetten korkmaz.
- 6- Muhâmi, fikr-i takib sahibidir. Aldığı bir işi ne kadar küçük, ne kadar zahmetli olursa olsun sonuna kadar takip eder.
- 7- Muhâmi metindir. Bu sıfatı adliye ayak bastığı günden, mezara girinceye kadar muhafaza eder.
- 8- Muhâmi mücessem fazilettir. Sözüyle, hal hareketiyle, nasihatleriyle muhite numune-i emsal olur.
- 9- Muhâmi, memlekette muayyen olan derecât-ı tahsilin hepsini katetmiş, tedkik ve tettebbuuyla temayüz eylemiş bir ilim adamıdır.
- 10- Muhâmi, davasını hasmının ağzından kapacağı cümlelerle kazanmaya, muhakematı uzatmaya tenezzül etmez. Tezvîrâtı aklından geçirmeyecek bir adam varsa o da muhâmidir.
- 11- Muhâmi, hâkimin kardeşidir. Hükümünü vermesi için ona yardım eder.
- 12- Muhâmi, hastayı tedavi eden bir tabip, vicdanının masum diye hükmettiği

⁶⁴ Müfti-yi Mâcin, din bilgilerini fıkıh kitaplarından öğrenmeyip kendi düşüncesini din olarak söyleyen cahil din adamları için kullanılan bir tabirdir.

⁶⁵ İstanbul Barosu'nun 1928'de yayınladığı ajandada da bu ilkelere benzeyen ve "Avukat nasıl olmalıdır?" sorusuna cevap arayan 50 tane öğüt/vecize vardır. Bu ilkeler, o dönemler de "heyet-i tahririye azası" olan Ali Haydar Özkent tarafından yazılmış olabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tugay Aydın, "Türkiye'nin İlk Avukat Ajandası İstanbul Barosu Ajandası 1928 ve Avukatlara Meslekî-Ahlakî Öğütler", *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları*, sayı 30, 2020 Güz, s. 129-135.

kimseleri müdafaa eden bir halaskârdır.

13- Muhâmi, müvekkiline tâbi olmaz, belki onu kendisine tâbi kılar.

14- Muhâmi, haysiyet-i meslekiye ile gayr-ı kâbil-i telif işler almaz. Hele ticaretle hiç uğraşmaz; hayatını kitaplarına ve mahkemelere, kendisinin himayesine arz-ı iftîkar eden işlere hasretmiş olmaktan başka bir zevk duymaz.

Şu satırları yazarken gözlerimin önünden İstanbul Barosu’na mensup ihtiyar, genç muhâmi arkadaşlarım birer birer geçiyor. Bunların içinde ne değerli, ne derin vukuflu, ne temiz nâsiyeler var! Mesleğin bu parlak yıldızlarını hepimiz bilir, hepimiz takdir ederiz. Müvekkillerine ahlak dersi veren, aldıkları davada hâkim ağabeylerine ilmi birer zahîr olan bu saf, vakur, hâkim şahsiyetlerin adetleri günden güne çoğalıyor. İşte bunlardır ki “Allah hekime, hâkime muhtaç etmesin” medlûlunun yanlışlığını fiilen ispat ediyorlar. Bir tarafta günahkâr bir zümrenin bulunduğu da şüphe yoktur. Fakat bir cihetten iyilerin gösterdiği misaller, diğer cihetten her gün değişmekte olan telakkiler, kanuni tahdidler, merkez-i sıkleti her gün, her dakika yavaş yavaş iyi tarafa cezbetmektedir.

Türkiye’de muhâmiliğin tarihçesini yazarken, üç mebus-ı muhteremin millet meclisimize mesleğin inzibatına ait teklif ettikleri mühim bir lâyiha-i kanuniyi unutmak büyük bir noksan olur. Bu teklif, Antalya Mebusu Giridî Ahmed Sâki, Mersin Mebusu Besim, Dersim Mebusu Feridun Fikri beyefendiler tarafından yapılmıştır.⁶⁶ Müstâceliyet kararıyla adliye encümenine havale edilen lâyihanın aslı şöyledir:

“Teklif-i Kanuni

Madde 1: 1292 [1876] tarihli Dava Vekilleri Nizamnâmesine tevfiân Dava Vekilleri Cemiyeti teşekkül eden mahallerde mezkûr cemiyet levhasında mukayyed olmayan muhâmilerin bilumûm mehâkim nezdinde icra-yı vekalet etmeleri memnûdur. Zevc ve sâir akrabasının yekdiğerlerine vekaletleri câizdir.

Madde 2: Dava Vekilleri Cemiyeti heyet-i dâimleri gerek doğrudan doğruya gerek vuku bulacak ihbar ve şikâyet üzerine muhâmilere isnat olunan ef’âl ve harekât-ı meslekiye sabit olduğu takdirde 1292 [1876] Dava Vekilleri Nizamnâmesinde musarrah usûl ve şerâit dairesinde muhâmiller hakkında levhadan terkin-i kayıt kararlarını vermeye salahiyettardır. Bu misilli mukarrerât hakkında itiraz ve istinaf, nizamnâmede mezkûr usûlüne tabidir.

Madde 3: İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren muteberdir.

⁶⁶ Ahmet Sâki Derin (1876-1944), Ahmet Besim Özek (1882-1965), Feridun Fikri Düşünsel (1892-1958).

Madde 4: İşbu kanunun icrasına Adliye Vekaleti memurdur.”

Bu teklif, görülüyor ki öteden beri komisyonların hazırladıkları lâyiha ların kabul ettiği esasların bir ikisini ihtiva ediyor. Biz bugünlük buna da memnunuz ve bu üç muhterem mebusun isimlerini burada ilânen bir daha tezkâr ile kendilerine ifa-yı teşekkürü vecâib-i meslekiyeden addederim.

Fakat acaba bu teklifin kesb-i kanuniyet etmesi gecikecek mi? Daha doğrusu bizim Muhâmiler Kanunu, o bütün esaslarıyla beraber ne zaman kabul edilecek?

Bu günlerde adli telakkiyatımız büsbütün değişiyor. Artık mahkemelerimiz bir, kanunlarımız asri olacak. Terakki yolunda, elde satır, manileri çiğneyerek yürüyeceğiz. Yeni dünya için yeni zihniyet, medeni cesaret lazım olduğunu yalnız sözle değil, fiiliyatla da gösteriyoruz. Bu yeni telakkinin levâzımından biri de tevzi-i adalette mahkemelerle birlikte omuz omuza yürüyen muhâmilerin, ilm-i hukukun ve sıfat-ı müdafaanın icap ettirdiği yeni, asri bir tarzda hukuk ve vezâif-i mütekâbileye sahip, teşkilat-ı mahsusaya tâbi unsurlar olmasıdır. Mâziye baktığı zaman bataklıklar içinde müzevvir ve kâf sezen gözlerimizin, çoktan beri aldığı cereyanı takip ederek yakın bir istikbalde sakin, bulutsuz bir semada, parlak yıldızları andıracak dereceyi bulacağına şüphe olmayan müntesibîn-i mesleğin selamlandığını görmesi... Yarabbi ne yüksek, ne temiz bir saadettir!

Bu saadetin yakın olduğunu bize tebşir eden, bizzat yeni Adliye Vekili Necati Beyefendi'dir.⁶⁷ Bakınız baroya gönderdiği 10 Mart 340 [1924] tarihli telgrafnâmede ne diyor:

“Meslek-i muhâmatın layık olduğu mertebe-i ciddiyet ve hürmete is'adı esbâbını temin ve takarrur eden Muhâmat Kanunu projesinin intihai tedkikâtını ikmal ile Meclis-i Milliye sevk eylemek üzere heyetiniz azasından tensip buyurulacak zatın acilen ızâmı mercûdur.”

Baro mümessili el-yevm Ankara'dadır. Aldığımız malumata göre, lâyiha baronun marzîsi dairesinde, nihayet on beş güne kadar çıkacaktır. Şu Muhâmat Kanunu ne efsunkâr iş ki, tahayyülü bile insanı gaşyediyor...

MEŞAKKAT VE SAADET

Bugün, Türkiye'de tahammül-sûz meşakkatlerle icra edilen, en az ziyade kazanan bir meslek varsa o da bizimkidir. Hamallar bizden daha az yorulurlar ve şüphesiz daha çok para kazanırlar. Bir iş alırız, ona bir cereyan verinceye kadar yazılanemizde, evimizde, kitap karıştırır, okur ve düşünürüz. Mahkemede teşkil-i tarafeyn ettirinceye, esasa girişinceye kadar iktihâm edeceğimiz bin nevi müşkülât

⁶⁷ Mustafa Necati Uğural (1894-1929). 1924'te Adliye Vekili olarak görev yapmıştır.

var. Bilerek bilmeyerek, isteyerek istemeyerek bu biraz da biz vekillerin kabahatidir! İş bir neticeye iktiran etmeden aylarca uzar. Bu müddet zarfında tabiatıyla, vesâit-i nakliye ile, mâkus talih ile mütemadi cenk ederiz. O kadar yoruluruz ki yüz okka yük taşıyan sırik hamalının yorgunluğu bize nispetle ehemmiyetsiz kalır. Ya o ilam almak, tebliğ ettirmek, istinafta gıyabîye bırakılacağı için iki kavrulmuş zahmetlere tekrar tekrar katlanmak... Ya o icradaki müşkülâtlar... Hacizler, vaz'-ı yedler, satış için kaç defa kararlar, tehir-i icralar, kuvveti pazuya ve tabanlara vermek mecburiyeti...

Hepsini saymayalım, bunlar çok elim şeylerdir. Maddi ve manevi yorgunluğun bu kadar birleştiği bir sanat, bizim memlekette gösterilemez. Buna mukabil aldığımız nedir? En ufak iş için adliyenin tükenmez dik merdivenlerini aşırın, Fatih'ten Üsküdar'a, Beyoğlu'ndan Sultanahmet'e koşan zavallı muhâmilere ne kazanıyorlar? Hiç... İstanbul'un bine yakın muhâmisinin, hususi bir işle veya ticaretle iştilal ederek beş on para yapmış olanları istisna, kaç tane zenginimizi gösterebiliriz? Hepimiz yevmun cedid, rızkun cedid geçiniyoruz.⁶⁸ Zaten Türkiye hak ve hakikat ordusunun fedakarlığı, işte bütün bu mâkus iktisadi âmillerin inzımanıyla değil midir ki daha ulvi bir surette tecelli ediyor?

Fakat bütün bunlarla beraber bizim hissettiğimiz inşirah, duyduğumuz hazz-ı derûni, dünyada fâni hiçbir kula nasip olmaz. Masumiyetine kâni olduğumuz bir adamı kurtardığımız zaman duyduğumuz sürur-ı vicdaniyi dünyada hangi adam hangi muvaffakiyetinde hissedebilir? Bu çok tatlı, çok yaratıcı bir şey. Halkın yaratıp cemiyet-i beşeriyeye ilhak ettiği bir mahluk, yanlışlıkla cemiyetten çıkarılmak, öldürülmek isteniyor ve sonra biz onu, bâ's-bâ'de'l-mevt sırrına mazhar edercesine, yine o cemiyete iade ediyoruz. Haksız bir târizi def ettiğimiz, haklının hakkını aldığımız zamanlarda dahi hep böyle kalbimizde Cengizlerin, Sezarların gururunu; peygamberlerin, dâhilerin sakin inşirahını duyarız.

Mefisto, Faust'u dünyanın hiçbir eğlencesiyle, hiçbir zevkiyle memnun edemedi. Goethe, fâni hayatta ebedi saadetin hemcinsine hizmette bulunmak olduğunu, şeytanla Rahmânın ezeli mücadelesi neticesinde bir kere daha ispat etti. Yürüdüğümüz yol hak yolu olduğu için ayağımıza dolaşan dikenler bizi kıblemizden döndüremez, saadetimizi bu kadar yükselten âmillerden birisi de çektiğimiz meşakkatlerin çokluğu değil midir?

⁶⁸ Yazar, avukatların "yeni gün, yeni rızık" mantığıyla, ancak mevcut durumu kurtarabilecek kadar kazanabildiklerinden yakınıyor.

MUHÂMÎ (L'AVOCAT)

Henri Robert

MUKADDİME

La Bruyère yaşadığı azametli asrın başlangıcında bütün Fransa’yı yalnız başına bir ciltte tasvir eylemiştir.⁶⁹ Zamanımızda böyle büyük bir işe başlarken tereddüt edeceğine veyahut adem-i muvaffakiyete düşer olacağına şüphe yoktur.

Çünkü vaziyet pek ziyade değişmiştir. XIV. Louis zamanında Fransa zapturapt altına alınmış, nispeten sadeleştirilmişti.⁷⁰ Halbuki sonraları pek ziyade karışmıştır. Siyasi, fikri, içtimâî, dini, bedii, iktisadi, mülki ve askeri yaşayış sahalarında ne kadar değişiklikler, ihtilatlar ve yenilikler olmuştur!

Bununla beraber yaşadığımız tarihin dönüm noktasında, müşterek mevcudiyetimizin yeni yahut gençleştirilmiş unsurlarını tespit edecek bir müfredat defterine, vaktiyle Diderot’un [1713-1784] dediği gibi, eski çerçevelerin kırık dökük yerlerinde kalmış ahvâl ve şerâiti hâvi bir cetvele, zamanımızın seciyelerini musavver bir levhaya ihtiyaç tahakkuk ediyor.

Fikrimizce faydası olduğu kadar hoş da gidecek olan bu tedkikâtı icraya hâhişger olduğumuzdan vazifeyi taksim ve La Bruyère’yi itmam eyledik. Bugünkü Fransa’yı teşkil eyleyen maliyeci, amele, âlim, asker, iş adamı, rahip, hâkim, muhâmî, muharir, sanayi-i nefise müntesibi, diplomat ve sâireyi, hazırlanmakta olan tarihin bugünkü oyuncularından, “mütefekkirlerden” sormaya karar verdik. Gayr-ı ihtiyârî bilcümle faaliyet-i beşeriye cevelangâhlarına karışan, mağlup olduğu veya taht-ı nüfuzuna aldığı bütün kuvvetlerin tatbikatına ortak olan “kadın”ı bi’t-tabi unutamazdık. Bu mütefekkirler, zamanımızın iç yüzünü bilecek derecede hadisâta karışmış olan âlimler ve asr-ı hâzırî muhakeme edebilecek müstakilü’l-efkâr ve serâzad şahitlerdir. Kim bilir bu güzide levhaları vücuda getirenlerin mahviyetine ilismeksizin söyleyelim ki belki de kârî, bu eserleri yazanlardan filan veya falanı, tasvir edilen seciyenin eksiksiz bir timsali olarak kabul etmekte tereddüt etmeyecektir.

ADLİYEDE

Muhâmî! Bu kelime, adliyeden uzak yaşayanlarda ilk defa ne gibi mülahazât uyandırır, efkâr-ı umûmiyedeki intibaâtı nasıldır?

Bazılarına göre muhâmî, dul kadınların ve yetimlerin müdafiidir, iyi her şeyin fedakar bir kahramanıdır; taht-ı tazyikte inleyenlerin, bedbahtların, mirastan mahrum kalanların müdafiidir; muzdarip beşeriye huzur-ı adalette refet ve şefkat isteyen bir tercümandır.

⁶⁹ Jean de La Bruyère (1645-1696). 1687’de yayımlanan ve o dönemde büyük bir değişim geçirmekte olan Fransız toplumunun tasvirini yaptığı *Les Caractères* (Karakterler) adlı eseriyle tanınmıştır.

⁷⁰ XIV. Louis, 1643-1715 yılları arasında, 72 sene süren saltanatıyla Fransa’nın en uzun süre tahtta kalan kralıdır.

Şöhretimizin daima böyle olmasını istemekle beraber daha ziyade tevazu ve samimiyetle hareket edersek itiraf eyleriz ki muhâminin beyne'l-halk telakkisi ekseriya bu merkezde değildir.

Muhâmi denince; tahammül edilemeyecek derecede geveze, patırtıyı, münasebetsizliği seven, hilekar, her işin hakkından gelmekte mahir, mücrimiyeti bildiği halde masumiyeti müdafaadan gayr-ı müctenib bir tip hatıra gelir.

İşte Racine'nin [1808-1879] komedilerinde, Molière'nin [1622-1673] yazılarında, Daumier'in karikatürlerinde avukat, aşağı yukarı bu suretle tasvir edilmektedir.⁷¹ Henri Roujon [1853-1914] baroya karşı adeta umûmi olan bu adâveti izah ederken "Muhafazakar muharrirlerin büyük hatiplere ezeli kinleri!" demiştir.

Avukatların çoğu iyi bir hatip olmamakla beraber bu izahın muhafazakar muharrirler için vârid bir inceliği hâiz olduğuna şüphe yoktur. Fakat vekiller için fenalık isnat eden yalnız muharrirler değildir. Bu gayr-ı müsait telakkiyâtın sebab-i hakikisinin bizzat meslekte olduğu inkar edilemez. Filhakika müşteriler muhâmilerine ekseriya nikbet zamanlarında, sağdan soldan hücumla maruz olduklarında, şeref ve namuslarını veya servetlerini tehdit eden müşkülât vukuunda müracaat ederler. Vekiller fena günlerin şahididirler. Kendilerine aile esrarı bi'l-mecburiye tevdi edilir, herhalde mucib-i iftihar olmayacak güçlüklerle muttali olurlar. Müşteri, vekilinin yanında kendisini fena bir vaziyette, müşkül bir mevkide gördüğü için belki de gayr-ı ihtiyârî olarak muazzep olursa ve pek de lehte olmayan bir hatıra taşırsa tabii değil midir? Yahut sâika-i intikam ile artık vekiline ihtiyacı olmadığı bir zamanda, mümkün olduğu kadar aleyhinde bulunursa çok mudur? Bu şâyan-ı takdir değilse de herhalde beşeri bir histir.

İşte muhâmilerin neden dolayı mergup olmadıklarının ve olmayacaklarının sebebi...

Bizim ehemmiyet bile vermediğimiz bu tabii küfrân-ı nimetin keyfiyet itibarıyla pek kıymetli istisnaları yok değildir. İstisnanın azlığı, vazifenin ulviyeti hakkındaki şükrankar şahâdetlerin kıymetini arttırmaktadır. İşte o takdirler, o şükranlar ki ekseriya takdir edilmeyen bir sa'yın mükafatı ve mesleğimizin tavsif edilemeyecek derecede cazip güzelliğidir! Fakat muhâminin beyne'l-halk fena telakki edilmesi, biraz da kâfi derecede ve olduğu gibi anlaşılmamasından ileri gelmiyor mu?

İşte sırf bu nokta-i nazardan bile muhâminin hakiki simasını görmek ve göstermek mühim bir fayda temin edecektir.

Mesleğe karşı gösterilen hususi veya umûmi hoşnutsuzluğun başlıca sebebi, insanların hakiki tabâyiini bilmemekten ileri geliyor. Bir insanın kendisini takdir etmesi için, kendisini bilmesi kadar müessir bir vasıta yoktur. Her zaman söylendiği

⁷¹ Honoré Victorin Daumier (1808-1879). Eserlerinde daha çok sosyal, siyasal ve hukuki düzendeki bozuklukları eleştiren Daumier geriye birçok karikatür, resim ve heykel bırakmıştır.

veçhile birisinin doğduğu, inkişaf ettiği mahiyeti tanımak, onu adeta yakından bilmek demektir. Dava Vekilleri Cemiyetinin doğduğu, büyüdüğü, mermer taşlarının her zerresinde Fransa’nın tarihine pek sıkı bir surette merbut olan tarihçe-i hatıratının canlandığı yer adliye dairesidir.

Paris’e gelip de yeni binalar arasında bu canlı abideyi ilk defa temaşa eden ecnebi, Fransa tarihinin metruk bir türbesini, boş bir çerçevesini gördüğünü zannederse ne yazık!

Adliye dairesi yabancıyı şaşırtacak derecede ateşli, hummâlî bir hayat arz eder. Billhassa muhakeme zamanlarında içeriye girseniz, mahşernumûn bir kalabalık görürsünüz. Bu kitle tıpkı bir insan med ve ceziri gibi dalgalar, anafolar resmederek yürür, sıkışır, kımıldar, durur. Muhâmilerin siyah elbiseleri, beyaz boyun bağları salona hâkimdir. Her taraftan muhtelif mükâlemeler, münakaşalar, mermer sütunların ortasından muhteşem dalgalar halinde aksederek kulaklarınıza kadar gelir. Bu hal, dairenin müthiş faaliyeti hakkında bir fikir verebilir.

Bu pür-velvele manzara, bu gibi hayata alışmamış olanları hakikaten şaşırtır. Halbuki zâirin gördüğü, o mermer sütunların bir günde şahit oldukları faaliyetin pek az bir kısmıdır.

Adliye!... Tabiri câiz görülürse, adaletin cesim bir imalathanesidir. Orada aynı saatlerde muhtelif işçiler, cemiyetin büyük vazifesi uğrunda çalışırlar. Bu dârüssinâada herkes, birinci reisinden en ufak memuriyetine kadar, vazifesinin cins ve mahiyetine göre mütemadiyen uğraşır.

Bu mesai evinin müşterileri müdafiler, mahsulât-ı ibtidaiyesi de davalardır. Hâkimler, muhâmiler, mülazımlar, zabıt kâtipleri, mübaşirler, bütün bunlar çalışırlar; şekil verilecek maddeyi hâkimlerin önüne getirenler, müddeiumûmîlerle muhâmilerdir. İntizam-ı içtimâiyi muhafaza için hukuk ve kanunun ahkâmına ve vicdanlarının telkinâtına tebean onlar da hükümlerini verirler. İşte adliyenin günlük meşguliyetinden ve takip ettiği gayeden bir nebze...

Fakat bu görülen şeyler, evvelce yapılmış mütemadi bir sa’yin neticeleridir. Filhakika birkaç saat bir mevzû müdafaa eden muhâmi, mahkeme salonunda belki de birkaç cümle ile hükmünü tefhim eden bir hâkim, hücre-i iştigalindeki mesaisinin ancak neticesini gösteriyor. Herkesin kolaylıkla dinlediği bu eserin husulü için onlar ne kadar tedkikâtta bulunmuşlar, ne kadar okumuş ve yazmışlar, kütüphanelerinde ne kadar çalışmışlardır! Yalnız onlardır ki sarfettikleri zaman ve iktiham ettikleri müşkülâtın kıymetini bilirler.

Bir aktör, rolünü hazırlamak için çektiği zahmeti, sahnede göstereceği bir muvaffakiyetle unutulabilir. O hiç olmazsa şu ümittedir ki aynı piyesi birkaç defa daha oynayacak ve fakat sonuncularda vazifesi, eskiyi tekrardan ibaret kalacaktır.

Halbuki muhâmi, bir söylediğini bir daha tekrar etmemeye ve müdafaa edeceği her mevzû için yeni baştan çalışmaya mecburdur. Uzun gecelerde bütün

mevcudiyetini vakfederek yarattığı eserini bir iki saatte yahut da bir iki dakikada birkaç cümle ile söyleyip bitirecektir. Bunun için bütün kuvvetini toplar, kelimelerini ölçer, şöhretini teyid veya rahnedâr eder, hâkimin nazar-ı dikkatini celbe, iknaya ve davasını kazanmaya çalışır.

Bir muhâminin deruhte ettiği bir iş için kafasını seferber, iradesini cem, tekmil kuvve-i iknaiyesini sarf etmesi hakikaten şâyan-ı hayrettir. Mesleğin aşkını taşıyan, vicdan mesuliyetinden korkan, izzet-i nefis sahibi olan bir muhâminin müdafaâta başlarken gizli fakat şiddetli bir tesir ve heyecana kapılmaması ve müdafaâ sandalyesini terkederken kendisini bitap, bitkin bir halde hissetmemesi mümkün değildir. Bundan çok defa sâmiîn ve müşteriler haberdar bile değillerdir. Muhâmi bu takdir edilmeyen hizmet ve zahmetinin boşa gitmediğini, uzun mücadeleler neticesi olarak lehte bir karar çıktığını gördüğü zaman ruhen hissettiği zevk kendisi için kâfidir. Bu ona her şeyi, her şeyi unutturur.

BİDÂYET MAHKEMESİ

Adliye dairesindeki ziyaretimize devam edelim ve divanhane (Pas-Perdus) salonunun canlı ve gürültülü halkı arasından geçerek mahkemenin birinci salonuna girelim. Dışarının pür-velvele hay ve huyunun kesildiği çifte kapının yanında, muhakemeleri listenin sonunda muharrer iki muhâmi bir kanepeye oturmuş, çantaları koltuklarında, müdafaâ için sıralarını bekliyor ve kendi aralarında tatlı tatlı konuşuyorlar. Şüphesiz ki geçmiş zamanların hatırasını yad veyahut manidar tebessümlerle son dedikodulardan ve adliye sarayı denilen bu mahfilin menâkıbından bahsediyorlar. Bu iki vekili tatlı, kardeş sohbetlerinde bırakarak içeriye girelim.

Burada hâricin hayhuyundan sonra bir mâbedin sükun ve sükutu var. Burası bir kilisenin kubbesine benziyor. Loşluk içinde insanın gözlerinin bir şey görebilmesi için biraz alışması lazım.

Reisin bizzat riyâset ettiği ve mühim işlerin geldiği bu bidâyet mahkemesi, adalet mâbedi tesmiye edilen eski Paris Parlamentosunun büyük odasının bir kısmını işgal ediyor. Vaktiyle mahkeme salonu meclis odasıyla bir idi. Bugün ise bir bölme duvar ile ayrılmıştır. Bu odanın vüsati şahane ve tezyinâtı harikuladedir. Eski vernikli camlar ile müzeyyen olan yüksek pencerelerden, abidenin azametiyle mütenasip ve istiğraka müsait, tatlı bir ziya giriyor. Vaktiyle duvarlarda üzerlerine zambak çiçekleri serpili mavi kadifeli nakışlar vardı. Bu nakışları gören göz gayr-ı ihtiyârı tavana bakardı, çünkü tavan lâyemut bir şaheser-i sanattı. Kubbede donuk altınlar parlardı, bu büyük odanın tavanı adliye sarayının en mükemmel yeri. Bugünkü bidâyet mahkemesinin salonunda görülen tavan, o şaheserin bir taklididir. O büyük salonda kral, “adalet seriri”ni tantana ile kurardı. Mareşal Ney’in [1769-1815] müdafii olan,

Büyük Berryer’in babası Muhâmi Berryer, o manzarayı bize şöyle tasvir ve hikaye ediyor:⁷²

“Gözlerimizin önünde, büyük salonun harikulade çerçevesi dâhilinde, IV. Henri⁷³ devrinin elbiselerini giyerek, beyaz tüylü şapkalarının altında dalgalanan saçları ile asilzâdegân, başta arşidük olduğu halde Paris’in bütün papazları, *üniformaları* ve bilcümle *şuabâtı* ile Paris Parlamentosu; mülki, askeri, yeni kraliyet âyanı, yanında taşıdığı bir yastık üzerine mevzû Fransa’nın *mührü* olduğu halde başvekil *şansölye* ve nihayet başvekilin üst tarafında, salonun nihayetinde ve hâkim bir mevkide sol köşede kral.”

Yine aynı Berryer’nin büyük salonda ilk muhakemesi şöyle cereyan ediyor: İlk müdafaayı mumlar ile tenvir edilmiş salonda bir kış sabahı yapmış, Pas-Perdus salonunda sabahın saat altısında icra edilen âyin-i ruhaniden sonra muhakeme başlamış. Tabii bizim bugünkü itiyadlarımıza nazaran bu saat pek erkendir. Hâkimlerin mehâbeti, vukuatın azameti, adliyenin hayret verici debdebesi, dini bir sükut ile müdafaasının istimâi ve sonra ilk müdafaasının verdiği heyecan, genç muhâminin âsâbına o kadar tesir etmiş ki müdafaasını ikmal eder etmez düşüp bayılmış...

1789 İhtilali, eski devrin bu pür-debdebe anelerini, cezrî bir surette yıktı, hiçbir şey yerinde kalmadı.⁷⁴ İhtilal o meşhur tavanı kapattı, zambak çiçeklerinin ifham ettiği kraliyet armasını ihtiva eden mavi nakışları kaldırttı, salonun çıplak duvarının üzerine Sokrat’ın heykelini koydurdu. Bu suretle tatlı feylesof garip bir cilve-i talih ile heykel halinde ihtilal mahkemesinin celselerine riyâset etmeye davet edildi. Sokrat için gayr-ı muntazır ve muğfil bir manzara... Kendi prensiplerini kabul ve tatbik ettiklerini iddia edenlerin, riyâset-i maneviyesi altına girenlerin, insafsız birer hâkim halinde adaleti utanmadan hırs ve kinlerine nasıl alet ettiklerini Sokrat gördü. Orada ez-cümle, dehhaş müddeiumûmî Fouquier-Tinville’ye tesadüf etti.⁷⁵ Giyotinin başlıca müteahhidi olan bu adam, Charlotte Corday [1768-1793], Marie-Antoinette,⁷⁶ Madam Roland [1754-1793], Girondinler,⁷⁷ Camille⁷⁸ ve Lucile Desmoulins [1770-1794] gibi ihtilalin namdar ve şâyan-ı tesir mağdurlarının idamlarını talep etmiş ve muvaffak da olmuştu.

⁷² Mareşalin avukatı Pierre-Nicolas Berryer (1757-1841) ve kendisi gibi avukat olan oğlu da Pierre-Antoine Berryer’dir (1790-1868).

⁷³ IV. Henri (1553-1610). 1589-1610 arasında hüküm süren Fransa kralı.

⁷⁴ 1789 Fransız Devrimi.

⁷⁵ Antoine Quentin Fouquier-Tinville (1746-1795). Devrim mahkemelerinde savcılık yapmıştır.

⁷⁶ Marie Antoinette (1755-1793). Fransa kraliçesi. Devrimden sonra yargılanarak 1793’te idam edilmiştir.

⁷⁷ “Les Girondins”. Jirondenler devrim sırasında Jakobenler’den sonra meclisteki ikinci güçlü gruptur.

⁷⁸ Camille Desmoulins (1760-1794). 14 Temmuz 1798’da Bastille Hapishanesi baskınında etkin rol oynayan Fransız gazeteci ve siyasetçi.

Acaba insaniyetperver bir feylesof için bütün bunları görmek ve bütün bunlara yetişmek nasıl bir derstir? Bundan dolayı acaba gölgeler diyarında Sokrat'ın ruhu titredi mi? Acaba uzaktan talebesi olanların mücrim taşkınlıklarını düşündükçe Sokrat'a mâzide içmiş olduğu zehir daha az mı acı gelmişti?

Adliye sarayının birinci salonunu görmek birçok hatıralarla beraber bunları da müfekkirede yaşıyor...

Fakat acaba bugün tahattur ve tahayyüle zaman müsait midir? Herkesi işgal eden bu müthiş vakâ dururken, mâziyi dalmış olduğu uykusundan uyandırmaya lüzum var mı?

Bidâyet mahkemesinde muhakeme başladı. Her günkü gibi, adliye sarayının bazı eski müdâvimleri sâmiîn sıraları üzerine oturdular. Bunlar kış devam ettikçe mahkemenin ısıtılmış salonuna dolan sokak takımıdır, muhâmilerin müdafaalarını dinleye dinleye loş mahkeme salonunda uyuklarlar.

Parmaklık önünde ayakta duran muhâmiyi arkasından görüyoruz. Kelimeleri tavr-ı telaffuzunu; âheste, ciddi, derin sesini; güzel tertip edilmiş terkipler arasında istimal ettiği ısırcı, keskin istihzasını her işiten adliye müdâvimi o muhâminin kim olduğunu anlamıştır.

Bu zat, sahip olduğu kuvve-i nutkiyesi kadar meşhur ve heyecanlı davalarda cesaret-i medeniyesi ve seciyesinin metanetiyle iştihar etmiş bir muhâmi değil midir? Kendisi müthiş bir muhâsımdır, zekası keskin ve müstehzidir, cevabı şiddetlidir. Müdafaası ettiği davaya tekmiil mevcudiyetini verir. Dosyasını pek iyi bellemiştir. İrticalen söylemesini bilmiyormuş gibi müdafaatını dikkatle, ihtimamla hazırlar; aynı zamanda da sanki evvelce yazılmış ve ezberlenmiş gibi müdafaasını irticalen söyler.

Alnını daha murabba gösteren kısa ve alabros saçları, mevzun çenesi, yüzünün sert hatlarını daha ziyade takviye eden beyazla karışık kırmızı bıyıkları, kendisine muhâmiden ziyade bir asker kıyafeti veriyor. Haddizâtında cesaret, sanat ve mahareti hep birden istimal eden bu zatta muhâmiliğin ve askerliğin meziyetleri mündemiç değil midir?

Harfleri döverek, kelimelere kıymet vererek kendine has telaffuzu ile dosyasının mühim bir vesikasını okurken kendini dinlemek lazımdır. Müdafaatında yerinden kalkıp parmağını uzatarak muhâsımına doğru ilerlediği vakitler karşısındakini oturduğu yere çivilemek istediği zannediliyor. Bu esnada sakın muhâsımı itiraz etmeye, sözünü kesmeye veyahut inkar-âmiz bir hareket yapmaya kalkışmasın. Zira derhal yıldırımâsâ, kıvılcımlı, ısırcı cevaplardan birini üzerine celbedecektir. Şimdi, talaktan sonra çocuğun muhafazasına dair bir davayı müdafaası ediyor. Bu nazik mesele hakkındaki mahkeme kararları her vakit muvakkat olduğu için, hüküm

sâdır olalı dört sene olduğu halde üçüncü defa olarak muhâsım ebeveyn, az devam eden bedbaht izdivaçlarından hasıl olan yegâne evlatlarını mahkeme huzurunda yekdiğerinden talep ediyorlar.

Bitir bitmez yeniden başlayan bu mütemadi iddia ve müdafaa, müvekkillerin hırsını henüz tüketmemiş. Bunların kalplerinde hasetten ziyade tahassüs yer işgal ediyor. Her iki taraf da vekillerinin arkasındaki yerlere oturmuşlar, işaretleriyle bunları takviye, mütekâbilen kinli nazarlar teâtî ediyorlar.

Burada da her vakit bu gibi meselelerde olduğu gibi, tabip raporları büyük bir rol oynuyor. Her tarafın dosyasında bu raporlardan birçok var. Çünkü yekdiğerine zıt olarak fakültenin en meşhur muallimleri, ebeveyn tarafından konsültasyona davet edilmişlerdir. Tabii tarafeyn kendilerine muvafık olan tabip raporlarına ehemmiyet atfediyorlar ve bu suretle o vesikalar derhal en büyük ve en meşhur tıp üstadlarının eseri olarak müdafaa ediliyorlar. Fakülte muallimleri, hastane tabipleri, çocuk hastalıkları mütehassısları, klinik şefleri, meşhur tatbikatçılar, sırayla çocuğun ya zayıf olup annesinin ihtimamına muhtaç olduğunu veyahut pederinin talebi cihetiyle köylerde bir pansiyona mesela Normandiya’da spor ve açık hava usûlleriyle iştihar etmiş olan bir mektebe kaydıyla, bu suretle Paris’in havasından kurtulmasını tıp namına muvafık görüyorlar.

Daha ileride, elektrik lambasının abajuru altında namuskar ve ciddi yüzlü mahkeme reisi yanağını avucuna dayayarak dikkatle müdafaayı dinliyor ve tahassüsâtından hiçbir şey sezdirmiyor. Tarafeyninde bulunan iki muavini de aynı veçhile gayr-ı kâbil-i nüfuz bir surette duruyorlar. Birisi koltuğuna gömülerek derin tefekkürâta dalmış gibi; diğeri de elinde kalem, şüphesiz not alıyor veyahut muhâminin resmini yapıyor. İşte seyirci sıfatıyla girenin gözüne bidâyet mahkemesi bir an için bu şekilde görünür.

MÜDAFAA

Müdafaanın sadeliğidir ki nazar-ı dikkati celbeder.

Bugün artık ebediyyen gözlerini kapamış bulunan en büyük bir avukatın, o güzel müdafaalarından birisini bitirmiş olduğu bir dakikada, sâmiîn sıralarından birinde geçen şu safdilâne fakat manidar muhavereyi hiç unutamam:

Hâzırın meyanında hatibin sözlerinden mahsus derecede müteheyyiç olduğu görünen birisi, yanındakilere “Bu kim?” diye sormuştu. Kendisine, “Nasıl, tanımadın mı? Bu üstad Untel’dir.” cevabı verilince “Sahih mi?” dedi, “Üstad Untel ha?” ve sonra pek de inanmak istemeyen bir tavırla ilave etti: “Lakin ne kadar da sade söylüyor!”

Filhakika avukatın ekseriya tumturaklı, gürültülü söz söylediği zannedilir.

Lakin bunun daima aksi vâridir. Sâmi, hatibin birdenbire taşkınlık göstermesini, sahnedeki aktör gibi vaziyetler takınmasını, bir melodram kahramanı gibi seri, mütehavvil jestlerle kollarını kaldırarak elbisesinin yenini savurmasını, tıpkı tiyatro sahnelerinde olduğu gibi ağlatıcı sözlerle heyet-i hâkimeyi yumuşatmasını bekler.

Halk müdafaadan bunu anlar, bu adeta umûmi bir kanaattir. Halbuki bu zihniyetin rûy-ı kabul gördüğü zamanlar çok eskidir. Belki romantizmin câri olduğu bir devrede baro, işbu meslek-i edebinin belâgati ve ağlatıcı tesiri altında kalmış olabilir. Belki de çabuk heyecana tutulan ve muvaffakiyetlerini ağlamakta ve ağlatmakta gören birkaç avukat bu tarzda müdafaadan hoşlanmışlardır. Fakat kendilerini ne kadar takdir edersek edelim, şurası kâbil-i inkar değildir ki bu fena usûl onlardan sonra çok yaşayamamıştır.

Bugün mahkemelerde müdafaat hiç de onların yaptığı gibi cereyan etmiyor. Zaten bunu istemek de büyük bir hatadır. Şüphesizdir ki esna-yı müdafaada tesir ve heyecandan münezzeh olmayı talep etmek kimsenin aklından geçmez. Çünkü hayattan heyecanı, kalb-i beşerden teessürü çıkarmak kâbil değildir. Fakat heyecan gizli olmalı, için için işlemeli ve yalnız bazı hâlâtta yine hudud hâricine çıkmamak şartıyla tezahür etmelidir.

Tiyatro edebiyatı, sahte bir tarz-ı müdafaadır; faydası şöyle dursun, bilakis müvekkilin hukukuna menfi bir surette müessirdir ve çünkü halk nazarında, vekil-i müdafiin samimiyetsizliğini, câli ve yapma cümle ve tesirler kadar ayan kılan hiçbir burhan yoktur.

Daha on altıncı asırda kral bu gibi avukatları tekdir ile müdafa kanunlarından bahs ve “kısa, kibarca, samimi” söylemelerini tavsiye etmişti. Bu üç kelime bugün bile aynı kuvvet ve ehemmiyet ile nazar-ı dikkate alınmaktadır.

Bugün on altıncı asırda müdafa için takip edilen gayeyi tayin hususunda serdedilen bu tariftten daha toplu ve daha doğru bir tarif bulunamaz. Sonra, bir muhâmi halkın ruhuna nüfuz ettikçe kısa, kibar, sade müdafaatta bulundukça daha ziyade şöhret kazanır. Lakin müdafaada sadelik, güzel olduğu kadar kolay bir şey değildir.

Meseleyi bu nokta-i nazardan düşünürsek belâgat ve sanat-ı tersim, bize iyi bir mukayese fırsatı verirler. Hakiki ressam odur ki tabiiğe halel getirmeksizin dehasının kuvveti sayesinde fırçasıyla mevzûa kendi varlığının hususiyetini katabilmiştir.

Her şeyi bilmek ve hepsini unutmak, fenn-i belâgatin bize uzattığı sunî çiçekleri bırakarak mevzûyu tabii çiçeklerle süslemek lazımdır. Kanaat-i vicdaniye... İşte müdafa için en kuvvetli ateş! Sizi hareket ettiren bu olmalıdır. Yalnız davayı,

yalnız hedefi göz önünde bulundurunuz. Bunun için kendinizi unutunuz; şahsi düşüncelerinizi, hislerinizi, bütün bunları ayaklarınızın altına alınız. Çünkü siz orada kendinizi teşhir etmiyorsunuz ve çünkü gaye teshir değil iknadır.

Fakat gayeye vâsıl olmak için, istemek kâfi değildir. Müdafaada muvaffak olmak için fitri istidaddan mâadâ ciddi malumat lazımdır.

Bir muhâminin vazifesini hakkıyla ifa edebilmesi için bilmesi lazım gelen şeylerin miktarı günden güne artmaktadır. Burada yine bu meslekte ne kadar titiz ve müşkülpesend olduklarını gösteren ecdadımızın mülâhazâtına nakl-i kelimeler edelim:

Parlamento müddeiumûmîlerinden birisinin oğlu olup 1740 senesinde doğan ve bütün müddet-i hayatında şöhret-i fevkalâdesi, namusu, zekası ve sâfiyet-i vicdani ile tanınan Avukat Camus nâm-ı diğer Armend-Gaston,⁷⁹ mesleğini bi-hakkın şereflendiren bir muhâminin edinmesi lazım gelen malumatın nelerden ibaret olduğunu anlatırken diyor ki: “Vekil-i müdafî, bütün mealîyâtın ve sanayi-i nefisenin âlimi olmalıdır.” Biraz vâsi olan bu programı tavzih ederken Camus şunları sayar: “Müktesebât-ı lisaniye, edebiyat, tarih, hukuk, siyaset.”

Hukukta şunlar dâhildir: Esaslı bir surette Hukuk-ı Tabîiye, Hukuk-ı İdare ve Esasiye, Roma Hukuku, Hukuk-ı Ticaret ve Ceza, İlâhiyat, Hukuk-ı Medeniye ve nihayet kavânîn ve nizamât-ı mevcûde, örf ve âdât ve içtihadât-ı mehkûm. Bunları bilmek için de herhalde Eflatun [Platon], Çiçero [MÖ 16-43], Grotius [1583-1645], Montesquieu [1689-1755] ve ilâ-âhireyi okumuş ve anlamış olmak lazımdır.⁸⁰

Bir muhâminin ilm-i iktisat, ilm-i içtimâ ve ilm-i siyasetten bî-behre olması tecviz edilemez. İşte bütün onları öğrendikten ve amelî usûlün inceliklerini kavradıktan sonra mülazemet müddetini geçirmek üzere baroya müracaat etmesi ve baro konferanslarına devam etmesi lazımdır. İşte Camus’un tavsiyeleri...

Cicéron’a gelince, o dahi zamanının genç avukatları için Camus’tan daha az müşkülpesend değildi. Hatibin evsâfını tayin maksadıyla kaleme aldığı eserinde⁸¹ Crassus, şiir ile sanat-ı belâğatin kavâidi arasındaki sıkı münasebeti, vezin ve selâset gibi esasâtın belîğ söz söylemeye ne kadar yardımcı dokunabileceğini nazar-ı

⁷⁹ Armand-Gaston Camus (1740-1804). Fransız avukat. Fransa Parlamentosu savcılarından Pierre Camus’un oğludur. Devrimden önce başarılı bir avukat olarak tanınan Camus, devrimden sonra Paris milletvekili olarak meclise kayıtlı ve 1789’da kurucu meclise 15 gün kadar başkanlık yapmıştır.

⁸⁰ Fransızca kitapta okunması ve anlanması gerekli olan kişiler şöyle sıralanmıştır: “Platon, Cicéron, Grotius, Puffendorf, Cemberland, Montesquieu, Cujas, Pothier, Voet, Henneccius, Godefroy.” Çeviren bu listeyi, ilâ-âhireyi (ve diğerlerini) de okumuş ve anlamış olmak lazımdır diyerek kısaltmıştır.

⁸¹ Bahsedilen eser Çiçero tarafından kaleme alınan ve orijinal adı *De Oratore* (Hatip) olan, diyaloglardan oluşan, ideal bir hatibin nasıl olması gerektiğini irdelleyen eserdir. Yazar, eserde Crassus ve Antonie arasında geçen bir diyalogu aktarmıştır.

ehemmiyete alarak gençlere, şairleri tettebbu etmelerini tavsiye eder. Fakat şiir yalnız başına ancak ahengi temin edebileceği için, lazım olan cevheri felsefe, tarih ve hukuk temin eder.

Crassus'un rakibi Antoine, bütün bunların lüzumsuzluğundan istihfakârâne bir lisanla bahsederek diyor ki: "Bir hatibin en evvel bilmesi lazım gelen şey, kalb-i beşeri tanımasıdır."

Ruhların derinliklerine kadar nüfuz edebilmek, sâmiînin hissiyatını tahlil ile onların daima istedikleri ve anladıkları lisanı kullanmak! İşte Antoine'ye göre hatibin başlıca sıfat-ı mütemâyizesi...

Lakin iyice düşünülecek olursa, acaba bu sıfat-ı mütemâyizenin yaşayabilmesi için diğer birçok şeylerin daha mevcudiyeti teslim edilmez mi? Ve sonra her zaman, her mevkide, her mevzûa muvafık lisan kullanabilmek için mütenevvi malumata ve mesela Crassus'un izahına uğraştığı bilgilerle dimağı tezyin etmiş olmaya ihtiyaç yok mudur?

Hakiki tettebbuatın takviye etmediği, mütemadi bir sâik doğurmadığı kolay sözlerden içtinap edelim. Vâkıâ başlangıçta kolay, hülyakâr muvaffakiyetler avukatı memnun etmez değil. Fakat böyle sehlül-istihsal zaferlerin ömrü çok sürmez. Çünkü muhâmi çalışmaz, üslubunu tekemmül ettirmek için yazmaz, hafızasını zenginleştirmez, muhakemat ve mülâhazâtını tatbikat sahasında sağlamlaştırmaya gayret etmezse bir defa söylediğini her zaman tekrar ederek avamfirip menzilesine düşer. Bunun neticesi de müthiş bir düşüncesizlik ve malumat yoksulluğu!

Kolay söz söylemekteki muvaffakiyetine güvenen avukat, günü gelir ki müdafaatının sâmilere kelâl ve melâl veren manasız bir saçmadan, bir gevezelikten ibaret olduğunu görür.

Aynı şeyi tekrar ede ede dimağının yıprandığını ve büsbütün fakirleştiğini anlayan tembel hatip, kendi kendinin oyunağı olmuştur. Artık belâgatin gizli ateşi, boş ve manasız kelimelerine kuvvet ve ışık vermez.

Şunu da söyleyelim ki, irticalen söz söylemek pek çoklarının zannettikleri gibi ani bir mucize-i fikriye değildir. İrtical ancak ve ancak, hatibin icabında sarfedilmek üzere, iyi hazmedilmiş malumat, fikir ve hayal ile kürsi-i hitabete çıkmış olmasıyladır ki bir kıymeti hâizdir. Şu halde irtical, müktesebât-ı evveliyenin bir neticesidir.

Kendisini dinleyenler zannederler ki mürtecil, söz söylerken serdettiği delâili ani olarak icat eder. Halbuki o icat etmez, belki tettebbuat ve tefekkürâtının mahsulesi olan işbu delâili hafızasının derinliklerinden çıkarır ve şerheder; birbirini davet eden ve yekdiğerini zincirleyen kelimelerin zorladığı iradenin tesiri altında delâil-i sübutiye, birdenbire uyanarak adeta akmaya başlar.

İşbu faaliyetin neticesi olarak zeka dahi nurlanır ve harekete gelir. Her kelime hatibin sisleri dağılmaya başlayan hafızasına tesir ederek irade, esrarlı akisler

uyandırır. O zaman esbâb-ı mucibenin bir intizam-ı mantiki tahtında serdine hadim bir serbestî-i tefekkür, sûrat-i intikal, şâyan-ı hayret bir vuzuh, fevkalâde bir faaliyet-i zihniye husule gelir. Daha şümullü, daha metin bir tarz alan söz, mukni ve samimi bir cereyan bulmakta güçlük çekmez; fikirler adeta itişe kakışa hatibin dimağına hücum eder ve sonra birtakım zarif teşbih ve istiârelerle süslenerek dudaklarından dökülürken hayat, kuvvet, renk ve şiir almış olur. İşte ancak bu sayededir ki irtical makinesi harekete gelebilir.

Şüphesiz bu bir dâd-ı Hakk’tır. Fakat şurasını itiraf etmek lazımdır ki fikrî istidadı köreltmek veya süslemek, inkişaf ettirmek bizim kendi elimizdedir.

Bu kabiliyeti kendisinde görmeyenler mütemadi bir sa’y ve yukarıdan beri zikri geçen esaslara rabt-ı kalp neticesi olarak, bunu yavaş yavaş elde edebilirler. Bunun için her zaman tembelliğe ve uyuşukluğa düşmesi muhtemel bulunan zekayı işletmekten, zenginleştirmekten geri durmamalıdır.

Buraya kadar söylediğimiz şeyler, mesleğe girmek, baroya intisap etmek isteyen bir gencin her şeyden evvel zihnine koyması lazım gelen hakikatlerdir.

Hâlihazırda tahsil-i hukukilerini ikmal ile uğraşan yarının genç muhâmillerinin boş zamanlarını, hukuk kitap ve mecmualarını okumaya hasretmeleri icap eder. Okudukça kalplerinin, meslek hakkında yeni yeni malumatlar elde etmekten mütehasıl bir gurur ile çarptığını görerek memnun olacaklardır.

ESKİ ZAMANIN VE BUGÜNÜN MUHÂMİLERİ

Eski zamanın muhâmileri, tumturaklı ve gürültülü bir hitabetle müdafaatta bulunurlar, gayet fena bir Latince ile yaptıkları istidlâlâtı adeta suistimal ederler, gayr-ı muntazam evzâ ve harekâtla söz söylerlerdi.

Erasmus, *Deliliğin Tasviri*⁸² nâm kitabında diyor ki: Tabiplerden sonra vâzı-ı kanunlar ve adliyeciler gelir. Themis’in kafadarlarının Aesculapius’un şakirtlerine niçin takaddüm etmediklerini bilmiyorum.⁸³ Montaigne [1533-1592] de muhâmileri hiç kollamıyor: “Muhâmilerin cümlesi balgamlı, çapaklıdırlar ve yazıhanelerinden gece yarısı çıkarlar.” diyor. Takdirden pek uzak olan bu tasvirler Claude Gaultier’e [1590-1666] pek benziyor.

Boileau⁸⁴ bu Gaultier’i şöyle tasvir ediyor: “Acaba bir kadın kızdığı vakit mi, yoksa Gaultier müdafa ederken mi daha ısırcı ve daha abustur?” Bu Gaultier

⁸² Fransızca eserde *Éloge de la Folie* olarak geçmektedir. Erasmus’un “Deliliğe Övgü” kitabı.

⁸³ Yazar Grek mitolojisinde adalet ve düzen tanrıçası olan Themis ile tıbbın ve sağlığın tanrısı olan Aesculapius’u kıyaslıyor; Themis’i hukukçuların, Aesculapius’u tıpçıların üstadı olarak kabul ediyor.

⁸⁴ Nicolas Boileau (1636-1711) Fransız yazar.

kadınlara karşı pek bi-aman imiş. Kadınlara: “Çiçeklerle örtülmüş uçurumlar” veyahut “Zendostluk denizi üstünde yarış yapan müsellah fırkateynler” derdi.

Munier-Jolain de aynı adam için şöyle derdi: “Kavgayı çok seven bir adamdı, başında saç yoktu, alnı çiziklerle dolu idi. Gözleri parlıyordu, burnu kartalinkine benzerdi. Ağzı, küçük dişleri ile müsellah, sesi ise tırnaklarıyla şikârını kanatan bir karganinkine müşâbih idi.”

Gaultier’dan sonra müdafaanın tarzı iyileşiyor; daha az şiddet, pek çok vakar, belki fazla şatafatlı, fakat hakiki bir hitabet başlıyor. İşine gayet iyi müdafaatta bulunan Antoine Le Maistre⁸⁵... Saray ve şehir halkı, kiliseleri, meşhur vaizleri bırakıp kendisini dinlemek için adliye sarayına gelirlerdi.

Olivier Patru [1604-1681] her şey idi. Fransa Encümen-i Dânişi’ne mensup olan bu zat, encümen-i mezkûr azalarının hîn-i kabullerinde irad edilmesi mutad olan nutukları icat etmiştir.

Gerbier, büyük bir hukukşinas ve adliyeciydi.⁸⁶

Linguet, baronun yaman bir çocuğuydu.⁸⁷

Eski zamanın sadakat yemini bir hayli karışık ve çok defa tutulmazdı. Muhâmiler eski zamanda, haksız olduklarını görür görmez davalarını terk edeceklerine yemin ederlerdi. Baro nizamnâmesinde de şu garip kayıt vardı: “Bir davada birkaç muhâmi bulunur ise bunlar müdafaalarını birbirinden sonra irad edeceklerdir.”

1789 İhtilali, Muhâmiler Cemiyetini lağvetti. Fouquier-Tinville başları kestirmeden evvel müdafaatı keserdi. Nicolas Berryer bir müdafaanın başlangıcında şöyle bağırırmıştı: “Konvansiyona hakikati ve başımı getiriyorum. Hakikati dinledikten sonra başımı kesebilir.”

Tronchet, Desèze, Malesherbes tereddüt etmeden kralı müdafa etmek şerefini kabul etmişlerdi.⁸⁸

Chauveau-Lagarde’nin müşterisi Du Barry idi. Bu kadın idam sehпасının önünde korkusundan ölüm derecesine gelmişti. Barry, sehpanın karşısında korkudan değil fakat soğuktan titriyordu. Bundan başka Danton, Fransa Kraliçesi, Charlotte Corday, müşterisi, müvekkili idiler.⁸⁹ Muhâmilerden nefret eden ve hükümet aleyhinde

⁸⁵ Antoine Le Maistre (1608-1658).

⁸⁶ Pierre Jean Baptiste Gerbier (1725-1788).

⁸⁷ Henri Linguet (1736-1794).

⁸⁸ François Denis Tronchet (1726-1806), Raymond Desèze (1750-1828), Lamoignon-Malesherbes (1721-1794), Devrim sonrasında yargılanan Fransa Kralı XVI. Louis’in savunmasını yapan avukatlardır.

⁸⁹ Claude François Chauveau-Lagard (1756-1841). Devrim mahkemelerinde savunmasını yaptığı yazılan kişiler şunlardır: Kraliçe Marie-Antoinette (1755-1793), Charlotte Corday (1768-1793),

istimal etmemeleri için dillerini kesmek isteyen Napolyon, 1811’de adliyenin hüsn-i idaresini temin için Muhâmiler Cemiyetini tekrar ihyâ etmeye mecbur olmuştu.

Geçen asrın nice meşhur isimli büyük muhâmileri henüz hatıramızda yaşıyorlar. Kusursuz ve korkusuz şövalye denilen Beryyer, Jules Favre ve meşhur hıçkırığı, müdafa mevkiinde olduğu gibi müddeiumûmîlik kürsüsünde de korkunç olan Chaix d’Est-Ange, Madam Lafarge’nin müdafaasına ismi karışan ve hiçbir vakit temyiz mahkemesinde kendisini müdafa etmeyen Lachaud, sert ve sarih etvârıyla bugünkü adliye hitabetinin mübeşşiri Dufaure, Baudin Davasında gürleyen sesini iştittiren Gambetta...⁹⁰

Cümlesini burada zikredemem. Bize daha yakın olarak; büyük davalar muhâmisi ve aynı zamanda müdafaatı güzel cümleler ve güzel istidlâller ile tezyin eyleyen büyük edip Barboux!...⁹¹ Küçük, kuru, zayıf, sert cepheli, çatal sakallı ve nevi cinsine mahsus sesli bu küçük adamı görmek kadar dinlemek de faydalı idi.

Birinci muharebenin büyük baro reisi, kutlu ve gayr-ı kâbil-i tahammül Du Buit; müthiş bir müstehzi ve Panama Davasında beraatini mucib mürur-ı zamanı müdafa edip muvaffak olan Martini ve Waldeck-Rousseau da adliyenin büyük münakaşacısı ve müceddidi idiler.⁹²

Vaktiyle müdafaat uzun sürer, bir türlü bitmez tükenmezdi. Üslup tumturaklı, hareketler bol ve ekseriya gayr-ı muntazam, işaretler fazla tezahürlü, ses keskin veya gürültülü, mübalağa ise şaşaalı idi. Bugün ise hatipten talep edilen birçok meziyetler meyanında birinci derecede sadeliği, kısıllığı, açıklığı sayabiliriz.

Bugünkü muhâmiler eski Fransa’nın elbisesini muhafaza etmişlerdir. Eskiler ile yenilerin, erkekler ile kadınların, talihi yaver olanlar ile nasipsizlerin giydikleri hep aynı siyah cübbedir. Fakat aynı elbiseyi muhafaza etmekle beraber muhâminin kıyafeti tebeddül etmiştir.

Artık eskiden olduğu gibi çatal sakal taşınmıyor. Eskiden adliyeciler bu sakal ile tefrik edilirdi. Fakat hizmetkârlar da aynı sakalı kullandıklarından, bazen yanlışlık olurdu. Gitgide mesleğin huşuneti kalktı. Artık aile reisleri, korkmayarak muhâmileri salonlarına alabilirler. Artık bunlar dinlemeyi, susmayı, gülmeyi biliyorlar.

Bu meziyetler gıptabahıştır. Çünkü bunlara malik olanlar arzu ve hüsn-i kabul edilen misafirlerdir. Bununla beraber acaba muhâmi eskisinden daha az mı itibar ve nüfuza maliktir? Muhakkak hayır! Max Buteau [1884-1951] haklı olarak bugün

Madame du Barry (1743-1793), Georges Jacques Danton (1759-1794).

⁹⁰ Jules Claude Gabriel Favre (1809-1880), Gustave Louis Chaix d’Est-Ange (1800-1876), Charles Lachaud (1817-1882), Jules Armand Dufaure (1798-1881), Léon Gambetta (1838-1882).

⁹¹ Henri Barboux 1880-1882 arasında Paris Barosu Başkanıdır.

⁹² Henri du Buit 1891-1893 arasında, Auguste Martini 1885-1887 arasında Paris Barosu Başkanı; Pierre Waldeck-Rousseau 1899-1902 arasında Fransa Başbakanıdır.

muhâminin kral olduğunu ilan eyledi. Parlamentolu bir demokrasi memleketinde söz, hâkim-i mutlak, meşhur misaller istiyor musunuz?

Raymond Poincaré herhangi bir dosyayı tedkik ve en çetin meseleleri sarıh bir surette teşrih eylemeyi adliye sarayında öğrendi. Baroda hâkimâne bir surette müvekkillerinin davalarını kabul eden bu zat, şimdi de kutlu bir surette en güzel bir davayı müdafaa ediyor. Fransa'nın davasını...⁹³

Alexandre Millerand! Vatanın iyi bir hadimi düşünülür iken tabii bir surette ismi akla gelir.⁹⁴ Hayat-ı siyasyede de adliyedeki müdafaatında beğendiğimiz kuvvet, sarahât, rasânet meziyetlerini gösteriyor:

Viviani, yani hitabet-i mücesseme!⁹⁵ Nutkunun harikulade ateşi ile heyecanlı ve mağlup meclisleri elektrize etmesini bilen bu hatip için bu ünvan kâfidir.

Briand, mukni ve ince olan bu hatibin muhâsımlarını bile mütelevviz etmeye muvaffak olan kadifeden bir sesi vardır.⁹⁶

Barthou arzu etseydi büyük bir muhâmi olurdu, bugün Fransız kürsüsünün medar-ı iftihar bir hatiptir.⁹⁷ Mücadelede şedid ve cesurdur. Cevabı hazır, irticali müthiş; heyecana getirmek, ikna eylemek mevhibelerine maliktir.

Fakat bütün muhâmiler, siyasi hayatın serabıyla aldanmamışlardır. Kısım-ı âzamı adliyenin ciddi mesaisine hasr-ı vücut etmişlerdir. Bu hakimler, mahviyetperestler, mahcuplar arasında pek büyük hatipler de vardır. Mahkemenin devî, tabiatın kuvveti olan Fernand Labori, Maurice Bernard, Félix Decori vaktinden evvel ufûl etmişlerdir. Diğerleri ise hamdolsun kuvvet ve hayatla doludurlar. Bunca muhâmi arasında nasıl olur da şu isimleri tahattur etmeyiz: Charles Chenu, Albert Salle, Raoul Rousset, Mennesson, muhterem şeyhimiz⁹⁸ Cartier, pür şan ü şeref üstadım Demange, Busson-Billaut ve sâire...⁹⁹

⁹³ Raymond Poincaré 1931-1932 arasında Paris Barosu Başkanlığı, Başbakan ve Cumhurbaşkanı olarak da görev yapmıştır.

⁹⁴ Alexandre Millerand (1859-1943). 1920'de Başbakanlık, 1920-1924 arası Cumhurbaşkanlığı yapmıştır.

⁹⁵ René Viviani, 1914-1915 arası Fransa Başbakanıdır.

⁹⁶ Aristide Briand (1862-1932). On bir dönem Fransa Başbakanı olarak görev yapmıştır. 1925 Locarno Paktı ve 1928 Kellogg-Briand Paktının mimarlarındandır. 1926'da Nobel Barış Ödülü almıştır.

⁹⁷ Louis Barthou (1862-1934) Avukat ve tarihçi. 1913'te Fransa Başbakanlığı yapmıştır.

⁹⁸ Fransızca eserde "Notre vénéré doyen" olarak geçiyor.

⁹⁹ Ernest Cartier 1893-1895, Charles Alphonse Chenu 1905-1907, Raoul Rousset 1907-1909, Fernand Gustave Gaston Labori 1911-1913, Gustave Mennesson 1920-1921, Albert Salle 1921-1923 yılları arasında Paris Barosu Başkanlığı. Félix Decori (1860-1915), Julien Henri Busson-Billaut (1823-1888) arasında yaşamıştır. Edgar Demange (1841-1925), Fernand Labori ile birlikte Alfred Dreyfus'un avukatlığını yapmıştır.

Bütün bunları layık oldukları derecede methe muvaffak olamamakla beraber şu kadarını söyleyelim ki: Maharet, sadakat, ferâgat-i nefis ananesini bunlar hüsn-i muhafaza ediyorlar. İşte bu meziyetlerdir ki muhâmiler, baroların bugünkü kuvvet ve azametini vücuda getirdiler.

ADLÎ HİTABETİN TEKAMÜLÜ

Muhâmi pek vâsi ve pek derin bir hars, bir ilim sahibi olmak mecburiyetinde kalmıştı. Bu her zaman böyle olmamıştır. Fakat bu mecburiyet zamanımızda olduğu gibi hiçbir vakit bir ihtiyaç ve zaruret halini almamıştı. Hayat her şubesinde bir takım yeni icatlar ile mütemadiyen müşkülleşiyor.

Beşerin faaliyet ve gayret sahası her gün daha fazla genişliyor, daha karışık vaziyetler tevlid ediyor; içtimâî münasebetlerde yeni haklar doğuruyor, şimdiye kadar gayr-ı malum birtakım ihtilaflar meydana getiriyor ve adliyenin her gün gitgide daha vâsi, gitgide daha muhtelif işler hakkında harekete gelmesini icap ettiriyor.

Muhâmi, her mevzûu tedkik ve müdafaâ edebilecek iktidarda olmalıdır. Zekası gitgide daha ziyade ilim ve marifetle dolu olmak, en muhtelif malumatı hazmetmiş bulunmak mecburiyetindedir. On yedinci asırda kabul edildiği veçhile “namuslu adam” her şeyi bilecekti fakat on yedinci asrın her şeyi, bugün bir muhâminin bilmesi lazım gelen hususât yanında pek az bir şey değil midir? Bunu ispat için eski zamanların büyük muhâmillerinin müdafaanâmeleriyle son zamanların, fakat vefat etmiş baro üstadlarının müdafaanâmelerini mukayese etmek kâfidir. Misal olarak XIV. Louis zamanının müthiş muhâmisi Gaultier’in müdafaatını ele alalım. Boileau bu muhâmiye birkaç mısrasını hasretmiştir.

Lemaitre’nin, Cochin’in müdafaatını tedkik eyleyelim. Patru ile Gerbier müdafaanâme bırakmamışlardır. Bu zevâtın müdafaâ ettikleri davalar ile bize pek yakın olan bir Berryer’in, bir Waldeck-Rousseau’nun, bir Barboux’un müdafaanâmelerini mukayese ediniz. Aralarında bütün bir dünya vardır. Hattâ diyebiliriz ki Berryer, Waldeck-Rousseau ve Barboux zamanından beri zaman yine yürüdü, örf ve âdât yine tekamül etti. Yeni muhâmilere bu muhterem üç isim bile eski adliye sarayını hatırlatıyor. Bunları bile eskimiş, itibardan düşmüş buluyorlar. Onların vaktinden beri, bizim vazife ve salâhiyetlerimizin daha ziyade tevessü etmiş olduğu muhakkaktır.

Harb-i Umûmi, adliyenin kapılarının tamamıyla açılmasına sebep oldu ve muhâmiyi yeni adliyenin huzuruna çıkardı. Her türlü beşeri faaliyetin tezahürâtı, bir gün olup dava şeklinde arz-ı endam ettiği adliye sarayında mütehasıslar, ehl-i hibreler,¹⁰⁰ gitgide adetlerinin çoğaldığını, itibarlarının arttığını gördüler.

¹⁰⁰ “Ehl-i vukuf” da denilen bu ifade günümüzde “bilirkişi” olarak kullanılmaktadır.

Bugün işler eskiden olduğu gibi yalnız adli ve hukuki bir safha arz etmiyorlar. Şimdi işler ortaya daha ziyade fenni, mali, tıbbi, sınai cephelerle çıkıyorlar. Bütün bu meseleler bir dereceye kadar davanın adli şekline hâkim oluyorlar.

Prensip itibarıyla bir muhâmi, müdafaa ettiği davada muvaffakiyetini temin edecek olan hiçbir şeyi meçhul bırakmamalıdır, her şeyi bilmelidir. Binâenaleyh müdafaa ettiği davaların ortaya koyduğu her türlü ilmi, fenni meseleleri benimsemeli, müvekkilinin aleyhinde bir ehl-i hibre raporunu red ve cerh edecek iktidara ve icabında mütehassıs ile adım adım fenni mesâili münakaşa etmeye muktedir olmalıdır.

Yani eski zamanda olduğu gibi muhâmi yalnız bir hukukşinas değil, aynı zamanda muhâmi olduğu için maliyeci, tacir, sanatkar, mühendis, mimar, muhasip, edip, iktisatçı, içtimâiyatçı ve ilh... olmalıdır.

Muhâminin dimağı kamus olmaya başladığı için beşeri her türlü malumatı ihata etmiş bulunacaktır. Bu kadar malumatı iktisap ederken acul ve sathî olması pek tabii değil midir? Bu her şeyi bilme, bu hezarfenlik ileri götürülemez. Tâmik edilemez, bu kadara malikiyet de iyi bir şey değil midir?

Muhâminin her şeye yetişmesi, mahkemede vazifesini ifa, mevzûatı ilmi bir surette münakaşa edebilmesi, mesleki hazırlıklarına büsbütün yabancı olan mevâdd ve malumatı harikulade bir zeka inceliği ile hazmederek bunları tatlı bir surette ortaya atması, şâyan-ı takdir olan ciheti değil midir?

Fakat muhâmiden daha fazla bir şey istememelidir. Bir mütehassısın kendi mesleği dâhilinde bildiği kadar bilmediği için muhâmiye kusur bulmak pek büyük bir haksızlık olur.

Bir hikmet kanunu olan “süratte kazanılan, kuvvette kaybedilir” kaidesi yalnız ilm-i hikmette doğru değildir. Bu kaide tamam olarak değilse bile mühim bir kısmında beşerin dimağına da tatbik edilebilir. Her şeye dikkat eden, her noktada zayıf kalır.

Fakat sürat, asrın en büyük alâmet-i fârîka ve müsmiresidir. Hattâ hastalığıdır diyeceğim geliyor... Buna baro da boyun eğdi. Acaba kayıp mı etti? Yoksa kazandı mı? Tebrik mi edelim, teessüf mü? Buna cevap vermek sürate ve kuvvete verdiğimiz kıymetin, ehemmiyetin mukayesesine tâbidir. Hattâ bu fikir bile, münakaşa edildiği zaman ile tebeddül eder. Yalnız şunu diyelim ki, eskiden muayyen bir meselede kuvveti ve tettebbuu elde etmek ne kadar müşkül idiye bugün de sürati ve âlemşümül malumat-ı fikriyeyi elde etmek o nispette müşküldür. Belki bunun için lazım gelen meziyetler birbirinden farklıdır. Fakat bunlardan biri diğerinden ne daha az mesai ne daha az zeka ne de daha az gayret talep ederler. Bunun için diyebiliriz ki meslek bugünkü olduğu kadar hiçbir vakit insafsız ve gaddar olmamıştır.

MUHÂMINİN HAYATI

Yakından tedkikât icra edilmedikçe meşgul bir muhâminin hayatı hakkında kâfi derecede fikir edinilemez.

Ezop bu hususta der ki: “Avukatlık, mesleklerin en iyisi ve en fenasıdır.”

En iyisidir çünkü bunun kadar güzel, bunun kadar heyecanlı ve tahrikkar başka bir meslek tasavvur edilemez. Baro hakkında böyle şahâdette bulunan kimdir biliyor musunuz? Halkın daima menfaat-i şahsiyesini düşünmekle itham ettiği bir avukat mıdır? Hayır. Bu mevkîi dolayısıyla herkesten ziyade bî-araf, mesâil-i adliyyede herhangi bir zattan daha ziyade salahiyettar bir hâkimdir, ismi sahâif-i hatîrâtımıza ulvi bir vicdanın, yüksek bir seciyenin, ulaşılmaz bir iffetin timsali olarak geçen bu hâkim; Şansölye d’Aguesseau, *Muhâminin İstiklali* nâm eserinde bakınız hakkımızda ne diyor:¹⁰¹

“Avukatlık hâkimlik kadar kadim, fazilet kadar asil, adalet kadar elzem bir meslektir.”

Ve başka bir yerde mesleği şu suretle tasvir ediyor:

“Bir meslektir ki vazife hissi ve para kazanmak hırsı aynı derecede hâkimdir, şerefle zillet yan yana yürürler; terakkisinin yegâne âmîli olan avukat, diğer bütün insanları ilim ve irfanın zincir-i esaretine bend ve dehasına hürmete mecbur eder.”

Herhangi bir muhâminin söylemesi muvafık olmayan bu sitâyîşkâr sözleri zamanın en büyük hâkimi söyleyebilirdi. Biz de mesleğimizin şerefli cihetlerini bir tarafa bırakarak baronun, hemcinsine en ziyade müfid olmak isteyen bir kimse için en geniş bir saha-i faaliyet olduğunu ilave edeceğiz. Filhakika muhâmilik kadar insana sefaletleri ve sû-i talihleri tesliye etmek imkanını veren bir şey yoktur. Ve sonra fikrî olduğu kadar müfid bir meşguliyet arayanlara, kuvâsını mütenevvi bir tarzda sarf ve tenmiye için muhâmilik kadar müsait bir zemin bulunamaz, fakat bi’l-münasebe söylediğimiz veçhile, işbu mesleğin tatlılığı nispetinde zahmetli olduğunu da unutmayalım. Çünkü bütün faydalarına rağmen insanı esir etmesi nokta-i nazarından bunun kadar güç, yorucu bir meslek daha tasavvur edilemez.

Avukatın hayatı kadar insanı yoran, istirahat-ı dimağîyeyi selb eden, boş zamanların tadını tattırmayan bir hayat yoktur. Günlük vazifesini ikmal edip çıkan bir memur, işine ait bilcümle meşgaleden artık âzâdedir ve rahat edebilir. Muayenelerini, konsültasyonlarını bitiren bir tabip, her saatte yeni bir davete intizar halinde olmasına rağmen, hayat-ı içtimâiye veya aileviyesine

¹⁰¹ Henri François d’Aguesseau (1668-1751) Fransız hâkim. Bahsedilen kitabının orijinal adı *L’Indépendance de L’Avocat* tır.

karışarak bir müddet kendisini dinlendirebilir. Bir asker, vazifesinden gayrı zamanlarda askerliğin icabât-ı resmiyesinden kurtularak en endişesiz bir kimse olur. Bir mühendis, bir fabrikatör dahi hayat-ı resmiyeden âzâde kalarak hayat-ı hususiyelerine kavuşabilirler. Muhâmi için ise hayat-ı hususiye hemen hemen yoktur denilebilir.

Uyku için ayırdığı zaman istisna edilecek olursa, iştigâlât-ı meslekiyesine hasretmediği bir dakikası bulunmaz. Fikrindeki endişeleri silerek bir saniye için bile serbest kalmasına imkan yoktur.

Bu ne için böyledir? Çünkü teşbih mazur görülsün; onun yazıhanesi, imalathanesi, muayenesi, zannedildiği gibi adliye değil, belki bizzat dimağı, baştan aşağı bütün hayatıdır.

Filhakika adliye dairesinden çıkarak resmi elbisesini sırtından attığı zaman, artık vazifesinin hitama erdiği zannolunursa da bununla zihnî meşguliyetlerden âzâde kaldığına hükmetmek doğru olamaz. Zaten işten çıkarken biraz evvel kütüphanede mütalaa ve ihzar ettiği dosyalarını beraber almıyor mu? Kollarından ziyade mefkûresine ağırlık veren bu hamûle, ona henüz iktisab-ı serbestî etmemiş olduğunu hatırlatmaya kâfidir.

Muhâminin bu suretle meşgul olan dimağı, daima çalışmak ister, onun ne tatili ne istirahati vardır. Hakiki bir inzibat, bütün hayatına hâkimdir. Eğer bu intizam-ı mesai, bu zapturapt olmasa bu kadar iştigâlâtın altından kalmasına imkan yoktur.

Kışın saat altıda, yazın daha erken, tabii bir intizam dairesinde çalışmaya başlar. Saat sekizde yazıhanesine gelerek mektupları okuduğunu ve cevaplarını yazmakla meşgul olduğunu görürsünüz. Bu mektupları yazdığı yahut kâtibine not ettirdiği dakikalarda telefonun çingırağı kendisini işinden alıkor. Bir taraftan meşgul olurken diğer taraftan makinenin ahizesini alır: “Alo, alo, alo!” konuşmaya başlar başlamaz mükâleme kesilir... Asabiyetle, “Matmazel, rica ederim kesmeyiniz!” hiddet, hande devam eder.

Saat dokuzda müşteriler sökün eder. Yazılar biter bitmez onları kabule mecburdur.

Bir davanın esna-yı rü’yetinde muhâminin bitmek tükenmek bilmeyen mukaddimelerinden usanan reis hiddetle: “Avukat Efendi, çabuk rûh-ı meseleye geliniz!” diye bağırıyordu. Odasına şimdiye kadar hiçbir müşteri kabul etmediği bedîhî olan bu reis, muhâminin müşterileri tarafından maruz kaldığı mukaddimelere hedef olmuş olsaydı, acaba ne yapardı?

Şurası inkar olunmaz bir hakikattir ki, bir muhâminin yazıhanesi devamı şâyan-ı tavsiye olmayan bir “sabır çilehanesi”dir. Müşteriler meyanında, bir türlü sonu gelmeyen teferruâta dalarak ruh-ı meseleyi kaybedenler, sebeb-i

ziyareti vâzihan beyan etmek iktidarında olanlardan daha çoktur. Bununla beraber, ehemmiyetli bir noktayı müfid olabilecek bir burhanı gözden kaçırmak korkusu, muhâmiyi bu beyhude gevezelikleri baştan nihayete kadar dinlemeye mecbur eder. Fakat bir avukat için lüzumsuz olan bu sözler, başkaları için müfid olabilirler. Mesela bir romancı, bir hâile [trajedi] müellifi, bir rûhiyât mütehassısı, bir ahlakîyatçı, vekil ile müvekkil arasındaki muhavereden ne büyük mevzûlar çıkarabilir!

Hakikat-ı halde avukatın daire-i iştigali, kalb-i beşerin bütün çıplaklığıyla darabân eylediği bulunmaz bir saha-i tedkik değil midir? Onun yazıhanesine müddeî sıfatıyla giren herkes, harekâtına hâkim olamayacak kadar ihtilacât içindedir. Davacılar, söylerken kendi kendilerini kontrol etmedikleri için ruhlarına nüfuz etmek kolaydır. Bütün mefkûreleri, mevzû-ı bahs etmek istedikleri meselenin esiri olduğu için ihtiras veya ihtisaslarına göre ifadelerine verdikleri şekl-i beyanı muvazene edemezler. Bununla beraber sırlarının ifşa edilmeyeceğine emindirler. Bilirler ki bu dört duvar içinde söylenebilecek herhangi bir söz, hiçbir zaman hârice aksetmeyecektir.

Esrarın mahfuz kalacağı kanaati, itimadın husulüne delil değil midir?

Tabibin muayenehanesine girildiği zaman hicap nasıl doğru değilse, muhâminin yazıhanesinde dahi itiraftan çekinmek muvafık olamaz.

Muhâmi, bir an evvel mevcudiyetlerinden bile haberdar olmadığı insanları, bizzat kendi ailesinin bile daha malumatdâr olmadığı mesâile dair kendisine izahat veren kimseleri her gün kabul eder. Hiç görmediği kadınlar ekseriya ailelerinden gizli gelerek ona, dudaklarından ilk defa olarak çıkan itirafâtta bulunurlar. Biraz evvel, diğer zâirlerle beraber bulundukları zaman, ihtilacât-ı asabiyelerini gizleyerek nefislerine hâkim bir vaziyette bulunduklarını gösterenler vardı değil mi? İşte, üstadın mahrem odasına girdikleri ve arkalarından kapı sımsıkı kapatıldığı zaman, sanki bir saniye daha zabt-ı nefse tahammülleri kalmamış gibi, gözyaşları içinde koltuğa düşüyor, yüzlerini elleriyle örtterek hıçkırıktan boğulan bir sesle elim maceralarının feci hikayesine başlıyorlar. Bunlar haklarının ihkakı için nasihat isterler, insanlar tarafından vaz edilmiş olan ve her zaman mesâili mazlumlar ve mağdurlar lehinde halletmeyen kavânin ve nizamâtta ne gibi istifadeleri olacağını sorarlar.

Yazıhaneden çıkıp evlerine geldikleri zaman, biraz evvel sinirlerini geren zaaf dakikalarını unutarak, cinslerine has câli bir lâkaydı ve metanet-i ruhiye sayesinde hiçbir şey belli etmemeye gayret ederler.

Her gün yeni bir mevzû peşinde koşan bir romancı, muhâminin hücreesine girse idi, şüphesiz feci ve zî-hayat birçok vesâike dest-res olurdu. Çünkü burası,

ruh-ı beşer aksülamellerinin buhranlı dakikalarda tecelligâhıdır. Tiyatro sahnelerini pek tatsız ve sönük bırakan bu hayat-ı hakikiye sahnesinde bir rûhiyât mütehassısı, sıkılmadan saatler geçirebilirdi.

Fakat muhâminin böyle bir tedkike ne mesleği, ne de vakti müsaittir. Tedkikât-ı ruhiyede bulunmakla ve o tedkikâtın derece-i kıymet ve ehemmiyetini takdir etmekle vaktini kaybedemez. Kendisini yed-i zabtında bulunduran kuvvet, hadisâtı mesleğinin icap ettirdiği nokta-i nazardan muhakeme etmesidir. Muhâmi, şahidi olduğu bu elim kin ve ihtiras feveranlarını dinlerken onları ahkâm-ı kanuniye ile mezce sarf-ı zihin eder, zafer ihtimalâtının yüzde kaç olduğunu düşünür, buna mümâsil davalardaki müdafaalarını, takip ettiği sevkü'l-ceyş usûllerini hatırlamaya çalışır, muhtemel itirazâta verilecek cevapları dimağında hazırlar.

Vazifesini, hastasına acılamakla değil, belki onu şifayab edebilmek çarelerini düşünmekle ifa edebileceğini bilen bir tabibin vaziyeti ne ise, her dinlediği figandan ne gibi bir fâide-i kanuniye istihrac edebileceğini muhakeme eden muhâminin hali de aynıdır.

O her şeyi, ihkakını deruhte eylediği hakkın müdafaasına ircâ eder; her zaman işitilen ve farkında olmaksızın kendisini de müteessir eden beşeri feryatların vicdanlarda mâkes bulması için kitaptan istiâne eyler.

İşte zaten bunun içindir ki, herkesin aynı surette düşünüp söylememesine rağmen baro, edebiyat ile hiçbir müşâbehet kabul edemez. Hedef başka başka olduğu cihetle, muhâmi ile edip aynı şeyleri aynı gözle görmemekte mâzurdurlar. Birincisi hak ve adlin tayin etmiş olduğu düsturlardan istiâne ederek muayyen çizgiler dâhilinde yürür ve müvekkilin hakkını ihkaktan başka bir şey düşünmezken diğeri, hayalini ve kalemini işgal eden mevzûun “hüs” ile bezenmesini ister, bunun için de zevk-i seliminden ve ilhamâtından gayrı tâbi olduğu başka bir kuvvet yoktur. Farz edelim ki bu iki meslek adamından ikisine de aynı ruhi meseleyi verdik. Şüphesizdir ki meydana çıkan “roman” ve “müdafaanâme” birbirlerinden azım farklarla ayrılırlar. Bununla beraber biz, bunlardan birisinin diğere nispeten daha güzel olup olmayacağını kastetmiyoruz. Fakat şurası muhakkaktır ki muhâmi, mevzûunda sevk-i tabii ile ve farkında olmaksızın müvekkilinin temin-i istifadesini nazar-ı itibara alır.

Romanın merakla okunmasına sebep olan teferruâtın müdafaanâmede belki bahsi bile geçmeyecektir. Çünkü bazen öyle şeyler olur ki, şöhret kazanmasına vesile olsa bile muhâmi bunları sükut ile geçiştirmeye mecburdur.

Romancı; eserine kuvvet, merak, heyecan, garâbet verebileceğini zannettiği fazlalıkları, parlak cümleleri gözden kaçırır. Muhâmi ise sâmiînin ân-ı vâhidde

kavrayamayacağı çetrefil, ilmi tabirlerden kaçınmaya mecburdur. Onun için, müvekkilin temin-i hukuku nokta-i nazarından, heyet-i hâkimenin dinlemeye alıştığı selis, anlaşılması kolay bir ifade kullanmaya gayret eder. Onun yegâne inceliği, lisanının pürüzsüzlüğü, tabirâtının sadeliği, hadiseyi tasvirde göstereceği zekasıdır. İyi düşünülecek olursa muhâminin üslubu, neden fevkalâde olmak için anlaşılmasa bir hale gelen, bazı yeni edebiyatçıların fikir boşluklarını örtmekten başka bir şeye yaramayan, karanlık, müphem, karışık üsluplarına müreccah olmasın?

Hulasa yalnız ilhamâtının tâbii olan romancı, eserinde kâriyelerinin zevkini tatmin ile takdirlerine mazhar olmayı nazar-ı dikkate alır. Halbuki mesleğin âdâb ve kavânînine sıkı sıkı merbut olan muhâmi, işbu serbestîden nasibedâr değildir.

Yalnız adliye işlerinde hoş görülecek üslup ve âdetlere boyun eğmeye mecbur olan avukat, sâmiîni teshir değil, heyet-i hâkimeyi iknaya çalışır. İşte bütün bu mülâhazalar neticesidir ki müdafaatta yaldız değil delâil-i sübutiye aranır.

Müdafaada, ilmi cihet, bedii mülâhazadan evvel gelir. Her muhâmi bilmelidir ki mahkeme salonundaki mesaisi iknaya masruf olacaktır. Sanat, dediğimiz gibi, müdafaayı ihlal etmemek şartıyla ikinci derecede gelir. Gerçi muhâmi, müdafaanâmelerini ihzar ederken bir eser-i sanat vücuda getirmek arzusunu beslemez. Lakin bazen öyle zaman olur ki, müdafaanâme istemeksizin, daha doğrusu farkında olmaksızın, herkesin takdir edebileceği bir eser-i sanat olabilir.

İşte bunun içindir ki muhâmi, hücre-i mesaisinde bitmez tükenmez gevezeliklerle kendisine kıymetli zamanını kaybettiren müşterilerine karşı sabırsızlanır. Ancak yemek yiyecek kadar bir vakti kaldığını gösteren saat, her dakika geçtikçe, ona adliyeye gecikmekte olduğunu hatırlatır. Çünkü muhakemeler, herkesin yemek için evine döndüğü saatte başlar. Her gün saat 11:30-12:00’da lokmaları boğazına dizerek yapayalnız öğle yemeğini yiyen muhâmi için bu hal bir mahrumiyet değil midir? Sonuncu zâiri teşyi ettikten ve basit yemeğini, biraz sonra müdafaasına koşacağı davanın bin türlü ihtimalleriyle zihnen meşgul olduğu halde yedikten sonra soluk soluğa adliyenin yolunu tutar.

Adliyenin yanında oturmayıp da buraya gelmek için herhangi bir vasıta-i nakliyyeye müracaata mecbur kalan herkes bilir ki, sanki mahsus yapılmış gibi işlerinin en müstâcel olduğu bir zamanda, memurun beyaz değneği kendisini men eder. Filhakika gidiş geliş teftişe tâbi tutulalı oraya girmek güçleşmiştir.

Kendisi gibi adliyede aynı günde, hattâ aynı saatte üç dört muhakemesi olan meslektaşlarının yanına koşan muhâmi, onlar gibi alelacele resmi elbisesini giyer. Başına geçirmek üzere kaldırdığı takyesinin içinde ekseriya, yazıhane adresini bilmedikleri için adliyeye yazan yabancılardan ve müşterek bir dava hususunda

müdâvele-i efkâr için kendisinden randevu talep eden meslektaşlardan gelme bir tomar mektup bulur. Zarflarını yırtmaya bile vakit bulamaksızın cebine indirdiği bu mektuplara muhakeme salonunda yer bulduğu dakikadan kendisi çağırılınca kadar göz gezdirir. Ve sonra müdafaasını deruhte ettiği dava, gününün büyük bir kısmını işgal ile onu yorar.

Aynı muhâminin aynı günde ayrı ayrı mahkemelerde birbirinden başka müdafaatta bulunması nadir değildir. Adliye işini bitirir bitirmez elbisesini bir sandığa tıkar, ya divan-ı harbe yahut sulh mahkemesine koşar. Lakin başka mahkemelere gitmediği ve bütün işlerini adliye gördüğü farz edilse bile yorgunluk yine aynıdır. Mütemadi bir meşguliyet-i zihniye, yemeği müteakip vücuda yapılan gevşekliği gidermek için yapılan cebir-i nefis ve sonra mahkeme salonlarının lüzumundan fazla ısıtılmış ve izdihamdan kokmuş havası, baro hayatına dâhil olmayanların tasavvur edebileceklerinden pek çok fazla muhâminin sıhhatini, kuvâ-yı fikriyesini haleldâr eder. Heyet-i hâkimeye birkaç dakikalık istirahat fırsatını temin eden teneffüslerde muhâminin dinlenebileceğini zannetmek büyük bir hatadır.

Filhakika sofaya çıktığı anda, kendisine işten bahseden meslektaşlara ve derhal kavranılabilmesi için büyük bir sürat-i intikal ve nüfuz-ı nazar icap ettiren karışık dava sahiplerine tesadüf eder. Bir muhâmi, yazıhanesinin dolabına dizdiği bütün dosyaları aynı zamanda hafızasına da dizmiş olmalıdır. O suretle ki bir kelime, bir isim, ona mevzû-ı bahs davayı bütün teferruâtıyla hatırlatmaya kâfi gelsin, gittiği yer neresi olursa olsun herhangi bir dosyaya ait bir suale cevap vermek iktidarında bulunsun.

Müstantik tarafından müvekkilinin isticvabında hazır bulunmak için çağırılmazsa adliyedeki işini bitirdikten sonra muhâmi yazıhanesine dönebilir. Orada cevap isteyen mektuplar, birtakım yeni müşteriler ve sonra susmak bilmeyen telefon kendisini bekler. İşte bu suretle her dakika yeni bir iş zuhuruyla nefes alabilmek için vakit bulmak değil, hattâ en müstâcel dosyaları tedkik edemeksizin akşamı eder. Ancak akşam yemeğinden sonradır ki dosyalarına göz gezdirip içinden ehemmiyet-i azîmesi olanları intac edebilir. Eğer üst üste trende geçirdiği iki gece ve ziyaretlere hasrettiği bir gün, istirahat olarak telakki edilirse, muhâmi yalnız taşrada dava aldığı anda rahat edebilir. Filhakika bu kırk sekiz saatlik müddet zarfında ne kabul edilecek müşteri ne okunacak mektup vardır.

Şimdi diyeceksiniz ki, avukatın cuması yok mu? Hafta başında pek güzel istirahat edebilir! Lakin bilmezsiniz ki hafta tatili, hiç kimse tarafından taciz edilmeksizin çalışabilmek için onun dört gözle beklediği bir gündür. Sabahı spor, tenis gibi oyunlara hasrettikten sonra diğer saatleri kalan işlerini yetiştirmek,

müdafa notlarını gözden geçirmek, dosyalarını hazırlamakla geçirir ve sonra ertesi gün aynı hummâlî hayat başlar.

Bütün bunlara asri hayatın icabâtından olan resm-i kabulleri, ziyafetleri, muhâmî için adeta mecburi olan konferansları da ilave ederseniz onun hayat meşguliyeti hakkında sahih bir fikir edinebilirsiniz.

Şimdi bu hayatın ne kadar meraklı, cazibeli ve bununla beraber ne kadar güç ve yorucu olduğunu tasavvur ediniz!

Hakikaten muhâmî, mevkii ve şerefînin kendisine bahşettiği, hiçbir şey ile kâbil-i kıyas olmayan zevklerin kâffesini tadar. Fakat şurası da inkar edilemez bir hakikattir ki üzerine aldığı bunca mesâilin halli için zaruri olan on beş saatlik sa’yin bir dakikasını bile boş geçirmeksizin bütün hayatını dolduran bu mesleğin esaret zincirini tâ son nefesine kadar boynunda taşımaya mecburdur.

MÜLAZİM MUHÂMÎ

Muvaffak olmak isteyen gençler, muvaffak olmuş eskiler kadar çalışmaya mecburdurlar. Adliye gelinceye kadar iktisap edilmesi lazım gelen hukuki, edebi malumat ve ekseriya bir kâtib-i adlin veyahut muhâminin yanındaki mülazemet gibi ibtidai şeyleri geçelim.

Mekteb-i Hukuk, taammüm etmiş fakat sıhhati pek de ispat edilememiş bir rivayete nazaran talebesini fazla mesai ile yormaz. Filhakika alelacele bir hukuk imtihanı, hiçbir ders sene içerisinde takip edilmeyerek, talebeye kolaylık olmak için suret-i mahsusada hulasa edilmiş matbû kitaplar gözden geçirilerek hazırlanabilir.

Fakat bir hukuk müdâvimi isterse üç sene müddetle, vaktini kaybetmeden ve lisans programını hakkıyla ikmal eylemeden günde on saat çalışabilir. Baroya girecek olanlara bu ikinci usûl tavsiye edilebilir. Çünkü hukuk bunlar için adeta yevmî bir gıda haline girecektir.

Birinci usûlü takip eyleyenler çok ise de bunlar tembellikten değil, belki vakitsizlikten dolayı hulasalarla hazırlanmak yolunu tutuyorlar. Çünkü bu gibiler, hukuk derslerine çalışırken aynı zamanda da bir kâtib-i adl idarehanesine devam ederler. Bu ise vakitlerinin en iyi kısmını işgal ediyor.

Bunlar her sabah saat sekiz buçuktan öğleye kadar, her öğle üstü de bir buçuktan veya ikiden beşe veya altıya kadar kâtib-i adl nezdinde bulunmak, amelî ve tatbikî usûllerin esrarına vakıf olmak mecburiyetindedirler.

İhzâriye ve davetnâme suretleri, kararlar, ilamlar yazarlar; müşterileri kabul ederler, mektuplara cevap verirler, telefona koşarlar, adliye gidip gelirler.

Mekteb-i Hukuktan çıkar çıkmaz acemilik devresi geçirmek istemeyenler için bu amelî hazırlık elzemdır. Bir kâtib-i adl kâtibi, hatve be-hatve takip etmiş olduğu için adliyede işlerin seyr-i tabiisini bilir. Bir dosyaya ilk bakışta usûl-i muhakemenin yolunu bulur, lazım olan kağıdı derhal seçebilir. Ve nihayet muhâmi olduğu vakit ve bir müşteri kendisine bir iş anlattığı zaman, davayı en iyi bir surette takip etmenin ve her vakit işe hâkim olmanın yolunu öğrenir.

Bir muhâminin yazıhanesinde bulunmak da pek faydalıdır. Bunun için bir kâtib-i adlin idarehanesine olduğundan fazla devam ve daha ziyade şahsî mesai lazımdır. Bu yorucu mesai sayesinde hakiki tatbikat ve maharet iktisap edilmiş olur. Bu suretle ilk hamlede işin ruhuna nüfuz edebilmek hassasını elde edebilir.

Hukuk mezunu kâfi miktarda amelî ve nazarî malumatı hâiz olduğu vakit kendisine güvenerek mülazemet için müracaat eder. Beyaz bir boyunbağıyla, ekseriya bu merasim için kiralanmış olan siyah bir cübbe ile bir perşembe günü bidâyet mahkemesinin küşadında, baro reisinin takdimi üzerine reis-i evvelin huzurunda, mülazemet yapacak olan muhâmiye yemin ettirilir. Yeminin metni kendisine okunur. Bu suretle mevcut kanunlara itaate, teessüs etmiş kuvvetlere karşı bir şey söylememeye yemin etmiş olur. Kemal-i vakarla sağ elini uzatır ve “Yemin ederim!” der. Artık muhâmi olmuştur. İlk defa olarak mesleğini tatbik ve istimal etmek için muavenet-i adliyye kaydedilir. Bu suretle mahkemeden davalar almış bulunur, birkaç gün sonra baro reisinden aldığı bir mektupta kendisine tevkifhanede bulunan bir mevkufun şâyan-ı dikkat davasının müdafaasına memur edildiği bildirilir. Mevkuf serserilik, sarhoşluk, polislerle hakaret ve itaatsizlikle maznundur.

Genç muhâmi, mevkuf ile temas etmek için lazım gelen vesika-i resmiyeyi hâmilin tevkifhaneye gider. Kapının önünde nöbet bekleyen nöbetçinin önünden mağrurâne geçer.

Sakin bir gardiyan, âtıl ve mevzun hareketlerle büyük bir kilidin üzerinden ağır bir anahtar çevirir, içeriye girer. Avluyu geçer, kendisine açılan diğer kapılardan geçer, merdivenlerden çıkar. Mevkiin tam kalpgâhına gelir. Kaydedilmek üzere vesikasını uzatır. Memur efendi büyük bir defteri uzun uzadıya evirir çevirir ve vesikanın üzerine esrareniz numaralar yazar ve genç mülazıma yukarı katı gösterir.

Orada, büyük bir merdiven ayağında iki tarafında altı konuşma odacığı bulunan loş bir medhalin nihayetinde birkaç muhâmi müvekkillerini bekliyor. Bunları gardiyanlar sıra ile yüksek ve fakat anlaşılabilir bir sesle çağırıyorlar. Biraz sonra büyük merdivenin yukarısından bir insan gölgesi görünüyor ve itmekle başlıyor; kirli paçavralar giymiş, tıraşsız ve abdal yüzlü, karışık ve kalın kaşlarının

altında siyah ve kaçıcı gözleriyle altmışlık bir adam. Gardiyanın sualine karşı ismini söylüyor, tam o, genç mülazımın ilk müşterisi!

Sakin gardiyan serbest bir odacığa tüysüz ve saf genç ile mükerrir ve sakallı adamı sokuyor. Muhâmi evvelâ meşkuk müşterisiyle kendi arasına masayı yerleştiriyor, sonra ciddi ve hayırhahâne bir surette maznun olduğu sâbıkları hakkında mücrimiyetini, mesuliyetini tahfif edebilecek bilcümle sebepler hakkında isticvab ediyor.

Derûnî bir ümitsizlikle öğreniyor ki müşterisinin sicil-i adlisi muhtelif on kadar mahkumiyetle doludur. Bu adam uzun senelerden beri mütemadi hiçbir cetvel-i mesai gösteremiyor ve fazla olarak şu fena mevsimde, birkaç ay hapiste kalmayı tercih ediyor!

Böyle bir müşteri ile ne yapılır? Müdafaası için ne denebilir? Genç mülazım aklınca, adli hitabetin eski üstadlarını tahattur eder!

Beryyer böyle bir vaziyette ne yapacaktı? Böyle bir halde Lachaud ne söyleyecekti? Tabii böyle bir dava bunların muvaffakiyetlerine hiçbir şey ilave edemeyecekti.

Ceza mahkemeleri celseleri, hitabet ve talâkate müsait değildir. Bunun kadrosu dar ve zayıftır. Muhâmi, heyet-i hâkimenin pek yakınında bulunduğu için yüksek sesle söylemeye lüzum kalmıyor. Adeta konuşur gibi veya gizli söyler gibi telaffuza mecbur oluyor.

Hâkimler ise uzun uzadıya müdafaalar dinleyemeyecek kadar çok meşguldürler; acele ederler, birkaç dakikada cürm-i meşhudlara ait işleri hallederler. Mübaşirler ancak maznunları getirip götürmeye vakit bulabiliyorlar. Bunlar alelacele muhakeme ediliyorlar ve mahkum oluyorlar. Göz açılıp kapanıncaya kadar maznun iskemlesine başkaları oturmuş bulunuyor.

Adliye makinesinin atâletini işitmiş olanlar burada hükmedilen hapis ve ceza-i nakdileri gördükçe mütehayyir oluyor ve şaşıyorlar. Böyle sürat-i seyr ile mahkumiyetler, mahkemenin işine bir ahenk vermiş oluyor. Zaten başka türlü de olamaz.

Reis, sağında oturan azaya doğru eğilerek reyini soruyor, bu bir rakam söylüyor: Altı ay hapis. Sol tarafındaki aza dört ay diyor. Meşgul reis bir cem yapıyor, maznun altı aya mahkum oluveriyor. Mahkemede rüyet edilecek davaların listesi o kadar doludur ki bir celsede bütün işler ikmal edilmek istenirse hiçbir muhakemede gecikilemez.

Düşününüz ki bazı günler dört saatten az bir zamanda altmış muhakeme cereyan ediyor. Bu suretle her bir muhakeme için beş dakikadan az bir vakit sarfetmek lazım geliyor. Görülüyor ki müdafaada bu sürati takip etmelidir.

Burada müdafaanın ilk meziyeti sürattir. Aksi takdirde muhâmi, mahkeme heyetini sıkılmış olur. Bunun için ekser ahvâlde, muhâmi kısaca müdafaada bulunmakla iktifa ediyor.

İşte en ziyade buradadır ki muhâminin vazifesi nankör oluyor ve mesaisinin boşa gittiğini hissediyor. Fakat o his aldattıcıdır. Eğer muhâmi vazifesinin kutsiyetine dair kuvvetli bir iman sahibi ise anlar ki, başka yerlerde olduğu gibi burada da faydasız mesai yoktur. Başka yerlerde olduğu gibi burada da kavi bir iman kendisini hissettirir. Ve müdafî, mahkeme heyetine nokta-i nazarını kabul ettirebilir. İş, iman kuvvetindedir.

Filvâki, muhâmi unutmamalıdır ki karşısında meslekten yetişmiş hâkimler vardır. Bunların mesleki hazırlıkları ve hassasiyetleri vâsi bir mikyasta, kendilerini hitabet hücumlarının tesirinden uzak bulundurmaktadır. Jürilerde (heyet-i udûl) ise iş ber-akstir. Cinayet mahkemelerinde müdafaat, buradakilerden büsbütün başka bir tarzdadır. Orada hâkimler, jüri heyetidir ve meslekten değildir.

Mâmâfih her yerde tecrübe-dîde bir muhâmi meziyetlerini gösterir ve muvaffak olur. Ekseriya genç mülazımlar, bir ceza mahkemesinde ilk müdafaalarını talâkatle ifa ederler.

Müvesvis, acul ve fevkalâde meşgul olan bu nevi mahkeme heyetleri huzurunda kuvvetle, nüfuz ve kudretle, imanla, tecrübeyle söylenen bu kısa müdafaat kadar müşkül bir nevi talâkat mevcut değildir.

Fakat gençler yalnız ceza mahkemesinde müdafaatta bulunmazlar. Muavenet-i adliyeden aynı zamanda da birçok hukuki işler alırlar. Seine Mahkemesi huzurunda her sene yirmi binden fazla bu nevi iş vardır. Bu işler, adetleri birkaç yüze baliğ olan genç muhâmilere omuzlarına yükleniyor. Bunlar bu nevi dosyaların gönüllüleridir.

Gıyabî talak taleplerini ve bir senedin mektubuna müstenid emvâl taksimi müracaatlarını hariçte bırakırsak bu dosyalar ekseriya, en mühim işler kadar mesai ve tettebbu icap ettirmektedir. Tabip yamak ve muavinleri için bir hastahane ne ise muavenet-i adliye de baronun gençleri için öyledir. Bâd-ı hevâ olmakla beraber bu mesai pek çok ve aynı zamanda pek mühimdir. Çünkü hakiki beşeriyet üzerinde tatbik ediliyor. Lazım geldiği veçhile ciddi ve vicdani bir surette meşgul olmak isteyenler için, bir hayli uğraşmak, zahmet çekmek ve vakit kaybetmek icap eder. Faydası ise ani değildir, fakat istikbale aittir ve bi'l-vasıtaadır. Hattâ ekseriya bu işler için emek sarfetmiş olan muhâmi, bâd-ı hevâ müvekkilinin teşekkürüne bile malik olmayı ümit edemez. Çünkü garip bir hadise-i rûhiye olarak bu nevi müşteriler ekseriya, para vermedikleri muhâmilere karşı hürmet beslemezler. Hattâ bazen para almadı diye muhâminin mesaisinden, fedakarlığından bile şüphe ederler. Bu gibi işleri deruhte eden muhâmilere ciddi ve hakiki bir meziyet

atfetmek lazım gelir. Nankör vazifelerinin ifasında bu gibi muhâmileri takdir edelim ve beşeri rabıtayı, mesaiyi, fedakarlığı, istihkar-ı menfaat faziletini her gün gösteren baroyu takdir eyleyelim.

Fakat hukuki dosyaların ehemmiyetine, talak işlerinde tesadüf edilen garip teferruâta, birkaç saat zarfında sükut eden insaniyetin bin türlü şekli geçen ehemmiyetsiz işlerine rağmen mülazım muhâmîyi meşgul eden hülya başkadır.

Onu meşgul eden şey, en ziyade arzu ettiği cinayet mahkemesidir. Böyle bir mahkemede müdafaada bulunmak! İşte gençliğin ilk hırsı ve arzusu...

Burası her gün her nevi halkla doludur. Her celsede, mahall-i mahsuslarında, matbûat erkânı ahz-ı mevki eder. Burası muhâmî için bir kürsüdür. O kürsüden, adliyenin tam ortasından, muhâminin sesi, dışarıdaki halka kadar gidecektir. Hakikaten orası, ahvâlin fecaati, salonun vüsati, celselerin azameti, ihtirasâtın tesâdümü, iddia ve müdafaanın şiddeti, sâmiûnin hassasiyeti, bir insan hayatına malolacak bir meselenin verdiği mesuliyet, talâkat ve hitabette kendini göstermesi için müsaade veren yegâne kürsüdür.

Orada muhâmî sesinin her telini istimal ediyor, teellüm ve teessürünün kuvvetini verebiliyor, en basit vasıtalarla muhâmî, karşısındakileri teshir ve müteessir ediyor, kandırıyor ve bu suretle davasını kazanmakla beraber şöhret sahibi de oluyor. Daha dün gayr-ı mâruf olan muhâmî, bir günde halecan içinde bulunan bir salonun bütün nazarlarını kendisine müteveccih görecektir, hissedecek, yürürken isminin söylendiğini işitecek, nüvâzişkâr teveccühlerle maruz kalacak, müvekkilinkiyle beraber ertesi gün her gazetede ismini okuyacak, belkide cübbeli resmini beş yüz bin nüshada görecektir!

Ne muzafferiyet! Müdafaasından bahsedilecek, meziyeti ve dirayeti muhtelif surette takdir edilecek, birtakımlar kâmilten methedecekler. Bazıları da belki nezaketsizcesine tenkit eyleyecekler. Fakat tenkit edilmek de iştiharın bir nevi değil midir? Bu iştihar ise yazıhanesini dolduracak olan yeni yeni işlerin bir menbâdır.

Bununla beraber kendi kendisini aldatmasın! Bir cinayet mahkemesi muhâmîsinin iştiharı kadar seri ve aynı zamanda muvakkat ve cilveli bir iştihar tasavvur olunamaz.

Her gazete, sütunlarını, bugün müdafa ettiğî dava ile doldurmuştur. Fakat bir hafta sonra o muhâminin acaba kim ismini hatırlayabilecek? Talih rüzgarının getirdiğî iştihar, geldiğî gibi süratle elden çıkabilir. Buna mani olmak için muhâminin talihi ve meziyeti, her gün yeni bir davada o iştiharı teyid ve tespit eylemelidir.

Muhâmî, iştihar kumsallığında parlak fakat narin ve zayıf bir bina inşa ediyor.

Bu binanın dayanabilmesi için her dakika çalışmak lazımdır. Muhâmi, her gün mevkiini yeniden yapmak mecburiyetindedir. İşte bir cinayet mahkemesi, gençlerin aklına bunları getirir.

İşte bunun için bütün genç muhâmiler orada işe başlamak isterler. Hakiki maharet ve meziyetin kendisini göstereceği ilk fırsat yeri orası değil midir? Adliyede en emin değilse de en seri bir surette mevki ve şeref sahibi olmak için yegâne vasıta o değil midir? Fakat oraya davet edilen azdır. Hele kazanan daha azdır. Cinayet mahkemesinin işleri çok değildir. Fakat o işleri deruhte edecek olanlar pek çoktur. Binâenaleyh bunların arasında mevcudiyeti hissettirmek, bir mevki sahibi olmak hakikaten müşküldür.

MUHÂMİNİN VAZİFESİ

Pekala diyeceksiniz, muhâmi nasıl olur da işlediği cinayet tüyleri ürperten bir sefilin müdafaasını kabul edebilir? Nasıl olur da bütün talâkatini, câniye kesb-i istihkak ettiği cezadan kurtarmaya sarfedebilir?

Bu yolda düşünenler, müttehemlerin hayatını yakından tedkik etmemiş olanlardır. Hayatı evvelâ sırf nazârî olarak tedkik etmek ve sonra namuslu, kıymetli, sevimli insanlar ile bayağı, tahkire layık ve merhamete gayr-ı layık olanları ayırmak lazımdır.

Fakat beşeriyet bu kadar basit değildir. Cinayet mahkemesine sevk edilenler arasında mûnis, merhamete layık olanlar pek azdır. Bunun aksine mahkemeye sevk edilmeyenler arasında cürümden mânen mesul, hattâ mücrimden daha ziyade tahkire müstahak olanlar pek çoktur.

Bazen udûl heyetinin (jüri) beraat kararı vermesi, muvazeneyi temin eder. Lakin bunu bir ihtimal olarak kabul etsek bile muhâmi, hiçbir tesire kapılmaksızın ve gözünün önünde adalet gayesinden başka bir şey bulundurmaksızın müdafaâ vazifesini pekala kabul edebilir. Çünkü af ve merhamet de adaletin icabâtındandır.

Maznunun fâil-i cürüm olup olmadığı henüz suret-i katiyede malum olmayan hallerden bahsetmek istemiyorum. Bu haller herkesin takdir edebileceğinden pek fazladır. Çünkü halk, cerâime gazetelerin verdiği havâdisle muttali olur. Halbuki bunların âdeti, birtakım tahminât ve faraziyât üzerine cereyan etmekte olan tahkikâtı, kati ve sabit göstermektir.

Şimdi farz edelim ki cürüm, fâilin taht-ı ikrarındadır ve sabittir. Buna rağmen muhâmi, beraat kararını içtimâi nokta-i nazardan müdafaâ ve talep edebilir. Çünkü bazen davada, tecziyeden daha yüksek diğer mülahazât-ı içtimâiye mevcut olur ki müvekkilin lehine çıkar.

Günahkârlar hakkında merhamet beslemeyenler, mühim bir şeyi unutuyorlar. Maznunlar yalnız değillerdir, onların aileleri vardır. Cemiyet, maznunla beraber birçok masumları da sürüklüyor.

Muhâmi, cemiyet-i beşeriye içerisinde mücrimlerin bulunmamasını ister. Çünkü bunlar cemiyet için tehlikelidirler ve ıslahları belki de kâbil değildir. Fakat bunların aileleri, masum yavruları var ki hakikati görmek istemez ve bedbahtın kurtarılması için feryat ederler.

Ah, hissiz ve merhametsiz durmak için aşkın insanı kör yapan tesirini bilmemek lazımdır. Bir valide, bir hemşire, bir kadın, bir kız ve bazen bir nişanlı yahut ıztıraptan ve mahcubiyetten bitmiş bir peder gelerek herkese ve her şeye rağmen şimdi eskisinden daha çok sevdikleri vücut için imdat ve muavenet isterler.

Muhâmi evvelâ onları kabul eder. Onların gözyaşları, yalvarmaları, ıztırapları hiss-i merhametini tahrik ve maznunu görmeden müdafaasını kabule mecbur eder; işi tedkike başlamadan mazeretleri dinler:

“Bu biçare çocuk! Fena kalpli değildir, fakat bir zaaf dakikasında kendisini kaptırmıştır, hastadır. Tamamen mesul değildir; onu bu hale sevk eden ihtiyaçtır; gayr-ı tabiidir, mücrimlik irsen intikal etmiştir; onu adaletin pençesinden kurtarınız. Onu, şimdi daha ziyade ihtimam edecek olan ailesine iade ediniz. Mahkumiyet pek meşum olacak ve kendisini uçuruma sürükleyecektir.”

İşte muhabbet sâikasıyla dermeyeran edilen bu ve bunun gibi daha bir hayli mazeretler!

O yanan, canlanan aşkın ıztırapla yakından ne derece münasebetdâr olduğunu görmek isterseniz, istintak dairesinde maznunla ailesinin ilk tesadüflerini seyrediniz. Adliyenin karanlık sofaları, böyle acıklı manzaralara her gün birkaç defa şahit olur.

Maznunu, karanlık iç sofada, muhafızları arasında bir sıra üzerine oturmuş, müstantik tarafından isticvaba muntazır görürsünüz. Ailesi birkaç metre ötede, parmaklıkla ayrılmış mahalde, biraz evvel müstantikle görüşmüş olan vekil-i müdafiin terk ettiği yerde oturuyor.

Bu biçare kadınların yorgunluktan bitmiş, uykusuzluktan sararmış, yanakları çökmüş, çok ağlamaktan gözleri kızarmış, ekseriya maişet derdiyle ve halecan sâikasıyla hafakanlara tutulmuş bir halde orada saatlerce istintakin neticesini beklediklerini, bütün düşüncelerini teşkil eden ve bütün ıztıraplarının sâiki olan o pek sevdikleri vücudu tekrar kucaklamak saadetini verebilecek ana intizar ettiklerini görmek lazımdır.

Kapı açılarak müstantikin görüşmeye müsaade ettiği dakikada bu iki vücudun tasviri gayr-ı kâbil bir heyecanla kucaklaştıklarını görmelidir. Bu dakikada aşk ve mahcubiyet, elem ve af, yalnız hıçkırık ve iniltileyle kesildiği halde birbirine

karışır. Beri tarafta, iki adım ötede muhafızlar, bu dilsiz manzarayı hissiz ve kayıtsız seyredeler.

Ve sonra vakit gelip de ayrılmak icap ettiğinde, muhafızlar maznunu aralarına alarak karanlık noktaya doğru ilerlerken, gözlerini mendiliyle kapayan kadının son hıçkırığını iştirsiniz.

Cinayetler şüphesiz affedilmez ve tecziye lazımdır. Fakat mücrimlerle hiç temas etmemiş olanlar, onlardaki insani ıztırapları anlayamazlar. Bunlar halas için çırpınır ve son ümitlerini rapetmiş oldukları müdafaalarına bütün ruhlariyle sarılırlar.

Bundan başka madem ki vekil-i müdafîin bulunmasını kanun emrediyor, şu halde vazife-i içtimâiyelerden dolayı muhâmilere niçin itiraz etmeli? Çünkü vekil-i müdafîi esasını kabul eden kanun, mücrimi cezaya çarpan aynı kanundur.

Vâzı-ı kanun düşünmüştür ki biri diğerinin lazım-ı gayr-ı müfârikıdır ve ithamın karşısında müdafaanın ahz-ı mevki etmesi lazımdır.

İtham ile müdafaanın karşı karşıya bulunmasından, hakikatlerin tesâdümindendir ki barika-i adalet tecelli eder. Adalet terazisinde ancak bu sayede muvazenet temin edilmiş olur. Şu halde muhâmi de müddeiumûmî gibi, kendi fezâsında aynı gaye için çalışır. Binâenaleyh müddeiumûmîyi insafsızlığından ve cürümler hakkında şiddetli davranmasından dolayı tenkit etmek ne kadar doğru değilse, muhâmiye de bu vazifeyi kabul ettiğinden ve mücrimi beraat ettirmek istemesinden dolayı itiraz etmek de o derece yanlıştır. Muhalif noktalardan işe girişerek hedefe vâsıl olmak, onun da bunun da vazifesidir. Öyleyse takdire de tenkide de mahal yoktur.

Câni hakkında hüküm verecek onlar değillerdir. Bunlardan birisi itham, diğeri müdafa edecektir. Şu halde her ikisini de niçin hoş görmemeli?

Mâmâfih, bazen vekil-i müdafîin müşkül bir mevkide kaldığı inkar edilemez. Vicdan azabı! Mösyö Briex son eserinde bu ihtimali dermeyer ediyor.¹⁰²

Şimdi tasavvur edelim ki maznun, cürmün fâili olduğunu vekil-i müdafîine itiraf ediyor. Vaziyet, muhâmiyi masumiyeti müdafaada müşkül bir mevkiye sokuyor. Bir taraftan vicdan, diğer taraftan vazife hislerinin taht-ı tesirinde kalan muhâmi ne yapmalıdır? Hakikate hürmet nâmına müdafaadan vaz mı geçmelidir? Fakat bu yanlış bir hareket, esrar-ı meslekiyeye ihanet olmaz mı?

Şurasını memnuniyetle haber verelim ki bu feci ihtimal enderdir. Sırrını saklayan maznun, onu vekil-i müdafîine de söylemez.

¹⁰² Eugène Briex (1858-1932) Fransız gazeteci ve oyun yazardır. Bahsedilen eser Briex'un 22 Eylül 1922'de Paris'te Vaudeville Tiyatrosunda oynanan *L'Avocat* adlı üç perdelik tiyatro eseri olmalıdır. Çünkü Briex'un zaman ve konu şartlarını birlikte taşıyan tek eseri budur. Çünkü bahsedilen eserin en geç 1923 yılı veya buna yakın bir tarihte sahnelenmiş olması, ayrıca konusunun da avukatlık olması lazımdır.

Nefsine itimad etmeyen muhâmi, işi teklifsizliğe boğar ve müvekkilini fena şeyler söylemeye tahrik eder. Halbuki muhâmi, müdafidir, onun için ilerisine gitmez.

Muhâmi, hal ve tavıyla müvekkiline ihsas-ı hürmet etmeli ve aradaki manıayı atlatmamalıdır.

Maznun, vekilinden beklediği imdat ve muaveneti bulur, yoksa nevâziş ve teklifsizliği değil.

Ve sonra böyle bir itiraf neye yarar? Eğer maznun sükut eder, müstantike bir şey söylemezse vekiline niye söylesin? Maznun düşünmez mi ki bu, müdafinin kuvve-i maneviyesini kıracak ve kendisini bildiğinin aksine müdafaaya mecbur edecektir? Sırrını hakikaten saklamak isteyen kimse, başkalarına itiraf-ı cürmün kendi kuvve-i mukâvemesini kıracağını bilmez mi?

Bir kere ilk kelime dudaklardan döküldü mü, artık o zamana kadar kemal-i ihtimamla saklanan sırrın kıymeti kalmaz. Maznun bunu hiç istemez. Mâmâfih maznun bazen müstantik huzurunda cürmünü itiraf ettikten sonra vekil-i müdafine de her şeyi söyler. Muhâmi bu takdirde müşkül vaziyetten kurtulur. Lakin ne yapmalı?

Evet, o zaman muhâmi, deruhte ettiği işin müdafaası için lazım olan serbestî-i tefekkürü kendisinde bulamaz ve vekaletten istifa eder. Bu suretle, vazifesine ihanet etmeksizin hakikate hürmet ve vicdanından her türlü şüpheyi bertaraf eder. Müttehem başka bir vekil tutarsa, artık kendisine faydası olmayan itirafatta bir daha bulunmaz.

MÜLAZİM MUHÂMİNİN MESAİSİ: “PATRON” – MUHÂMİLER KONGRESİ¹⁰³

Şimdi bir lahza için terk ettiğimiz mülazım muhâmilerimize gelelim. Bunlar zaten pek ağır olan muavenet-i adliye ile ceza ve cinayet mahkemelerinin dosyalarıyla iktifa etmiyorlar.

Mülazım muhâmiler kendilerinden akıl danışmaya gelenleri bâd-ı hevâ olarak tenvir etmekle mükelleftirler. Patronları olan asıl muhâmilerin işlerini de görürler, aynı zamanda baro kâtib-i umûmisine de muavenet ederler.

Böylece haftada birkaç defa, öğleden sonra birkaç tane istişare odası çalışır. Her yazıhane, mukayyed bir muhâmi ile iki mülazımdan teşekkül eder. Bunların önünden bütün gün, akıl danışmak için bir sürü fakir insan gelip geçer ve burada

¹⁰³ Fransızca eserde bu başlık “Le ‘Patron’ – La Conférence Des Avocats” şeklindedir.

her türlü mesele mevzû-ı bahs olur. Mûcirler ile müstecirler arasındaki müşkülât, taksim-i tereke, fesh-i şirkete müteallik ihtilafât, aile hususâtı, ispat veya inkar-ı nesep. Talak talebi, nafaka tayini, zarar ve ziyan ve faiz mutâlebeleri... Buralarda mevzû-ı bahs olmayan mesele yoktur. Fakat derhal cevap verebilmek, müsbet ve müfid bir nasihatte bulunabilmek için mukayyed bir muhâmi ile iki mülazımın malumatı bazen kâfi gelmeyebilir. İşte orada, halkın en ibtidai malumat-ı hukukiyeyi bilmediği yerlerde, “Kanun herkes tarafından bilinmek lazımdır.” düsturunun ne kadar zâlim bir hüküm teşkil ettiği görülür ve takdir edilir.

Bu bâd-ı hevâ istişareler baronun en eski ve en şâyan-ı ihtiram ananelerini teşkil eder. Meşhur Berryer, krallık zamanında, adliye sarayının Pas-Perdus salonunda, kıdemli muhâmilerin fakirlere bâd-ı hevâ yol gösterdiklerini görmüştü. Muhakkak o vakit kalabalık, bugüne nispetle daha az idi. Çünkü bugün bu nevi yazıhanelere halkın hücum etmemesi, sabırsız ve kalabalık halkın sıra bekleyerek birbiri ardından girebilmesi için kapı lazımdır. Birkaç saat devam eden bu nevi celselerden muhâmiler, yorgun olarak hukuk imtihanından avdet eder gibi çıkarlar. Bu saatler zarfında, fikrî idmandan ve hafıza gayret ve mübârezesinden pek ziyade yorulurlar. Fakat muhâmiler, en ziyade bu gibi ahvâlde kaybettikleri vakte acırlar.

Vâkıâ buna vakit kaybetmek dememeliyiz; çünkü bir iyilik hiçbir zaman kaybolmuş telakki edilmez, fakat şurası da muhakkaktır ki kendilerine pek lüzumlu olan kıymetli vakitleri insaniyet uğruna sarfedilmişdir.

Kendi işlerine ait olan dosyalardan mâadâ genç muhâmiler, ekseriya patronları olan muhâmilerin de dosyalarını hazırlamakla mükelleftirler.

Patronu tarif etmek istersek, işlerine bakmaya vakti olmayan büyük bir muhâmidir demeliyiz. Bu itibar ile patron, kendisine muavenet edebilecek olan gençlerden en muvaffaklarını maiyetine almaya muvafakat eyler. Bunlara kendisinin huzur ve vücudu elzem olmayan maddi işleri havale eder. Böyle olduğu için patronun kâtipleri kendisinin hazır bulunamayacağı yerlerde isbat-ı vücut, mesela muhâmi vilayetin birinde bir dava takibine gittiği vakit muavinleri, onun nâmına yazıhaneye gelen müşterileri kabul veyahut patronun dosyaları için lazım olan mukarrerât ve içtihadât-ı mehâkimi cem ederler. Hukuki meseleleri tedkik ile lâyihalar, notlar hazırlarlar. Bunları patron hazır bulur ve biraz tashih, tâdil ve tavzih ile benimser ve kendine mal eder.

Bazı mülazımlar patrona bu suretle hizmet ederlerse de patronlar da ekseriya bunlara daha fazlasını yapar. Bunlar, bu kâtipler, üstadın şöhetinden istifade ederler. Mensup oldukları yazıhanenin şanı biraz da kendilerine râci olur. Artık onlar, isimleri zikredilmeyen küçük birtakım unutulmuş kâtipler değildirlir,

belki falan muhâminin muavinidirler. Bu ünvan zaten kendileri için genç liyakat şâhâdetnâmesidir. Bu adeta bir vaad, temin-i istikbal için kavi bir damândır.

Bu devreleri geçenler, malumat-ı ilmiye ve hukukiyelerini iyi bir tecrübe mektebinde itmam ederler, büyük muhâmilerin tavırlarını alırlar.

Vaktiyle iyi ve az iyi patronlar vardı. Tabii pek eski zamanlardan bahsediyorum, hâlihazıra temas ve telmih etmiyorum.

Az iyi patronlar, daire-i hususiyelerine genç muhâmileri almakla onlara pek büyük bir şeref verdiklerini zannederlerdi. Bunlar, beraberce çalışmaya davet etmek, kendilerinin tedkik edecekleri dosyaları onlara tedkik ettirmek suretiyle büyüklük gösterdiklerine zâhib idiler. Fakat bütün bu mesainin mükafatını yalnız patron iktıfat ederdi. Gençler de falancanın refik-i mesaisi olmakla iftihar ederlerdi. İyi patronlar ise, gençlerin ilk meslek hayatlarının pek müşkül şerâit tahtında başladığını, kazanılan birkaç liranın pek çok keyif getirir bir şey olduğunu anlarlar ve cömertlik ederek kâtiplerinin derin şükran ve memnuniyetlerini ve kalplerini kazandıklarını görürlerdi.

Bu suret-i takdir, vaktiyle bazı barolara biraz ihtilalkarâne görünürdü. Çünkü eski ve mesut zamanlarda aile çocukları paralı olduklarından maddi ihtiyaç nedir bilmezlerdi ve kırk yaşından evvel adliye sarayında para kazanmak, muhâmiler için haysiyet-şiken idi. Heyhat! Hayat pahalılığı bütün bunları değiştirdi!

Evli olan gençler, meşru olarak çalışıp ailelerinin ihtiyaçlarını tatmin etmek mecburiyetindedirler. Patron ile iştirak bir nevi hizmet mübadelesidir, karşılık ister; yalnız almak ile iktifa etmek yetiştirmez, vermeyi de bilmek lazımdır.

Bütün bunlardan başka adliyede bir müessese mevcuttur ki burası gençlik ihtirasında mühim bir mevki işgal eder: “Mülazemet Konferansı Kâtipliği Müsabakası”. Şu konferans kâtipliği ünvanı, baronun harimine girmemişler için esrarengiz olduğu gibi baronun hâricinde bile büyük bir nüfuza delalet eder. Muhâmiler Konferansı’nın salnâmesi, hakikaten bir altın kitaptır.

Meşhur siyasilere Gabetta, Alexandre Ribot, Alexandre Millerand, Louis Barthou, Raymond Poincaré, René Viviani ve ilh... sefirlerden Cambon, büyük muharrirlerden d’Hausonville [1809-1884] gibi ricalin isimleri, mâruf muhâmiler ve büyük hâkimlerinkilerle birlikte kâtiplerdir.¹⁰⁴ Anlaşıyor ki bu ünvan, sahibini uzaktan ve dolayısıyla olsa da en yüksek mevkilere kadar götürüyor. Mâmâfih ilk nazarda, konferans kâtipliğinin amelî faydası yok gibi görünür. Fakat ilk hamlede amelî faydası görülmeyen fikrî tezahürât ve mesainin ekseriya ve bilâhare en ziyade

¹⁰⁴ Alexandre Ribot (1842-1923) dört dönem Başbakanlık yapmış, René Viviani 1914-1915 arasında Başbakanlık yapmıştır.

semere verdiğine şahit olmuyor muyuz? Hasılı bu pek ziyade aranılan bir ünvandır. Bu hususta şâyan-ı dikkat ve aynı zamanda pek doğru bir kıssa hikaye ederler:

“Bir genç konferans kâtibi, bir kadının kızı ile evlenmek ister. Kızın annesi, damat hakkında malumat almak için o vakit baro reisi olan zata gider. Bu zat adliyenin bugün kaybolan büyük simalarından biriydi, herkese liyakat ve iffetini ihtiram ile tanıttırmış, kendisini cümleye sevdirmişti. Bu zata o valide şöyle sorar:

— Fakat reis efendi, bir konferans kâtibinin ne olduğunu bana izah ediniz?

Baro reisi kendisini temyiz eden ağır tavrıyla yavaş yavaş şu cevabı verir:

— Madam, evlendiğim vakit beş param yoktu. Fakat baronun konferans kâtibi idim. Haremimin serveti vardı. Ve herkes derdi ki: ‘Bu genç adamın talihi var! İyi bir izdivaç yapıyor’. Bugün diyorlar ki: ‘İyi bir izdivaç yapan, baro reisinin haremidir!’ İşte madam, bir konferans kâtibi bu demektir!”

Fakat tarih bize, bu kadar lehte sarfolunan sözlerden sonra o madamın, kızını o genç konferans kâtibine verip vermediğini kaydetmiyor...

Yalnız muhakkak olan bir şey varsa o da, konferans kâtipliğine kadar yükselen genç mülahızlar, o baro reisi kadar mükemmel bir istikbal yapmasalar bile herhalde pek mükemmel birtakım hasletler, meziyetler göstermişlerdir. Çünkü oraya kadar varmak için pek ciddi ve çetin merhalelerden geçmek lazımdır, başka türlü de olamaz. Çünkü her sene, on iki kâtiplik için yüz yirmiden fazla namzet çıkıyor. Her cumartesi günü celselerde, namzetlerden beşer tanesi söz alıyor ve münakaşa usûlüyle mümkün olduğu kadar zarifâne, nükteperverâne, ciddi ve ilmi bir surette adli, edebi, ruhi, içtimâi mevzûlardan bahsediyorlar. Mesela: “Talak davası zamanında karı-koca arasında teâtî edilen buse barışıklığa delalet edebilir mi?” veyahut “Temin-i saadet için bazı eşya satmak dolandırıcılık addedilebilir mi?” gibi şeyler hakkında beyan-ı mütalaa ederler.

Konferans kâtipliğini başka bir meslekle mukayese etmek istenildiği zaman ekseriya hekimlere nispetle hastahanelerdeki dahiliye muavinleri akla gelir. Her türlü mukayeseler gibi bu da kısmen doğru, kısmen yanlıştır. Doğrudur, çünkü her iki meslekte de o mertebeye varmak için müsabakalar, liyakatlar, iktidarlar lazımdır.

Heyhat! Harb-i Umûmiden evvel genç muhâmileri teşkil eden kitlenin kim bilir kaç tanesi cenk meydanından avdet etmemiştir! Konferansın salnâmesini gözden geçirirken derhal harbin tesirâtını görürüz. Hemen cümlesi yayada ihtiyat zâbiti idi, hepsi öldü. Müsabakaları kazanan on ikişer namzetten beş altısının

öldüğünü, üç dört tanesinin yaralandığını görmek kâbildir. Bunların cümlesi birer kahramandı. Fakat baro için ne mâtem, vatan için ne kurban!

Her zaman olduğu gibi bu konferans müsabakaları da bir sürü ihtiraslar, rekabetler, ümitler, nevmîdîler tevliid eder. Bu müsabakalardan birkaç kişi mesut olarak çıkarsa da birçoğu gayr-ı memnun olur. Hattâ müsabakayı kazananlardan bile tatmin edilmemişler bulunur. Çünkü on kişiden biri başkâtîp intihab edilir. Muvaffak olmayanlar, tabii bir surette, iştirak ettiklerini unutarak bu gibi müsabakalara hiçbir kıymet vermemeye başlarlar. Yahut da hatır ve gönüle riâyât edildiğini ileri sürerler. Fakat acaba hangi müsabakada bu gibi ithamlara tesadüf edilmez? Mâmâfih her yerden ziyade bu müsabakalardadır ki iltimas yapılmaz. Çünkü namzetleri imtihan edenler, bir sene evvel müsabakayı kazanan on iki gençtir. Bunlara da baro reisi riyâset eder. Bu hâkimlerin seciyeleri pek genç ve pek müstakildir, iltimasa ehemmiyet vermezler. Bir de adetleri çoktur, her noktada ittifak edemezler. Bundan başka, baro reisinin mevcudiyetini de unutmamalıdır. Bu zat, heyet-i mümeyyizenin her türlü taşkınlıklarına set çekebilir. Binâenaleyh bu müsabakalar yalnız âdil olmak gayesiyle icra edilir. Sonra, müsabaka aleni olduğu için sırf şahsi meziyetin galebe çaldığı pek kolaylıkla anlaşılabilir.

KADIN MUHÂMİLER

Bu sene genç bir muhâmiyenin heyet-i umûmiye içtimâında kâtibeliğe intihab edildiğini gördük. Kadınların baroya duhullerinden ve erkeklerle rekabete başladıklarından beri, bir muhâmiyenin böyle mühim bir vazifeye tayin edildiğine ilk defa şahit oluyoruz.

Kadınlık için bu bir muvaffakiyettir, daha doğrusu ehemmiyetsiz telakki edilemeyecek büyük bir zaferdir. Çünkü erkek ve kadın rekabeti başlayalı beri kadın, o zamana kadar yalnız erkeklere mahsus olan bu mevkiye birinci defa geliyor!

Bu müşkül vazifede muvaffak olan genç kız sevimli, zayıf fakat zeki, tatlı ve çapkın bir telaffuza malik, saçları kesik, narin ve asabi mevcudiyetini iki ateşli büyük gözün canlandırdığı hassas bir muhâmiyedir. Zeka ve istidadı herkesi hayrette bırakmış, belâgati heyetin nazar-ı dikkatini celbetmiş ve bazı tedâbir-i ihtiyâtiye alınmıştır. Mesela büyük masanın arkasında her cumartesi günü baro reisini ortalarına alan on iki kâtibin sıralandığı ananevi halıda oturacak!¹⁰⁵ Genç muhâmiyenin hüdâdâd istidadı, o zamana kadar kadınlara kapalı olan kapıyı açmıştır. Kadın muhâmiyelerin birincisi olarak o mâbede duhule malik olan bu genç kıızı, ümit ederiz ki diğerleri de takip edecektir. Fakat bizzat o kadınlığın sesini işittirdiği için bu yüksek takdire herkesten evvel istihkak kesbetmiştir.

¹⁰⁵ Fransızca eserde “au tapis vert traditionnel” yani geleneksel yeşil halı olarak yazılmıştır.

Bu ünvan kadınlar için dahi meslekte muvaffakiyet için bir damân olacak mıdır?

Daha geçen sene münakaşa edilen mesele, bugün tahakkuk etmiştir. Bir muhâmiyenin heyet-i umûmiye kitâbetine intihab edilmesi, kadınların istikbalde heyet-i dâimeye aza ve belki de baroya reis olacaklarına alâmet midir? Baroya kayıt ve kabul için müracaatta bulunan mezunelerin her sene daha ziyade artması, kendilerinin tabâbette olduğu gibi adliye de dahi mühim ve hakiki muvaffakiyetler göstereceklerine delil midir? Yahut vekalet gibi hayatta kendilerini hiçbir zaman müreffeh etmesine ihtimal olmayan bir mesleğe intisap ettiklerinden dolayı müteessir olmak mı lazımdır?

İstikbali keşif ile uğraşmayalım. Çünkü geçen her gün, şimdiye kadar inanmadığımız şeylerin tahakkuk ettiğini ve mâzide verdiğimiz hükümlerin yanlışlığını göstermektedir.

Madam Colette, *Adliye Kadınlar* nâmındaki kıymetli romanında pek haklı olarak şu meseleyi ortaya koydu: “Baro, yaşamak için çalışmaya mecbur olan dul kadınlara, genç kızlara, âğuşunu açmalıdır.”¹⁰⁶

Brüksel Mahkemesinde bir muhâmi şöyle müdafaada bulunmuştu: “Kadınlığa karşı hürmet göstermek istiyorsak, ona muhâmilîği men etmeliyiz. Çünkü onun hasr-ı nefis edeceği hususi vazifeler vardır; yuva ve validelik!”

Bu mütalaa doğru değildir. Bunun gibi, Brüksel Mahkemesinin “Yuvayı idare, çocukları terbiye vazifesi, meslek-i muhâmat ile kolay kolay telif edilemez.” yolundaki kararında da isabet yoktur. Bunlar güzel ve parlak sözlerdir. Fakat şurası bir hakikattir ki kadınlık için en yüksek gaye olan izdivaç, her zaman tahakkuk edememektedir. Şu halde, hayatta yalnız kalan kadın mevcudiyetini muhafaza için hiç olmazsa eş buluncaya kadar bir meslek aramaya mecburdur.

Kadının cemiyette bir vazife aramakla meşgul olduğu bir zamanda baro, âğuşunu açmaya mecburdu. Baroya kaydolunan muhâmiyelerden bazıları orada birer zevc buldular. Adliyenin bu gibilere uğur getirdiğine şüphe yoktur. Diğerleri ise kuvvetlerini yıpratın, sıhhatlerini ihlal eden bu mesleği terk ettiler ve muallimeliğe başladılar. Bir kısmı da aldıkları işi mesleğe yakışır bir ciddiyet ve vukuf ve kemal-i şecaat ve metanet ile takip ediyorlar.

Kati bir hüküm verecek derecede henüz tecrübe devresi geçmemiştir. Fakat şimdiye kadar elde edilen netâyice bakarak iddia edilebilir ki muhâmiyelerimiz, baroya mukayyed erkek arkadaşlarını geride bırakamayacaklardır.

Muhâmiler arasında, büyük kalbini ve derin istidad ve vukufunu yakinen bildiğim bir kadın, eğer feministlerin hakaret telakki etmeyeceklerini bilsem “erkekleşmiş”

¹⁰⁶ Colette Yver (1874-1953) Feminist yazar. Eserlerinin konusu ağırlıklı olarak kadın haklarıdır. Bahsi geçen eser 1910'da Paris'te basılan *Les Dames du Palais* adlı eserdir.

diyebileceğim bir kadın, mücrim çocuk ve kadınların müdafaasına hasr-ı iştilal etmiş ve bunda büyük bir meleke ve ihtisas kesbeylemiştir. Burası kadın kalbine, şefkatine, tahassüsüne ve inceliğine o kadar uygun bir sahadır ki erkeklerin muvaffak olamayacaklarını zikre hâcet yoktur.

Fakat bu, istifadeli bir iş bulmak ümidiyle baroya gelen diğer kadınlar için kâfi midir? Senelerce devam eden uzun ve yorucu mesai, acaba kadının kuvvet ve metanetini tüketmeyecek mi? Unutmayalım ki meslekte muvaffak olmak için daima bir zapturapt, sa’de daima bir intizam ister. Acaba kadın, bu derece cebr-i nefis edebilecek midir? Çalışmak, müdafaaları büyük bir dikkat ve ihtimamla yapmak, en ufak teferruâtına kadar dosyaları hazırlamak ve bilhassa en müşkül ve fakat en lazım olanı budur, uzun seneler istirahat ve tatil beklemeksizin yorulmak... İşte muvaffakiyetin sırrı bunlardır. Genç muhâmiler, müşteri tutabilmek için eskilerin tatil zamanında çalışmaya mecburdurlar. Erkekleri bile lüzumundan fazla yoran bu mesai, daha hassas, daha faal ve daha sabırsız olduklarına şüphe olmayan kadınların ve genç kızların kuvve-i mukâvemelerini kırmayacak mı? Temenni ederiz ki tecrübe devresini, muhâmiyelerimiz zaferle ikmal etsinler. Biz bunu baronun letâfeti için dahi istiyoruz.

SİYASÎ MUHÂMİLER

Bir muhâminin, tedricî ve fakat mütemadi bir surette şeref ve itibar kazanan bir yazıthane sahibi olabilmesi için seneler isteyen mutarrid ve namuskar mesai, kuvvetli bir azim ve irade icap ettiğini söylemiştik. Bu hakikatin mühim bir müstesnası vardır ki o da, aynı zamanda siyasi olan muhâminin halidir.

Siyasiyata karışmak hevesi herkesten ziyade muhâmilerin hissettikleri bir arzudur. Hitabetin pek ziyade müessir olduğu intihabât kavgalarında muhâmiler, muvaffak olmak için meslekleri icabı birçok meziyetlere malik bulunuyorlar. Mahkemelerde aleni ve sâmiîn muvacesinde müdafaatta bulunmak, her meseleden bahsedebilmek, her işi kavrayıp benimsemek, büyük bir sürat-i intikal ile hazır cevaplar bulup vermek, icap ettiği vakit şiddet ve zeka ile hasmını ilzam edebilmek gibi rüchânlar yalnız muhâmilerde mevcuttur. Fikirleri kadar hareketlerinde de hür olan, kanunun bahşettiği serbestî ile yaptıkları müdafaattan dolayı kimseye hesap vermeye mecbur olmayan, her mevzû yüksek bir maharet ve derin bir vukuf ile müdafa edebilen muhâmiler, kuvvetli hatip ve vekiller arayan fırkalar için biçilmiş bir kaftan, tabii birer namzet değil midirler?

Bundan mâadâ bir muhâmi, belediye veya meclis-i umûmi-i vilayet azası veyahut mebus veya âyan intihab edilmekle mesleğini terk etmiş olmaz. Hattâ siyasilik, muhâmiliği adliyeden daha ilerilere götürmek değil midir?

Eğer doğru ise meşhur [André] Dupin'in [1783-1865] hoş bir sözü vardı: "Parlamento kürsüsü, muhâmiye müdafaa edilecek bir iş daha vermiş olmuyor mu? O iş, işlerin en güzeldir: Memleketin işi!"

Birçok meşhur misaller bize bir muhâminin adli hayat ile siyasi hayatı aynı zamanda ve aynı surette takip eylediğini göstermiyor mu? Bu iki hayat yekdiğerine fenalık etmiyor, bilakis yekdiğerini kuvvetlendiriyor ve zenginleştiriyor, mütekâbil tesir ve muavenetlerle muhâmilik ve siyasilik erbâbını besliyor. Hiç şüphesiz işte bunun içindir ki her gün birçok genç muhâminin siyasiyata teşne olduğunu görürüz. Bunlar sabırsızlıkla siyasiyata karışıp şahsi menâfi temin etmek, intihabât kavgalarına iştirak eylemek isterler. Tabir-i âharla baro, müstakbel siyasi adamların neşvünemâ buldukları bir yerdir.

Hattâ suret-i mahsusada gençler ve ez-cümle muhâmiler için teessüs etmiş yalandan parlamento oyunları tâlimiyle meşgul bir konferans mevcuttur. Bu konferans, haftalık içtimâlarında Meclis-i Mebusân celselerinin şekil ve şemâiline mümkün olduğu kadar benzeyen bir numunedir. Burada her fırka temsil edilir, hatipler ruznâmede mevcut meseleleri müzakere ve münakaşa ederler, sanki kararlarının neticesinden memleketin akıbeti alakadar olacakmış gibi bu celselere icap ettiği kadar hararet ve kanaat verirler.

Filhakika sanki milletvekilleriymiş gibi izzet-i nefisleri, şahsi şöretleri bu oyuna icap eden ciddiyeti, harareti vermek için kâfi derecede alakadar olmuyor mu?

Fakat bunların yegâne meşgaleleri intihabât kavgası değildir. Bu gürültülü celselerde yalnız münakaşâtın hararetini ararlar!

Bir siyasi adamın her türlü kusurunu muhâmilik sıfatına atfetmek pek büyük bir haksızlık olur. Muhâmi, hekim, zâbit, edip, hâkim, çiftçi ve baytar, hulasa akdemce hangi meslekte olursa olsun bir siyasi, her şeyden evvel siyasi bir adamdır. Ve sırf bu itibarladır ki o adama bazı mesleki kusurlar atfolunur. Meclis içtimâlarında temeyyüz eden faydasız gevezeliklerin, ilmi neticesi olmayan bitmez tükenmez münakaşaların, münhasıran celseye iştirak eden muhâmilerin eseri olduğu zannedilmemelidir! Bilakis hakikat bunun hilafıdır. En çok söz söyleyen, hiç bıkmak usanmak bilmeyen hatibin bir felsefe muallimi olduğunu parlamento tarihi bize bildirmiyor mu?

Hattâ Rousse¹⁰⁷ kendi zamanında geveze muhâmiler efsanesine kızıyor ve şöyle diyordu: "Manasız nutuklar ve öldürücü safsatalarla kendini göstermek ve söylemek hastalığı içinde memleket, bir daha avdet etmemek üzere gidiyor ve bugün kaybolmak üzeredir. Muhâmileri her türlü kabahatin ve cinayetin müsebbibi farz etmek kolaydır! Muhâmiler devri, muhâmiler saltanatı! Sanki hiç kimsenin sükut etmesini bilmediği bu memlekette yalnız muhâmiler söylüyorlar!"

¹⁰⁷ Edmond Rousse, 1870-1872 arası Paris Barosu Başkanıdır.

Rousse garip bir surette ifadâtını neticelendirerek: “Bugün en az konuşan muhâmîdir.” diyor. Hakikat-ı halde ise bu netice pek doğrudur ve biraz düşünürlerse muhâmîlerin az konuşmaları pek kolay izah edilebilir. Çünkü muhâmî meslek itibarıyla, tarz-ı tefekkür itibarıyla rabt ü zabta tabidir. Onun hitabet kaideleri kendisine, herkesten ziyade sözünün hâkimi olmayı emreder. Gevezelik, çok söz, faydasız münakaşa, usûl ve tecrübe düşkünü olan hatiplerin kârıdır. Bunlar hiçbir şey söylememek için söyler, gittikleri yolu açıkça görmez ve nerede duracaklarını bilmezler.

Bir meseleyi açıkça, temizce, sarîh bir surette tedkik edebilmek için müdafaayı itiyad etmiş, dosyalar üzerinde çalışmayı öğrenmiş, yani müşkül bir davayı derhal sezmiş ve en mühim noktasını çabucak keşf ve tayin etmiş olmak lazımdır.

İşte bunun için, umûmiyetle kabul edilmiş bâtil itikatlara rağmen denebilir ki yalnız muhâmîler susmasını bilen insanlardır. Çünkü susmayı bilmek, söylemeyi bilmek için lazım gelen yegâne meziyettir.

İşte bunlardan dolayı siyasi bir muhâmî, bugün merî olan münakaşa itiyadlarına biraz daha iyi bir usûl vaz edilmesini, her istizah takdirine mukabil bir netice istihsal olunmasını, umûmî ve gayr-ı sarîh bir itimad reyî ile iktifa edilmemesini, muhtelif istizahların aynı itimad reyî ile neticelenmemesini, velhasıl bir hatibin kürsüde geçireceği vaktin tahdid edilmesini Meclis-i Mebusânda teklif etmişti.

Diğer misallerden mâadâ yalnız bu teklif, meclisteki muhâmîlerin hâlet-i ruhiyelerinin ne merkezde olduğunu gösterir. Muhâmîler mecliste gevezelikle vakit geçirmeyi tercih edeceklerine, herkesten evvel faydalı iş görmek istemektedirler.

1870 senesinden beri muhâmîler Élysée Sarayının misafiri oldular.¹⁰⁸ Yani reisicumhur intihab edildiler. Jules Grévy baro reisimizdi. Loubet ve Fallières vilayet barolarına mensuptular.¹⁰⁹ Poincaré ve Millerand ise Paris Barosundandırlar. Bunlar hattâ en yüksek makamları işgal ettikleri vakitler bile baronun levhasından isimlerini sildirmedikleri için biz büyük ve meşru bir iftihar hissetmekteyiz. Muhtelif meziyetlere ve yekdiğerine zıt mizaçlara malik olmakla beraber son ikisi büyük muhâmîlerdir. En müşkül ve en ağır davaları meslektaşlarının takdirlerini mucib olacak bir surette müdafaa ettiler.

Harb-i Umûminin en müşkül saatlerinde, Fransa’nın mukadderatı muhâmîlerin eline verildi. Bunlar vazifelerini bi-hakkın ifa ettiler. Alexandre Ribot hitabetiyle

¹⁰⁸ Fransa Cumhurbaşkanının resmi ikametgahıdır.

¹⁰⁹ Jules Grévy (1807-1891), 1868-1870 arası Paris Barosu Başkanı ve 1879-1887 arası Fransa Cumhurbaşkanısıdır. Émile Loubet (1838-1929) 1892’de Başbakan, 1899-1906 yılları arasındaysa Cumhurbaşkanısı olmuştur. Armand Fallières 1883’te Başbakan olmuş ve Loubet’ten sonra, 1906-1913 arasında Cumhurbaşkanlığı yapmıştır.

harikalar yaptı, herkesi mest eyledi. Aristid Briand, Selanik Cephesini tesis ile zafer-i nihâîye mühim bir surette yardım eyledi. Bu üç muhâmi en müşkül zamanlarda başvekaleti ifa ettiler. Eğer hâkimler, fena müddeîlerin şâyan-ı nefret oyunlarını bozmaydılar siyaset, adli âlemin bir yarası olacaktı.

Delillerinin biçareliğini ve dosyalarının boşluğunu siyasi muhâmilerin nüfuzu sayesinde dolduracaklarını zanneden fena davacılar, seve seve kendi menfaatlerini bir müstakbel nâzıra tevdi ve yakında bu zatın kabineye dâhil olacağını zannederler fakat nüfuzunu kaybettiğini zannettikleri bir sâbık nâzıra iş tevdi etmezler. Bu gibi müşteriler kendilerini aldatmış ve aynı zamanda da haklarında hüküm verecek olan hâkimleri tahkir etmiş oluyorlar. Fransız heyet-i hâkimesi herkese müsavi bir itimad bahşedebilir. Bu heyet hükümler verir, yoksa ötekine berikine hizmet etmez, kıskanç bir surette kendi istiklalini muhafaza eder. Bunun için güzel bir misal istiyor musunuz?

Bir genç hâkim muavini meşhur bir davada, o aralık adliye nâzırı olan bir muhâminin zengin müvekkili aleyhine hükmetmekte tereddüt etmeyerek mesleki cesaretini ve asil seciyesini göstermişti. Bu hüküm, onun parlak hayat-ı meslekisinin şerefli bir vesikasıdır. Bu suretle hareket etmesi terfiine mani olmadı. Bugün pek mühim bir makam işgal ediyor ve herkes de kendisine seve seve hürmet ve riâyet ediyor.

Siyasi bir muhâmi, mahkeme huzuruna çıktığı vakit fevkalâde dikkat etmeli, mevki-i siyasisinden istifade etmek istediğini hissettirmeyerek müdafaatta bulunmalıdır. Olabilir ki bazen huzuruna çıktığı hâkimi kendisi tayin etmiş bulunur. Aynı zamanda muhâmi ve siyasi olan bir arkadaşımızın ifade ettiği üzere: “Mebusluk alâmeti, muhâmilik cübbesinin altından gözükmemelidir.”

Siyasi muhâminin hayatı pek de şâyan-ı gıpta olmasa gerektir. Kim bilir ne kadar çalışmaya mecburiyet var! Bourbon Sarayındaki¹¹⁰ meclis celsesini bırakarak adliye sarayındaki mahkemeye koşmak, sayılı dakikalarında yalnız işiyle meşgul olup dostları, meslektaşlarıyla iki lakırdı edememek kolay bir şey değildir. Pas-Perdus salonunda arkadaşlarıyla görüşmek ve bu suretle de muhabbetle dostluklar kazanmak lazımdır. Mesleğimiz, yalnız başına sevilme için kâfi derecede güzeldir. Muhâmilik kıskanççasına, tatlı tatlı sevebilir.

Siyasilik ile muhâmiliği bir arada tatbiki men ve takbih etmektense, Amerika’nın büyük muhâmilerini numune ittihaz etmek daha iyi olmaz mı? Bu Amerika muhâmileri hakiki iş adamlarıdır. Bunların mesleki faaliyetleri hiçbir kayıt ve hudut tanımaz ve her arzu ettiği yerde serbestçe hareket eder ve hiçbir veçhile ciddi ve kati kayıt ve kaidelere bağlı olmazlar.

¹¹⁰ Fransa Ulusal Meclisi’nin yerleşik olduğu saray.

Anane ve kaidelerimizin boyunduruğundan müteessir olan genç meslektaşlarımız böyle söylüyorlar. Hattâ bunlar resmi elbiselerimizi bile tenkit ve büyük siyah cübbelerimizi, eteklerimizi, serpuşumuzu gülünç bir tebdil-i kıyafet addediyorlar. Mesleğimizin kaidelerini muhtevi mecelleyi tedkik ederken bir muhâminin yazıhanesinde “sedir” bulunmayacağına dair olan maddeyi okudukları vakit müstehzi, gülüyorlar.

Sedir! Şairin dediği gibi “Mezar kadar derin!” esrar-ı mezarı niçin sedir olmasın? Muhakkak bu memnûiyet güzel müşterilerin, sevimli mutallakaların ziyaretlerinden dolayıdır. Fakat kadın muhâmiler yazıhanelerinde kanepeler bulundurabilirler mi? Le Cresson, tabii kadın muhâmileri düşünememişti. Herhalde bu zat mesleğin evâmîr ve nevâhisini yazarken sedir memnûiyetini meydana koyduğu vakit, ancak muhâminin haysiyet-i meslekiyesine riâyeti nazar-ı itibara almış ve mesleğinin mâbedi olacak olan bu yazıhanesinden dâî-i şüphe olabilecek bu sedir keyfiyetini kemal-i itina ile kaldırmıştır.

Çok defa tenkit edilmiş olan kıyafetimize gelince aynı mülâhazât ile kâbil-i izah değil midir?

Cübbemiz, muhâminin kıyafet-i hâriciyesinde terbiye ve intizamı istihdaf eder. Bu cübbeden murad bî-aman bir yeknesakî içinde, meslektaşlar arasında talihin adem-i müsavatını setr içindir. I. Fransuva’nın 1540 senesinde neşrettiği bir emirnâmede şöyle demişti: “Umûm muhâmileri, rabıtalı elbise, uzun cübbe, müdevver serpuş giymedikçe ve sakal ve bıyıkları tıraşlı olmadıkça ve üst başları ve ayakkaşları temiz bulunmadıkça, huzur-ı hâkime çıkmaktan men ederiz.” Kim zannederdi ki o vakit sakal hafifmeşrebâne bir ziyet addedilecekti. Kurûn-ı Vustada “chevaliers ès lois” yani hukukşinas tabir edilen muhâmiler, büyük bir ekseriyetle kiliseye mensuptular ve huzur-ı hâkime rahip cübbeleriyle çıkarlardı. Ruhani sınıfa mensup olmayan muhâmiler ise uzun elbise giyerlerdi. Merasim-i mahsusada on altıncı asra kadar baronun elbise-i resmiyesi kırmızı cübbeydi. On altıncı asrın ortasına doğru [Antoine] Loisel [1536-1617] şöyle diyordu: “Bir vakitler eyyâm-ı resmîyede koyu kırmızı, kırmızı ve menekşe rengine cübbe giymek imtiyazına malik idik.”

İnkılaptan evvelki asırlarda muhâmilerin cübbeleri takriben bugünkü gibiydi fakat cübbenin eteği vardı ki bugün o etek bir şeritle yukarı kaldırılmıştır. Vaktiyle muhâmiler mahkeme huzuruna çıktıkları zaman o uzun eteği arkalarından taşımak imtiyazını hâiz idiler.

Bundan mâadâ mesleğin nizamâtı muhâmilerin adliye hâricindeki kıyafetlerini de takyid etmiş idi. Tatil zamanlarından mâadâ vakitlerde behemehâl siyah elbise giymek mecburiydi. Velhasıl bize daha yakın zamanlarda, İkinci İmparatorlukta [1852-1870] mesleğin nizamâtı zamanımızinkinden pek ziyade şedid idi. Çünkü o vakit siyah pantolon ve beyaz boyunbağı olmadığı halde muhâmilerin huzur-ı hâkime çıkmalarına mesâğ yoktu. Hikaye ederler ki bir muhâmi istihza kâbilinden

bir gün beyaz bir pantolon ve siyah bir kravatla mahkemeye çıktığında hâkim pek sert bir lisan ile kendisine: “Üstad, mahkeme sizi pantolonunuzu boynunuza, kravatınızı da ayaklarınıza koymaya davet ediyor.” demişti. Daha sonra kanun adamlarına bıyık bırakmak memnû idi. 1862’de ısdar olunan bir kararnâmede muhâmilerin bıyıklı olarak mahkemede müdafaatta bulunmaları, bugün bize gülünç gelen şu fıkra ile men edilmişti: “Böyle bir çehre, münâfi-i haysiyettir ve ekseriya mucib-i temeshurdur, bıyık yalnız askerlere hastır.” İhtimal ki bugünkü cübbemiz de torunlarımızın torunlarının mucib-i handesi olacaktır.

Fakat bu cübbenin de bir sebep ve hikmeti vardır. Mahkeme salonlarını dolduran kalabalığın içinde muhâmiler yalnız bu cübbeyle tefrik edilmiyorlar mı? Bu cübbenin kendine mahsus bir azameti yok mudur? Cübbemiz, mesleğimizin tarihçesinin en eski devrelerine kadar çıkıyor ve mesleğimizin doğduğu günle birleşiyor.

Baroya mensup olanların cümlesi tarafından giyilen cübbemiz herkes için, kıdemliler, en mâruf olanlar ve en yeni ve gençler için de aynıdır. Bu, mahkeme huzurunda müsavâtımızın misal-i mücessemidir. Bu müsavâtı yalnız meziyet ve marifet tebdil edebilir! Şüphesiz, daha bugün bile içinde müthiş facialar oynanan adliye sarayında, asri hayatımızın tecelliyatı içinde, eski Fransa’ya ait olan bu elbiseye tesadüf etmek, tarihin bir cilvesidir. Fakat bu kendine mahsus garip cilveye neden teessüf etmeli?

Rousse’nin dediği gibi bu cübbe bizi, diğerlerinin adem mezarına gömülmüş olduğu bir zamanda “Meşuk bir cemaat!” diye addettirecek midir?

Halk hâkimiyeti zihniyeti, acaba umûmi müsavat ve uhuvvet nâmına, bizim asır-dâde anelerimizden ve mesleki ruhumuzdan şüphe mi edecektir? Ederse ne kadar hata etmiş olacaktır?

Hakikat-ı halde bizim mesleğimiz kadar halkçı bir meslek mevcut değildir. Herkes mevkiini kendi talihine, şahsi meziyetine medyundur.

Bir de baroyu, duhulü memnû bir yer diye telakki etmemelidir! Çünkü Paris’te 2.500 azası vardır ve gittikçe artmaktadır. Buraya dâhil olmak için birtakım evsâfi hâiz olmak lazımdır: Namus, malumat, istiklal... İşte baroya kayıt için lazım gelen şartları baro reisi, sene başı nutkunda böylece hulasa etmişti.

Muhâmilik mesleğinin kavâidine gelince... İşi şakaya bozmadan, bunlardan kurtulmanın çaresini aramadan evvel bu kavâidin sebep ve hikmet-i vücutlarını anlamaya çalışmak lazımdır.

Baronun usûllerini başlangıçta, yeni yetişenler güçlükle kabul ediyor. Yeni hayatı gayr-ı mutâbık, eskimiş buluyor; istedikleri gibi harekete bu usûllerin mani olduğunu ve terakkiyâta engel olan bu gibi anelerin ilgasını düşündüklerini söylüyorlar. Bu acul gençlere şöyle cevap vermelidir:

“Dikkat ediniz! Ne yapacaksınız? Önünüzdeki duvarları, faaliyet sahanızı fazla tahdid ettiğinden şikayetle devirmek istiyorsunuz. Fakat şunu iyi düşününüz ki sizi rahatsız etmekle beraber onlara dikkatsizce el uzatmaktan tevakki ediniz. Çünkü eviniz biraz sonra onlarla beraber mahvolacaktır. O vakit sizi iş adamlarından tefrik eden ve onlardan koruyan hiçbir şey kalmayacaktır.”

“Bir imtiyaza maliksiniz: İş adamlarının kabul edilmedikleri adliye kapısında muhâmilik etmeye mezunsunuz. Bu imtiyazın devam edebilmesi için namus, istikamet, nezaket ve istiklal gibi teminatların vücudu şarttır.”

“Sizin beğenmediğiniz eski usûller bu şartların idâmesine dikkat içindir. Bu usûller sizin için hâmidirler. Bunlardan kurtulmaktan tevakki ediniz, eğer sût-i talih eseri olarak bu tedbirlerden kurtulur iseniz hariçten muhâmilik etmek isteyenlerden nasıl kendinizi tefrik edebileceksiniz? Hikmet-i vücudu ve gayesi istişare, adli yardım ve müdafaadan ibaret olan mesleğinizin sahasından çıkıp iş adamı derekesine mi inmek istiyorsunuz? Baronuz, tasavvur ettiğinizden fazla olarak, âkilâne bir surette, sizin namus ve istirahatınıza niğâhbandır.”

Bir aralık baronun usûl ve esasları ilga edilmişti. Fakat bu tecrübenin hiçbir iyi neticesi görülmedi. İhtilal-i Kebir¹¹¹ bunu ilgaya yeltenmesi keyfiyeti herkesin hatırlındadır. Bu tecrübeden ne halk, ne adliye, ne de muhâmiler istifade ettiler.

[2] Eylül 1790’da hükkâmın kıyafetlerine dair ısdar olunan bir emirnâmede muhâmiler hakkında da dolayısıyla şöyle yazılı idi: “Şimdiye kadar muhâmî nâmını taşıyan kanun adamları, bundan böyle neloncave ne de baro teşkil edemeyeceklerinden vazifelerinin ifası esnasında hiçbir hususi elbise giymeyeceklerdir!”

Bu emir ile hattâ bugün bile bazı gençler tarafından ilgası arzu edilen, cübbenin bertaraf edilmesi temin olunmuştu. Birkaç ay sonra yeni bir emirnâmeyle davacılar, huzur-ı hâkimde ya bizzat veyahut gayr-ı resmi bir vekil marifetiyle davalarını müdafa etmek için müsaade edilmişti.

Bu suretle gayr-ı resmi vekil olmak için hiçbir iktidar, namus, ahlak, malumat şartı icap etmiyor; yalnız “iyi bir vatandaş” olduğuna dair bir vesika almak kâfi geliyordu. O vakit bunun ne demek olduğu malumdu. İşte birtakımlarının tahayyül ettikleri hürriyet bu idi: Robespierre’nin [1758-1794] hitabetle bahsettiği: “Tabiat ve adaletin kanun-ı mukaddesi!”

Bunun neticesini herkes pekala gördü. En bednâm iş adamları, sâbıkâlılar, hırsız ve eski kâtib-i adller, simsarlar, sâbıkâlı mübaşir ve müddeiumûmîler güruhu sahneye çıkmıştı. Bunlar mahkemeleri istila ettiler. Aç gözlülük, cehalet, kabalık, hileli manevralar, sahtekârlıklar devri hüküm sürüyordu. O zamanlardan bahsederek

¹¹¹ 1789 Fransız Devrimi.

Delacroix-Frainville¹¹² şöyle yazmıştı:

“Allah en müthiş, en iğrenç belayı Mısır’da unuttu, o da kanun adamlarının belası! Öfkesini galiba Fransa’ya saklamış olacak!”.

Şûrâ-yı Devlet azasından Thibaudeau ise, şu gayr-ı resmi vekillerin adliye sarayına hücumunu tasvir ederken diyor ki: “Bunlar meçhul birtakım kimselerdi, müşterileri müstekreh bir hırs ile paylaşıyorlar, davaları bir nevi ticaret işi gibi cerr-i menfaat için tekabbül ve ekseriyetle de iflas ediyorlardı.”

Velhasıl Merlin, Directoire Meclisi’ne 1795’te takdim ettiği bir raporda, beş senelik bir tecrübeden sonra şöyle diyordu: “Adalet hâmisiz ve davacılar da adaletsiz kaldı.”¹¹³

İşte bu tecrübenin tabii ve hazin bir bilançosu! Bugün yeniden bir tecrübeye değer mi?

Napolyon, muhâmilere karşı beslediği nefrete ve ilk fırsatta bunların dilini kesmek arzusuna rağmen, ammenin menfaati nokta-i nazarından Muhâmiler Cemiyetini yeniden tesiste istical eyledi.

Baronun eski usûllerinin aleyhinde bulunurken bu misali düşünelim. Eğer mutlaka usûllerimizi tebdil edeceksek bari dikkatli ve ince bir el ile yapalım. Fakat bu usûllerin, halkın ve muhâmilerin iyi birer hâmisi olduklarını da unutmayalım. Ananelerimize riâyet bizim kuvvetimiz ve büyüklüğümüzdür. Hulasa bu bizim namusumuz ve kendimize karşı ciddiyetimizdir. Bir de o kadar şedid olduğu iddia edilen bu kaideler, acaba kıymetli bir muhâmiye vazifesini ifa ve iktidarını izhar için mani mi teşkil etmiştir? Bu kaideler hakiki bir cevher-i istidadın inkişâfına engel mi olmuştur? Bir davayı kabulde bir muhâmi tamamen hür ve serbest değil midir? Bir muhâmi vicdanından ve adalet hissinden başka bir şeye tebaiyet eder mi?

En mâruf arkadaşlarımızdan birisi uzun süren iştigâlât-ı meslekiyesinin nihayetine doğru şöyle söylemişti: “Hâkim olduğum takdirde aleyhinde hükmedeceğim hiçbir davayı, muhâmi sıfatıyla hiçbir zaman tekabbül etmedim.”.

Bu zatın seciyesi ve mesleki namusu hakkında bundan parlak bir methiye bulunabilir mi? Bu misal baroda nadir değildir. Fakat acaba muhâmiler, yalnız hakikatin ve adaletin mi müdafiidirler? Muhakkak hayır!

Davalar nadiren kâfi derecede vuzuh ile arz-ı endam ederler. Hakkın bir tarafta, haksızlığın da öbür tarafta olduğunu anlamak, görmek, sezmek kolay değildir. Bazı işler huzur-ı hâkime kadar gitmez. Bir de mesleki hâlet-i ruhiye ve suret-i rüyeti de nazar-ı itibara almak lazımdır. Hüsn-i niyetle bir muhâmi, tabii bir surette, kendisine

¹¹² Joseph Delacroix-Frainville, 1812-1816 arası Paris Barosu Başkanıdır.

¹¹³ Avukat Philippe-Antoine Merlin, 1795’de Adalet Bakanı olmuştur.

tevdî edilen bir davanın haklı olduğuna kâni olmayı ister ve işin lehindeki kuvvetli delilleri ve sebepleri aramak tarafını iltizam eyler.

Siyasiyatın tamamıyla meşgul edemediği bir muhâmi, Mösyö Poincaré, buna dair tecrübe ve hakikate müstenid olarak şunları yazmıştı: “Her ne kadar bir muhâmi deruhte edeceği davaları kemal-i ihtimamla tedkik etse bile nadiren hakikat ve adalet tarafını keşfedebilir. Düşününüz, deruhte ettiği her davayı kazanan şimdiye kadar hiçbir muhâmi görülmemiştir. Bunun için denebilir ki ya en vicdanlı ve müdekkik muhâmiler bile bazen fena davalar deruhte ederler veyahut haklı davaları müdafaa etseler bile mahkemeler bu iyi muhâmilere karşı yanlış kararlar ve hükümler verirler. Mahkemelerin muhâmilerden fazla kusur ettikleri muhakkaktır. Feci bir kıyas! Bu iki şıktan hangisi doğrudur? Belki ikisi de doğrudur. Mahkemelerin lâ-yuhti olmadıkları muhakkaktır. Muhakkak olan bir şey daha vardır ki o da yekdiğerine hasım olan iki muhâmiden birinin ne hakikati ne de adaleti müdafaa ettiğidir!”

Biz her iki muhâminin de doğru tarafı müdafaa ettiğini zanneylediklerini kabul edelim. Eğer bu iki muhâminin kudret ve mahareti varsa kendilerini dinleyenleri her ikisi de ikna edebilirler. Kral IV. Henri’nin iki muhâminin müdafaalarını dinledikten sonra söylemiş olduğu şu meşhur ve parlak sözü tahattur ediniz: “Her ikisinin de hakkı var!”.

Bu hal her neyi duyar ise cazibeli renklere sokan ve güzelleştiren hitabet sarayının tesiridir. Bu tesiri Mısırlılar, muzır bir hata ve haksızlık ilahesi diye telakki ederlerdi. Bunun içindir ki mahkemelerde müdafaat tahrirî olur ve söz söylemeye müsaade edilmezdi.

Hitabetin kuvveti ve zararlarını bilenler bile bazen tesirine kapılmaktan kendilerini alamıyorlar. Hikaye ederler ki bir müvekkil, mahkeme huzurunda vekilinin berây-ı müdafaa hayatını tasvir ederken, birdenbire ağlamaya ve bağırmaya başlamış ve: “Ah! Bu kadar bedbaht olduğumu bilmiyordum!” demiş. Buna hitabetin sihri denir!

ÜCRET-İ VEKALET

Ücret-i vekalet, işin intacı için icap eden mesai, sebkeden hizmetin derecesi, müşterinin hal ve vaziyeti, muhâminin derece-i iktidar ve meslekteki mevki ile mütenasip olmalıdır. Ücret-i vekalet tarifesinde bu esasât nazar-ı itibara alınır. Muhâmiler bu hususta gerek mahkemelerin ve gerek başka bir kuvvetin müdahalesini katiyen kabul etmezler.

Buna meşhur bir misal göstermek istersek, Kral IV. Henri zamanında Paris Parlamentosu muhâmilerinin grevini zikredebiliriz. Loisel, *Pasquier* ünvanlı

muhavere kitabında bunun canlı safhalarından bahseylemiştir.¹¹⁴

Bu mühim vakâ, 1602 tarihinde cereyan ediyor. Bir müddetten beri Sully, birinci reisi davet ederek muhâmilerin fazla ücret talep etmelerinin önüne geçilmesini istemişti. Hadiseye Lüksemburg Dükası sebep olmuştu. Dükanın avukatı parlamento huzurundaki müdafaasından dolayı 1.500 ekü [écus] talep etmişti. Bu miktar o zamana göre pek mühim idi.

Meclis bu şikayet üzerine ücret-i vekaletin Blois Nizamnâmesine tevfiik edileceği hakkında bir madde neşr ve ilan etti. 1579 tarihli olan mezkûr nizamnâme, muhâmilerin ücret-i vekalet mukabilinde makbuz vermelerini ve miktarının 30 altını geçemeyeceğini emrediyordu. Nizamnâmenin tekrar mevki-i meriyete vaz'ı, baroyu heyecana getirdi. Başta Baro reisi olduğu halde eski 24 muhâminin, kararı geri aldırarak hususundaki teşebbüsleri boşa gitmiştir. Çünkü meclisin bu vaziyet üzerine ittihaz ettiği karar şu idi: Ya itaat yahut istifa!

Ertesi günü 19 Mayıs'ta, mukayyed 307 muhâmi, mesleği terke karar vererek mahkeme kalemine müracaat etmişlerdir. 21 Mayıs'ta mahkemeler açılarak muhakemata başlanacağı sırada, mübaşirlerin çağırmasına rağmen hiçbir muhâmi isbat-ı vücut etmemiştir. Bunu takip eden dört günde aynı hal tekrar ettiği için mahkemeler celseleri tatile ve muhakematı tâlike mecbur olmuşlardır. Bunun tesiri pek mühim olmuş, muhâmilerin haklı olduklarını efkâr-ı umûmiyede göstermek üzere hicviyeler yazılmıştır.

Nihayet Kral IV. Henri, şahsen müdahale ile her iki tarafı da memnun edecek bir tarz-ı tesviye bulmuştur. Bu tarz-ı tesviyeye göre, meclisin kararı esas itibarıyla kabul ediliyor ve fakat kral, vazifelerine avdetlerini muhâmilerden rica ile beraber, yakında, baronun şerefiyle mütenasip bir nizamnâmenin neşredileceğini vaad edliyordu.

Hulasa tatbikatta baronun dediği oluyor ve Blois Nizamnâmesi artık mevzû-ı bahs olmuyordu.

Bazen esna-yı muhakemede ufak bir sût-i tefehhüm, muhâmi ile hâkimler arasında münâzaa-i lisanıyeyi mucib olur ve her iki taraf bunu, bir izzet-i nefis meselesi yapar. Bu, ekseriya, sabırsız ve acul bir reisin müdafaayı kesmesiyle başlayarak, bazen tarafeynce şiddetli sözler teâtisine kadar varır.

¹¹⁴ Kitabın tam adı *Pasquier ou Dialogue Des Advocats Du Parlement De Paris*'tir (Pasquier veya Paris Parlamentosu Avukatlarıyla Diyalog). Kitapta diyalogları bulunan avukatlar şunlardır: Étienne Pasquier, François Pithou, Baba Antoine Loisel, Oğul Antoine Loisel, Guy Loisel, D'Hibouviller, Theodore Pasquier, Nicolas Pasquier. 17. yüzyıl başında yazılan kitap, 1844'te André Dupin tarafından avukat biyografileriyle genişletilerek ve güncel eklemelerle zenginleştirilerek Paris'te yeniden basılmıştır. Yeniden basılan kitabın önsözünde André Dupin, Loisel'in eseri 1600'de tamamladığını ve üzerinden iki buçuk asır geçmesi sebebiyle baronun modern bir tarihinin yazabilmek için bu çalışmayı hazırladığını belirtmektedir.

Loisel, “Müdafaatı unî ile kesen” bu hâkimlerden şikayet etmiş ve haklarında hicviyeler yazmıştır.¹¹⁵

On sekizinci asırda meslek-i muhâmat hakkında yazmış olduğu mektuplarda Camus dahi bundan bahs ile diyor ki: “Sözünü çabuk bitirmesi için muhâmiye vuku bulan bu ihtarlar, silsile-i kelâmı bu suretle münasebetsizce kesmeler, muhâmiyi fazla yorduşu gibi reis için de mucib-i şeref değildir.” Camus, bize hoş bazı hazırcevaplıkları da hikaye ediyor:

Bir gün Novion reisi, esna-yı müdafaada Muhâmi Dumont’a der ki:

— Üstad, artık hitam veriniz!

Müdafî kemal-i cesaret ve süratle şu cevabı verir:

— Eğer mahkeme davamı kazandığuma kâni olduğu için müdafaamı kâfi görüyorsa derhal hitam veririm. Aksi takdirde, o kadar esaslı mütalaatım daha vardır ki bunları söylemeden geçersen hem vazifeme ve hem müvekkilimin bana karşı gösterdiği itimada ihanet etmiş olurum!

Reis ısrar etmemiş, muhâmi de daha ziyade atf-ı dikkate mecbur olan mahkeme huzurunda müdafaatı müsterihâne ikmal eylemiştir.

Bununla beraber, bazı zaman olur ki reis, müdafaayı kesmediği halde tavır ve vaziyetiyle sabırsızlık alâimi gösterir. Bunlardan birisi Muhâmi [Charles de] Fourcroy’un başından geçmiştir. Mûmâileyh müdafaalarından birisinde bu hale maruz kalınca yüksek sesle der ki:

— Mahkeme hiç olmazsa bana bir lütufta bulunsun!

Reis: Ne demek istiyorsunuz?

— Mahkeme, beni dinlemeden hükmettiğine dair bari bana bir ilam lutfetse de hiç olmazsa müvekkilim beni mâzur görse!

Mahkeme bunun üzerine sükunet ve dikkatle müdafaayı sonuna kadar dinliyor ve dava da kazanılıyor.

Peki, ya birçok defa şahidi olduğumuz veçhile mahkeme reisi bağırıyor: “Üstad! Yetişir, artık mahkeme dinlemiyor! Hükümümüzü vereceğiz!” derse...

Güzel ve yerinde verilmiş cevaplardan birisini de Delaverdy’nin müdafaalarından görüyoruz.¹¹⁶ Bir gün reis-i evvel, Delaverdy’e oğlunun aza olarak kabul edildiği mahkemeye karşı lazım gelen hürmeti göstermediğinden ihtarâtta bulunduğu sırada mûmâileyh der ki:

— Reis Efendi! Eğer oğlum ayakta duracak bir adam olsaydı onu oturtmazdım!

¹¹⁵ Fransızca eserde bu cümleden sonra bir beyit vardır, çeviren tarafından bu beyit esere eklenmemiştir. Loisel’in hicviyelerine bir numune olmalıdır: “Qui tost juge et qui n’entend, Faire ne peut bon jugement”.

¹¹⁶ Clement François de Laverdy (1695-1754).

Aynı tarzda diğer bir hazırcevabı da zikrederim: “Hâkimiyet bir tarafta, ihtimal hak da öte tarafta!”

Yine böyle müdafaalardan birinde mahkeme reisi, huşunetle vekil-i müdafinin sözünü kesmiş ve hâkimlere karşı hürmet gösterilmesi lüzumunu ihtar eylemişti.

Müdafî, sükunet ve nezaketle şu cevabı vermiştir:

“Şüphesiz mahkemenin hürmet beklemeye hakkı vardır. Lakin aynı hürmeti beklemek baronun da hakkıdır!”

Bu söz, o vaziyette en münâsib cevap olduğu gibi bizler için de ahkâmına riâyet olunacak bir düsturdur.

HÂKİM

Voltaire, insaniyetin en güzel vazifesi tevzi-i adalet etmektir demiş. Dupin, sene başı nutuklarından birinde hâkim hakkında şu suretle belîğ bir methiyede bulunmuştur: “Hemşehriler arasında kanunun hâkimiyetini ve sulhu temin etmek, hırsların teşâdümü ve fırkaların tahrikâtı arasında sükun ve itidalini muhafaza eylemek, memleket nâmına emretmek, ceza vermek... Efendiler, bu ne vazifedir? Gösterdiği azamet itibarıyla ne büyük bir şeydir! Talep ettiği faziletler ve tahmil ettiği mesuliyetler itibarıyla ne kadar korkunçtur!”

Bu kadar korkunç ve yüksek bir vazifesi olan hâkim, itiraf etmek lazımsa, asri cemiyetimizde layık olduğu mevkiye malik değildir.

Eski karanlık devirlerinde, tarihin isimlerini muhafaza ettiği büyük hâkimleri düşündüğümüz vakit bugünkü demokrasimizin hâkimlere verdiği nâ-layık mevkii görerek teessüf etmemek elimizden gelmez. Bir saniye için eski büyük hâkim ailelerinin hayatını tasavvur ediniz. Babadan oğula intikal eden ve mesleklerini yükselten bir hayat...

Saint-Simon, bu hâkim ailelerinden bahsederken “Yalnız namus ve adalete serfûrû ederlerdi” diyor. Fakat o hâkimlerde her şey mevcut idi: Asalet, servet, nüfuz, vakar, mevki, itibar, istiklal! İcap ettiği zaman krallara veya nâzırlarına karşı bile gelip mesleklerini müdafa ederlerdi. Mesela Fouquet’in davasında Nâzır Colbert’in müdahalesini zamanın hâkimleri reddetmişlerdi.¹¹⁷

Eski zaman hâkimlerinin hayatlarında, vazifelerinde büyük bir namus, vicdan ve adalete sadakat vardı. Vefatlarında oğullarına miras olarak hâkimliklerini, hürmet-i ammeye mazhar olmuş nâmlarını ve namuslarını bırakmak isterlerdi.

¹¹⁷ Maliye müfettişi Nicolas Fouquet’in davasına müdahale etmeye çalışan 1665-1683 arası Sayıştay Başkanı (contrôleur général des finances) Colbert’ten bahsediliyor.

Aynı zamanda bu hâkimlerde dinlerine merbûtiyetin bahşettiği kuvvetli bir ahlak mevcut idi! İşte bundan dolayıdır ki bize gayet asil hatıralar, misaller bırakmışlardır. Hayatlarında ahali kendilerini fevkalâde meth ü senâ ederlerdi. Meşhur Patru, Hâkim [Pompone de] Bellièvre’nin [1606-1657] tedfin merasiminde şöyle söylemişti: “Davaları, davacıları boğazlayan sert bir sabırsızlıktan uzaktı. Kendisinden hata ve haksızlık sâdır olmazdı. Adaletini tadanlar kendisini her vakit methedeceklerdir. Eğer bir ikinci defa dünyaya gelmek mukadder olsaydı, o bu sefer yaşadığı gibi yaşayacaktı.”

Tabii böyle metihlere layık olmak büyük bir mazhariyettir. Büyük hâkimler, vazife ve mesleklerini bi-hakkın anlamışlardı. İşlerini adalet kaygısıyla görürlerdi.

D’Aguesseau’nun, hâkimi hazır formüller ve eski hükümlerin yeni işlere fena bir surette tatbiklerinden muhafaza maksadıyla yazmış olduğu satırları hatırlamak lazımdır:

“İlmin, bazen cehlden daha çok müteârifeleri vardır. Nedir, ne oldu? Bunlarla tevaggul etmeden âlim bir hâkim, muhakeme kuvvetinden ziyade hafızasıyla hükmeder. Esasen bildiği bir hakka yeni öğreneceği hadiseden ziyade dikkat eder ve ehemmiyet verir. Yabancı bir suret-i tatbikiyeyi haklı göstermek için, tabii bir çare-i hal bulmaktan fazla çalışır.” Bu takdirde ne sıhhat ve metanet, ne mesleki tecrübe ve mesleğe ne büyük bir aşk mündemiç! Filhakika, o büyük hâkimlerin bıraktıkları sahifeleri okuduğumuz, tercüme-i hallerini tedkik ettiğimiz zaman nasıl bir hayat yaşamış olduklarını görürüz: Mesleki şeref, ailevi intizam ile dolmuş mesai ve vakar hayatı!

Hâkimler aynı zamanda zengin de idiler. Maddi ve manevi hiçbir ihtiyaçları yoktu. Bu itibarla hâkimler dahi bir asalet sınıfı teşkil ederlerdi: Cübbe asaleti!

Bugünkü hâkimlerimizde de eskiden olduğu gibi namus ve adalet mefhumları aynıyle mevcuttur. Fransa’da bugün mevcut olan hâkimler eski zamanların büyük hâkimlerinin hayrî’l-halefleri olduklarını ispat etmektedirler. Fakat şimdikilerin vaziyet ve miktarâtı, meziyetlerinin ne kadar dûnundadır! Bugün hâkimlik maddeten pek müşkül olmuştur. Yarın daha ziyade fenalaşacaktır. Hâkimlik müsabakalarında görülüyor, Münhal yer pek çok, namzet pek az. Çünkü kuvvet ve iktidarını bilen, istikbalde bir meslek intihab edebilen gençler için hâkimlik, parlak bir meslek addedilmiyor.

Masraflı ve uzun tahsil senelerinden sonra yirmi altı yaşında üçüncü sınıf bir mahkemede aza mülazımlığı ile hayata başlayarak bir belediye çöpçüsünden daha az maaş almak ve nihayet senelerce vilayetlerin birinde, küçük bir kasabada çalışmak kolay değildir. Ümit olarak da güç hal ile başka bir kasabaya terfian gönderilmek ve orada da aynı hayatı yaşamak! Kendisinde miktar-ı kâfi zekâvet, malumat, azim ve

ihtiraz bulan hiçbir genç bugün hâkim olmak istemiyor.

Hâkimlik mesleğinin küçük tabakalarında hal böyle olmakla beraber daha yüksek makamlarında biraz mütehavvildir. Fakat büyük derecelere vâsıl olmak için uzun seneler mesleğe hizmet eylemek ve büyük bir tâlime malik olmak lazımdır. Bugün Fransa'nın en birinci hâkimleri Paris'in temyiz ve istinaf mahkemelerinde bulunanlar, eski hâkimlere nispetle pek az maaş alıyorlar. Hele aynı derecede bulunan İngiltere ve Amerikan hâkimlerinin aldıkları maaşlarla bizimkiler kâbil-i kıyas değildir. Servet-i zâtîyesi olmayıp da yalnız maaşıyla yaşamaya mecbur olan bir hâkim, ailesini ve kendi mevki-i içtimâisini muhafaza edebilmek için, son defa icra edilen zamâime rağmen, yine fevkalâde müzâyakada bulunmaya mahkumdur.

Düşününüz ki bu hâkimlerin elinde, verecekleri şöyle veya böyle bir hükümle milyonlara temas edecek mühim davalar var. En yüksek ailelerin namus ve mevki-i içtimâileri bazen bunların elindedir. Hükümleriyle muazzam servetlerin miktarâtını tayin ederler. Hâkimler, bu derece büyük bir kudrete malik oldukları halde ekseriya, yaşamak için müşkülât çekmektedirler. Brüksel Baro Reisi Mösyö Theodor, bir gün bize bazı zengin Amerikalıların zihniyetlerini şu suretle hikaye etmişti:¹¹⁸

“Birkaç zengin Amerikalının, Belçika mahkemelerinin birinde müddeâbihi milyonlara bâliğ olan mühim davaları varmış. Tabii bunlar parayı almak için her türlü vesâite müracaat etmişler. Ez-cümle bir tanesi vekiline mütemadiyen: ‘Fakat bu hâkimlerin maaşı ne kadardır?’ diye sorup dururmuş. Muhâmi de bu sualden fena bir mana çıkaramayarak hâkimlerin almakta oldukları cüzi maaş miktarâtını söylemiş. Bu kadar az bir maaşı haber alan Amerikalı müvekkiller ise hep bir ağızdan bağırmaya ve az bir parayla bu hâkimleri satın almanın mümkün olduğunu söylemeye başlamışlar. Muhâmileri ise Amerikalıları, Belçika hâkimlerinin namusuna dair ikna etmek için epeyce zahmet çekmişler. Avrupa’da eski namus ve vicdanın baki olduğunu ve Amerika’da olduğu gibi her şeyin satın alınamayacağını öğretmişler ve ez-cümle parayla hiçbir şeye muvaffak olamayacaklarını söylemişlerdir.”

Filhakika bizim heyet-i hâkimemiz vicdanını temiz olarak muhafaza etmişlerdir. Hâkimlerin hatt-ı hareketleri sa’y ve gayret, namus ve şeref mefhumlarıyla hulasa edilebilir.

Hâkimlerimizin şâyan-ı ıslah ciheti yalnız maaşları değildir. Aynı zamanda terakkileri hakkında şimdiki fena usûl dahi muhtac-ı tedkidtir. Teşkilat-ı adliyemiz Napolyon’un eseridir. Bu zatın askeri kafası, böyle bir teşkilatı vücuda getirmeye hazır değildi. Bir cesaret hamlesiyle İhtilal-i Kebirin doğurduğu karışıklıklar arasında re’s-i kâra gelen ve harap Fransa’nın her şeyini yeniden vücuda getirmeye mecbur olan

¹¹⁸ Leon Theodor, 1912-1915 arası Brüksel Barosu Başkanındır ve 1925’te Belçika Adalet Bakanı olmuştur.

Napolyon, kendi iktidarının her şeye kâfi olduğunu zannediyordu. Bu zan askeri hayatta kolaylıkla hasıl olabilir. Bugünkü heyet-i hükkâmımızda, o eski Napolyon zihniyetinin damgası vardır. Bu zihniyeti şöyle hulasa edebiliriz:

Herhangi bir adam, herhangi bir zamanda, herhangi bir vazifeyi yapabilir. Hâkimin terfi usûlleri de bu basit zihniyetin mahsulü olarak o vakit tespit edilmişti. Hükkâm, hayat-ı memuriyetlerinde muayyen silsileleri takip ederek bir vazifeden diğer vazifeye nakil edilegelmektedirler. Bidat şeklini alan bu suret-i naklin her vakit neticeleri mesut olmuyor. Filhakika bir hâkimin geçmeye mecbur olduğu muhtelif vazifeler kadar yekdiğerine yabancı ve karışık işler tasavvur olunamaz. Müddeiumûmîlik ile hâkimlik, ceza işiyle hukuk işi, tabii yekdiğerine benzer şeylerden değildir. Bir hâkim bu saydığımız işlerin bazılarını ifada pek müstaid olduğu halde diğerlerini yapacak istidadda olamaz. Pek mâruf müddeiumûmîler gördük ki mahkeme reisliğini ifa edemediler. Pek müstaid müstantiklere rast geldik ki mahkeme-i istinaf azalıklarında işsizlikten iktidarlarını kaybettiler ve nihayet mükemmel hâkimlerin müddeiumûmîlikte muvaffak olamadıkları da görülmüştür.

Vilayâtta, bu mesleki farklar ve adem-i iktidarlardan mâadâ bir de aileleriyle beraber tebdil-i mekan etmelerinin mazarratları düşünölsün. Hakikat-ı halde hükkâmın zaman zaman tebdil-i mevki ettirilmeleri kadar mantıksız ve manasız bir şey tasavvur olunamaz. Ez-cümle bütün bu tebdillerin yegâne sâiki fantezi eseri olduğu düşünölsünse manasızlık daha ziyade tezahür eder. Bu hastalığa bir çare bulmanın güç olduğu mütalaasındayız. Neden hükkâm bulundukları mahalde terfi etmesinler? Bir hâkim şâyan-ı terfi ise muvaffak olduğu vazifede ve mevkide yükselmelidir. Bu suretle hâkim daha ziyade muvaffak olur.

Bir de bu surette hâkim, idare ettiğı mahallin ahalisi nezdinde daha ziyade hürmet görür. Bu suretle ezmeye-i kadimede hâkimliğin irsen intikali usûlünün zamanımızda başka tarzda tecellisi imkanı hasıl olur.

Bugünkü tasavvur ettiğimiz yenilik, aşağı yukarı buna benzeyecekti.

Aynı zamanda vazifesine daha çok alışmış ve işlerini daha iyi anlamış olan hâkimler fazla mesai ibraz edeceklerinden, mahkemelerde daha az adam kullanıp daha fazla maaş vermek mümkün olacaktır. Hîn-i hâcette hâkimleri işe teşvik ve meşhur atâletlerini bir tarafa itmek için 775 senesinde Şarلمان’ın¹¹⁹ kapitolarında zikrolunduğı veçhile şöyle bir kayıt ilave olunabilir: “Hâkim, hükmünü vermekte teahhur ederse davacı, hâkimin evinde ikamet etmeye ve hâkim tarafından işe edilmeye hak kazanır!”

¹¹⁹ Charlemagne (742-814) Batı Avrupa’da yaşayan Hristiyanların siyasi birliğini sağlayarak Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu’nun temellerini atmış ve 800-814 yılları arası hüküm sürmüş olan imparatorudur.

Zamanımızdaki süknâ buhranı ve hayat pahalılığı nazar-ı itibara alınırsa bu kadarı hâkimleri kolaylıkla vazifeye davet edebilir.

Bir de hâkim bulmak mesele-i mühimmesi mevzû-ı bahs olduğu vakit, kadimen Fransa'da ve şimdi İngiltere'de câri bir usûle rücu etmek muvafık olacaktır.

Hardoin de Péréfixe, IV. Henri'ye dair yazdığı tarihinde şöyle diyor:¹²⁰

“Adliye memurları ve hâkimlerin miktarı pek az ve tatbik edilen usûller pek iyiydi. En meşhur muhâmi ve hâkimlerin ismi bir cetvele yazılır ve münhal vukuunda bunlardan üç tanesinin ismi berây-ı tercih ve tayin krala arz edilirdi.”

Bu veçhile tabir câiz ise hâkimliğe yeni bir kan açılıyor ve hâkimlik vazifesini ifa için başka yerlerde kendilerini göstermiş ve temayüz etmiş kıymetli zatlar alınıyordu.

Bu usûlü III. Napolyon zamanında bir aralık tatbik ettiler.¹²¹ Dupin ve Chaix d'Est-Ange gibi mâruf baro mensuplarının hâkimlik vazifesine getirildikleri vakit ifa etmiş oldukları hüsn-i hidemâtı unutamayız. İngilizler el-an bu usûlü takip ediyor ve bundan pek memnun olduklarını söylüyorlar. Fakat bu veçhile en mâruf ve muktedir zevâtan bir heyet-i hâkime tertip etmek için tabii büyük fedakarlıklar etmek lazım gelir. Meşhur muhâmilerin, istiklallerini feda ederek hâkim oldukları zaman yeni mevkilerden şân ve şeref almaları ve maddeten ziyan etmiş olmamaları lazım gelir. Bugünkü Fransa'da ise çok hâkim ve az maaş nazariyesi tatbik ediliyor. Mesele yeniden tedkike şâyandır. Bu meseleye menfi cevap verilirse politikacılığın yalnız başına hükümrân olduğu demokrasimizde hakiki kıymetlere ehemmiyet verilmediği anlaşılır. Herhalde hâkimlere layık oldukları şeref ve mevki verilmelidir.

BİR İKİ SİMA

Vakit geçiyor, muhakemeler bitmek üzere. Artık adliyeyi terk edelim. Marchande medhalinde birkaç muhâmi cübbelerini bırakmak üzere alelacele elbise dairesine giriyorlar. Onları size takdim edeyim:

İşte parlak cildi, dolgun yanakları, ateşin gözleri, koca karnıyla daima beşuş görünen Cliton! Saf ve temiz bir şişman! Size rast geldiği zaman çocuk masumiyetiyle izhar-ı sürur eder, kollarının arasına alır, kucaklar, ögle veyahut akşam yemeğine davet eder.

En mühim meşguliyeti, hayatta en büyük işi, iyi bir yemek yemektir. Merkez-i hükümetin bütün lokantalarını, çay ve kahvehanelerini, barlarını bilir; garsonları

¹²⁰ Hardouin de Péréfixe de Beaumont'un (1606-1671) bahsi geçen eseri *Histoire du Roy Henry le Grand* (Büyük Kral Henri Tarihi) 1661'de yayımlanmıştır.

¹²¹ III. Napoléon 1848'de seçimle cumhurbaşkanı olmuş ve 1852'de hükümet darbesi yaparak kendini imparator ilan etmiştir. 1870'de tahttan indirilinceye kadar hüküm sürmüştür.

isimleriyle tanır; eliyle teklifsizce kârilerine vurur, eski ve nefis şarapları açtırıp çeşnisine baktığı zaman dudaklarını şapırtadır; iştihâyı artırmak için ne lazım olduğunu bilir ve kararını derhal vererek yemekleri ısmarlar.

Cliton nevi cinsine münhasır ve yüksek bir şahsiyettir; her yere girer ve girdiği her yeri kendi evi gibi benimser; her şeyden malumatdârdır. Büyük bir zeka ve iktidara ve bunlardan daha büyük bir kalbe maliktir.

Clitandre! Adliyede asri hayatı temsil etmek noktasından yegâne şahsiyettir. İnce ve kibardır. Kendine has zarif tavırları vardır. Sadık ve sevimli kâtibesiyle ve Harb-i Umûmiye iştirak etmiş olan en samimi arkadaşı, muhâmi ve belediye müşaviri Kont Al maviva ile birlikte adliyeye geldiği zaman selamlamak için bütün eller kendisine uzanır.

Bahtiyar adam! Hiçbir düşmanı yok. Baro reisi oldu ve baronun yüzüncü sene-i devriyesi münasebetiyle yapılan o muazzam merasime riyâset eyledi. Şimdi Meclis-i Âyanda azadır ve nâzır olacaktır. Hiç şüphesiz servet de arkasından koşacaktır.

Baroda reis-i muhteremdir ve itaat olunur. Bugün timsal-i âsâyı elde tutan zat, kendisine karşı ibraz ettiğimiz hürmete layıktır. Reisimiz hüddâdâd büyük bir istidada, sağlam bir seciyeye malik ve samimi bir zattır; tasvir edilemeyecek derecede büyük evsâf sahibidir. Cesaret ve samimiyet, nüfuz-ı nazar ve irade kabiliyeti müttefakun-aleyhtir. Ahenktâr sadâsı, zamanında ne ifade etmek istediğini bilir. Hulasa bir müdürdür. Önümüzde büyük bir muhâmi var, onu hürmetle selamlayalım.

Lachaud’un kendisine mal edindiği bir tabiri, biz de reisimize tevcih edebiliriz: “Onun adı falan efendi değil, bizzat müdafaadır!”. Altmış seneden beri yorulmaz bir sebatla iş başındadır. Gelecek batınlara, pek yüksek mesleki fazilet misallerini bırakmıştır. Bu itibarla da en temiz şan ve şerefimizdir.

Ayağa kalktığı zaman, yaşın eğriltemediği düz ve metin endamı celseye hâkim olur; udûl heyetinden pek çok defalar merhamet kararları almaya muvaffak olan çelik sadâsı salonu inletir. Biz onu dinliyor, takdir ediyor ve seviyoruz. Adliyenin en meşgul muhâmilerinden birisini görüyoruz. İşlerine, hem de kolayca nasıl yetişebiliyor? Müdafaâ yegâne zevkidir: Senede en aşağı on ay... Tatil zamanlarında çiftliklerine gider, kalbinde doğduğu toprağın aşkını muhafaza etmiştir. Berrak bir derenin kenarında, güzel ağaçların gölgesinde yaramaz bir küçük balığı tutarken bile istimlak komisyonlarını, güzel ve ilmi müdafaalarda bulunduğunu bidâyet mahkemesi celselerini hatırlar.

Faal, titiz, işleri taşkın Vincent, başı arka tarafa müteveccih olduğu, sadık arkadaşları tarafından muhât bulunduğu halde kendine mahsus hareketleriyle

ve çevik adımlarıyla ilerliyor. İyi bir hatiptir. İfadesi pürüzsüz bir surette akar. Cümlelerinde, doğduğu adanın güneşi ve rengi var. Onu şu dakikada bile, vücutça kendisinininkiyle tezat-ı tam arz eden hemşehrilerinden birisiyle kol kola girmiş geliyor görüyoruz.

Sezar sakın, nefesine hâkim, mütevâzin bir şahsiyettir. Zeka ve malumatı yüksektir. İnce bir ferasete malik, istihzada üstad, refiklerini susturmakta mahirdir. Henüz pek genç olduğu halde herkesçe tanınmıştır. Her zaman için sadık ve samimi bir dosttur.

En son muhâmi de elbise dairesinden çıkıyor. Adliye; Saint Louis, Malesherbes ve Berryer'in sabit nazarları altında yarına kadar dinlenecek ve kendini toplayacak. Ona kuvvet veren bu uykuyu takdis edelim.

Bu küçük kitabı okuyanlara, hiçbir davaları olmamasını ve müdafî sıfatıyla büyük evimize gelmek sıkıntısından içtinap etmelerini temenni ederim.

DİZİN

A

Abdullah bin Cafer.....	18
Adli kapütilyasyonlar	36
Adliye Nezâreti	28, 32, 39
Aesculapius.....	56
Ahkâm-ı şer'iyye	22
Ahmed Muhtar Mardinizâde	20, 21
Âkil bin Ebu Talib.....	18
Albert Salle	59
Alexandre Millerand	59, 78, 84
Alexandre Ribot.....	78, 84
Ali Rıza (Mahkeme-i Temyiz Reisi) ...	33
Amerika	85, 95
Anadolu	19, 21, 22, 23
André Dupin	83, 93, 97
Ankara	32, 43
Antoine Le Maistre.....	55, 57
Antoine Loisel.....	86, 90, 92
Antoine Merlin	89
Ârifin Kırathanesi.....	31
Aristide Briand	59, 85
Armand Fallières	84
Armand-Gaston Camus	54, 92
Artin Ağanın Lokantası.....	31
Artin Toptaş	20, 22, 26
Auguste Martini.....	58
Avrupa.....	19, 95
Ayak kavafi	22, 23, 24
Ayak tellalı	24

B

Baudin Davası	58
Belçika.....	95
Besim (Mersin Mebusu)	42
Beyoğlu	44
Bizans Lokantası	31
Blois Nizamnâmesi.....	91

Boşnakyan Agop.....	30
Bourbon Sarayı	85
Brüksel Mahkemesi.....	81
Bursa.....	32
Büyük Millet Meclisi, Meclis-i Milli..	34, 36, 40, 43

C

Camille Desmoulins.....	50
Cengiz	44
Chaix d'Est-Ange.....	58, 97
Charles Chenu	59
Charles de Fourcroy	92
Charles Lachaud	58, 70, 98
Charlotte Corday	50, 57
Chauveau-Lagarde	57
Claude Gaultier.....	56, 57, 60
Çalyan Hanı.....	31
Çiçero	54

D

D'Aguesseau.....	62, 94
Dârülfünûn Hukuk Medresesi, Dârülfünûn-ı Osmâni Hukuk Şubesi, İstanbul Hukuk Mektebi, Mekteb-i Hukuk	21, 25, 26, 27, 32, 33, 35, 39
Dava Vekilleri Cemiyeti.....	29, 38, 42, 48
Dava Vekilleri Nizamnâmesi..	27, 31, 36, 37, 38, 39, 42
Denis Diderot.....	46
Denis Tronchet	57
Dersaadet.....	26, 28, 29, 32, 39
Dersaadet Dava Vekilleri Cemiyeti Nizamnâmesi.....	27, 29
Devlet-i Aliyye	24, 25
D'Hausonville.....	78
Directoire Meclisi	89
Divanyolu	31

E

Edgar Demange	59
Edmond Rousse	83, 84, 87
Edvard Ede	30
Élysée Sarayı	84
Émile Loubet	84
Erasmus	56
Ernest Cartier	59
Eugène Brieux	75
Ezop	62

F

Fatih	44
Fatih Camii	21
Félix Decori	59
Feridun Fikri (Dersim Mebusu)	42
Fernand Labori	59
Filipomen Dimitrokoplo	30
Fouquier-Tinville	50, 57
François de Laverdy	92
François Rossolato	29
Fransa ...	15, 18, 46, 48, 50, 58, 59, 84, 87, 89, 94, 95, 97
Fransa Akademisi	15
Fransa Encümen-i Dânişi	57
Fransuva I	86

G

Galata	31
Galatasaray	26
Georges Jacques Danton	57
Giridi Ahmed Sâki	42
Girondinler	50
Goethe	44
Gustave Mennesson	59

H

Hacı Esad (Adliye Müfettişi)	33
Hacı Rifat (Mahkeme-i Temyiz azası)	33
Haçeryan Nazaret	29
Hâkimüş-şer'	20, 22
Haralambidi Yordanaki	33
Harb-i Umûmi	33, 60, 79, 84, 98
Hardoin de Péréfixe	97
Hasan Efendi (Başmuhzır)	21
Hasan Fehmi Paşa	23, 26
Hazreti Ali	18
Hazreti Peygamber	18
Henri Barboux	58, 60
Henri Busson-Billaut	59
Henri du Buit	58
Henri IV	50, 90, 91, 97
Henri Linguet	57
Henri Roujon	47
Honoré Victorin Daumier	47
Hugo Grotius	54
Hulusi (Cinayet Mahkemesi Reisi)	34

I

Islahat Fermanı	24, 25
I Teşrinisani 338 İnkılabı	34
İhtilal-i Kebir, 1789 İhtilali	50, 57, 88, 95
İkinci İmparatorluk	86
İncesu	21
İngiltere	95, 97
İstanbul Barosu, İstanbul Dava Vekilleri Cemiyeti	15, 18, 29, 35, 37, 42
İzmir	32

J

Jean Baptiste Colbert	93
Jean Baptiste Gerbier	57, 60

Jean de La Bruyère.....	46
Jean Racine.....	47
Joseph Delacroix-Frainville.....	89
Jules Armand Dufaure.....	58
Jules Favre.....	58
Jules Grévy.....	84
Jüri, Heyet-i udûl.....	71, 73, 98, 104

K

Kağıt kavafı.....	22
Karamanlı.....	22
Kazım Bey (Adliye Nâzırı).....	33
Konsolato Mehâkimi.....	30
Kont Almaviva.....	98
Kurûn-ı Vusta.....	86

L

Lamoignon Malesherbes.....	57, 99, 104
Lemaître.....	60
Léon Gambetta.....	58, 78
Leon Theodor.....	95
Louis Barthou.....	59, 78
Louis XIV.....	46, 60
Lucile Desmoulins.....	50
Lüksemburg.....	91
Lütfi Fikri Bey.....	33, 35, 40

M

Madam Colette.....	81
Madam du Barry.....	57
Madam Lafarge.....	58
Madam Roland.....	50
Mahkeme-i Temyiz.....	26, 33
Manyasizâde Refik Bey.....	30
Mardirosyan Kiğork.....	30
Mareşal Ney.....	49

Marie-Antoinette.....	50, 57
Maurice Bernard.....	59
Max Buteau.....	58
Mecelle Komisyonu.....	25
Meclis-i Ahkâm-ı Adliye.....	24
Meclis-i Âyan.....	98
Meclis-i Mebusân.....	23, 33, 83, 84
Medresetü'l-Kuzât.....	32, 39
Mehâkim-i Nizâmiye ...	20, 26, 27, 39, 40
Mehâkim-i Nizâmiye Hakkında Nizam-nâme.....	25
Mehâkim-i Şer'îyye.....	20, 32, 39
Mehmed Ali Efendi.....	30
Mehmed Reşid Efendi.....	26, 30, 31
Mekteb-i Hukuk Nizamnâmesi.....	27
Mekteb-i Sultânî.....	25
Melekyan Karekin.....	30
Meşrutiyet.....	23, 32
Mısır.....	89
Miltiyadi Karavokiros.....	23, 30
Molière.....	47
Montaigne.....	56
Montesquieu.....	54
Muhallefât-ı Umûmiye Kassamlığı....	21
Muhâmat Kanunu Lâyihası/Projesi, Muhâmiler Kanunu Lâyihası.	32, 33, 35, 40, 43
Muhâmat Kanunu/Muhâmiler Kanunu ...	16, 43
Muhâmiler Cemiyeti (Paris Barosu).	57, 58, 89
Munier-Jolain.....	57
Muslihiddin Âdil.....	34
Mustafa Efendi (Adliye Nâzırı).....	34
Müzevvir.....	19, 23, 24, 43

N

Napolyon	33, 58, 89, 95, 96
Napolyon III.....	97
Narlıyan Manuk.....	30
Necati Bey (Adliye Vekili)	43
Necmeddin Molla.....	33
Nicolas Boileau	56, 60
Nicolas Fouquet.....	93
Niğde	21
Normandiya	52

O

Olivier Patru.....	57, 60, 94
Osman Bey (Temyiz Mahkemesi Reisi)....	26
Ömer Lütfi (Eskişehir Temyiz Hukuk Reisi)	33

P

Panama Davası.....	58
Paris.....	48, 50, 52, 87, 95
Paris Barosu.....	84
Paris Parlamentosu.....	49, 50, 90
Pas-Perdus salonu.....	49, 50, 77, 85
Pierre-Antoine Berryer.....	50, 60, 77, 99, 104
Pierre-Nicolas Berryer	50, 57
Pierre Waldeck-Rousseau.....	58, 60
Platon	54
Pompone de Bellièvre	94

R

Raoul Rousset	59
Raymond Desèze	57
Raymond Poincaré	59, 78, 84, 90
René Viviani.....	59, 78
Robespierre.....	88

S

Saadeddin Ferid.....	33
Saint Louis.....	99, 104
Saint-Simon.....	93
Samsun.....	32
Seine Mahkemesi.....	71
Selanik Cephesi.....	85
Seyyid Bey (Adliye Vekili)	35
Sezar	44
Sezar (Avukat).....	99, 104
Sokrat	50, 51
Sulh Hâkimleri Kanunu.....	32
Sultanahmet	44
Şarلمان	96
Şevki Bey (Mahkeme-i Temyiz Reisi)	33
Şeyh Hasan Tahsin	30

T

Tanzimat-ı Hayriye.....	22, 23, 24, 26
Themis.....	56
Thibaudeau.....	89
Türkiye	18, 23, 35, 42, 43, 44

U

Untel.....	52
Üsküdar.....	44

V

Voltaire.....	93
---------------	----

Y

Yıldız Hanı.....	31
------------------	----

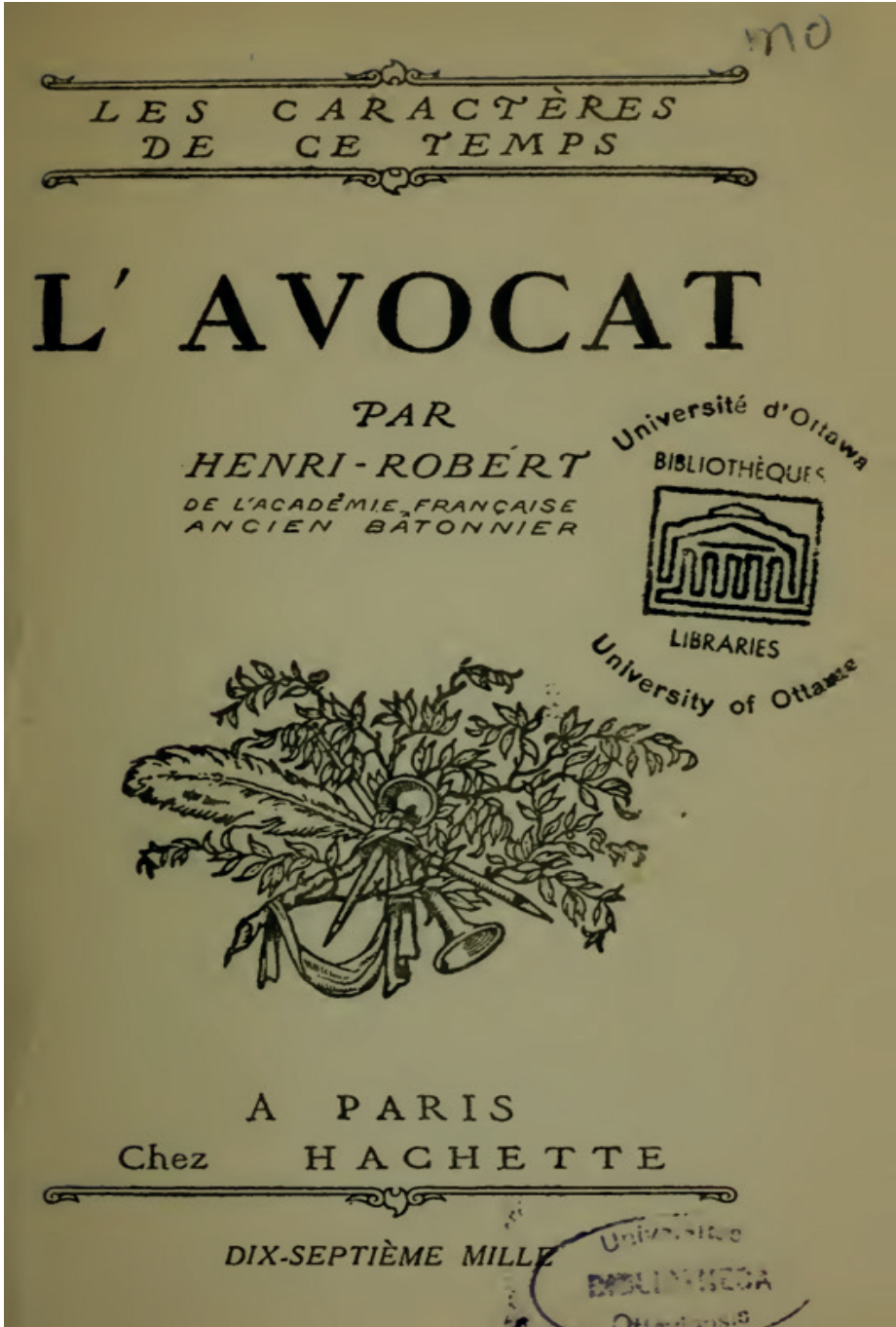
Görsel 1: Henri Robert (Kaynak: Gallica.bnf.fr/Bibliothèque nationale de France)

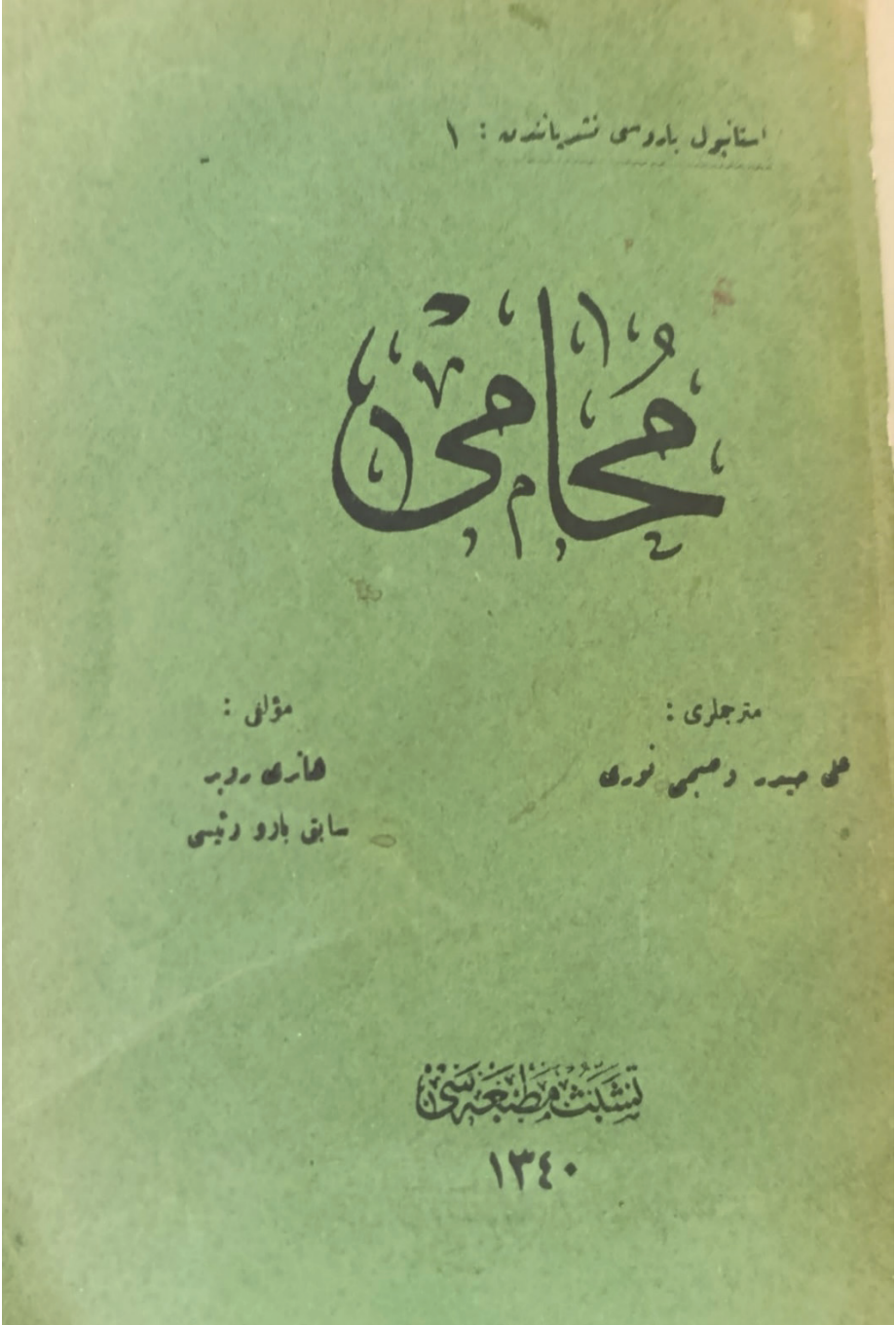
Görsel 2: Ali Haydar Özkent (Kaynak: Haydar Metin Özkent aile arşivi)

Görsel 3: Suphi Nuri İleri (Kaynak: İstanbul Barosu 1941-1942 Levhası, s. 145)

Görsel 4: L'Avocat'ın iç kapağı (Kaynak: Université d'Ottawa Bibliothèques)

Görsel 5: Muhâmi'nin dış kapağı (Kaynak: Tugay Aydın Koleksiyonu)

ءارقداشلرمزه ، قارئلرمزه .

محاماتك بكي برهمنى

قارئلرمزه، بوكونكى نسخه مرده يكي براكتر تحرير و ترجمه سنا باشلامش اولديغنى كوره جكاردر . بواثر، سابق پارس باروسى رئيسى (هازى روبرك) (Avocat) ناميله نشر ايتش اولدينى كوچك كتابك ترجمه سيدير . بو بونك كى ائرلى كيمر يازديلر ؟ مؤلفه رينك شخصيتلرى نهدر ؟ بوقطه لر حقتده اترك باشنه على حيدر بك ارقداشمن طرفندن (رء ، ايكي سوز) سرنامه سيله يازلش اولان مقدمه ده كافى درجه ده ايضاحات موجود اولديغندن تكرر اريدن صرف نظر اولمشدر .

اثرى على حيدر بلكه صبحى نورى بك مشتركا ترجمه ايدرك بارومزه هديه ايله مشلدر . بزه ، محاميلك حقتده شمدى به قدر بويه طوبلو برار يوقدى . مسلك حقتده ياكش تقييلك بوقدر رواج بولمسنه ايضاحات ونشر ياندى مسامحك اك بيوك عاملى اولديغه هيچ شبه يوقدر . اوبه نلن ايدىيورزكه استانبول باروسى ، بواثرى ترجمه ونشر ايتككه ، شمدى به قدر پايدى خدمتلك هيسندن بك چوق بيوك برخدم ايتش اوليور . اترك اسلى كوچك محيغه ايله وايجه حروفات ايله ۱۳۱ محيغه در . على حيدر بك ، باش طرفه (نور كده محاميلك) ديه رقم علاوه ايله مشدركه بونكده تحمينا يكرى ، يكرى بش محيغه اولمى محتملدر . شو حاليده اثر تحمينا ۱۵۰ محيغه قدر برنى اوله جقدر .

اترك باشنه ، محاميلك بزه كى تلقيسى ، وضعى ، تاريخچه محقتده بويه بر كر يركاهه لزوم شديد واردى . تاكه اثر ، يالكز اوروپاده كى تلقىانى عكس ايتدين برساله ماهينده قالمون .

بوكون ۳۲ كوچك محيغه لك بر فورمه چيقيمشدر . كتابك ، اسلى كى ، جيده قولايلاقه ملاشه حق ، ايسته نلدينى زمان اوقونه حق بر حيمده اولمسنه غيرت ايدلشدر . شو حاليده محاميلك بوندى صكره كى نسخلرنى محافظه ايدنلر ، برقاچ نسخه صوكنده ، اترك تامنه ملك اوله جقلدر . ترجمه ختامه ايرد كدنسكره كوزل برده قاب علاوه ايديله جقدر . محاميانى اوقويانلر على الاكثر مسلكداشدر و يا منتسبين حقوق اولدقلى ايچون ، خارجكده مسلك حقتده كى ياكش تلقيلر نى ازاله مقصديله آبرجه بيك بشيوز نسخه ده باصيله حق و غايت اوجوز فيآله صائيله جقدر .

مقصد ، مسلكك تعاليسنه خدمتدر . بوايه ، اطرافلى تدقيقا و ايسته در . على حيدر بك ، لك باشنه بويوك ايتى باشارمه يه جنى كال صميمته اعتراف ايدىيور . بناء عليه نور كده تاريخچه مزه و سائر به دائر ارقداشلر طرفندن كوندريله جك تاريخى ، مدالى ايضاحاتى كتابك صوكنه فورمه اوله رق نشر ايدلجكنز . غيرت بزدن موقفيت الاهدن .

Görsel 6

Görsel 7: Başkan Halil Hilmi Uyguner döneminde çekilmiş bir fotoğrafta İstanbul Barosu avukatları (1929-1934)

KAYNAKÇA

Ahmet İyimaya, “Ankara Barosunun Kuruluş Tarihi Üzerine Bir Araştırma”, Ankara Barosu Dergisi, c. 1993/1, Ocak 1993, s. 55-79.

İstanbul Barosu Mecmuası, Eylül 1927, sene 1, sayı 9, sayfa 547-548.

İstanbul Barosu Dergisi, cilt XXXV, sayı 1-2, Ocak-Şubat 1961, s. 68’de bulunan ölüm ilanı

İstanbul Barosu Dergisi, cilt XXXV, sayı 1-2, Ocak-Şubat 1961, s. 68.

Cumhuriyet Gazetesi 23 Şubat 1961 tarihli nüshasının 3. sayfasında bulunan vefat haberi.

“*Güncel Hukuk Dergisi*, 2018 yılı Mayıs-Haziran sayısı”nda yayınlanmıştır.

İstanbul Barosu Mecmuası, Eylül 1927, sene 1, sayı 9, s. 547-548.

Mehmed Nâzım, Mekteb-i Hukuk Günlerim, yayına hazırlayan: Ali Âdem Yörük, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2012, s. 145-146.

Fernand Payen, *Baro – Sanat ve Vazife*, çev. Ali Haydar Özkent, Arkadaş Basımevi, İstanbul, 1935.

Faruk Erem ve Atila Sav, *Meslek Bibliyografyası*, Nam Matbaası, Ankara, 1970

Ali Haydar Özkent, *Avukatın Kitabı*, Arkadaş Basımevi, 1940 İstanbul. (tıpkıbasım, İstanbul. 2002)

Deniz Şahinli, *Suphi Nuri İleri (Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Gazeteciliği)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Konya 2007.

İstanbul Barosu Arşivi 1264 numaralı avukat sicil dosyası.

İstanbul Barosu Arşivi 411 numaralı avukat sicil dosyası.

Muhâmat Mecmuası, Numara 48-4, İstanbul 1 Şubat 1338.

Osman Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 2011.

Sir James W. Redhouse, *Turkish and English Lexicon*, Constantinople 1890. (tıpkıbasım, Çağrı Yayınları, İstanbul. 4. Baskı 2011)

Status de la Societe du Barreau de Constantinople, sy. 26, İstanbul, 1876.

Şemseddin Sami, *Kamûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet 1317 (tıpkıbasım, Sahhaflar Kitap Sarayı, 2011 İstanbul)

Ahlatlıbel Mahallesi İncek
Şehit Savcı Mehmet Selim Kiraz Bulvarı
06095 Çankaya / ANKARA
Tel: 0 312 489 81 80 . Faks:0 312 489 81 01
www.taa.gov.tr

TAA NO: 113